

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra právních dějin

**Kodifikační pokusy v oblasti
občanského práva v období první ČSR
(1918-1938/39)**

Patrik Steiner

Vedoucí diplomové práce: JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová

Studijní obor: Právo a právní věda

2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Kodifikační pokusy v oblasti občanského práva v období první ČSR (1918-1938/39) vypracoval pod vedením vedoucí diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

24. 2. 2013

Patrik Steiner

.....

podpis

Res publica est consensus iuris et communio utilitatis

Marcus Tullius Cicero

Dovolil bych si na tomto místě poděkovat vedoucí mé diplomové práce JUDr. et Mgr. Vendulce Valentové za připomínky, které mne byly inspirací při zpracování zvoleného tématu.

.....

Podpis

Obsah

1. Úvod do vývoje občanského práva na území Československa	1
1.1. Všeobecný občanský zákoník rakouský	1
1.2. Recepční zákon ze dne 28. 11. 1918	4
2. Politicko-právní aspekty nutnosti rekodifikace občanského práva	6
2.1. Filozoficko-právní základ rekodifikace	6
2.2. Kodifikace v okolních evropských státech jako inspirace pro československou civilistiku	9
3. Kodifikační práce a zákonná úprava	13
3.1. Výčet zákonných úprav civilistického práva v letech 1918 – 1938	13
3.2. Zákon č. 447/1919 Sb., zákon, kterým se snižuje věk nezletilosti	14
3.3. Zákon č. 155/1921 Sb., zákon, kterým se mění ustanovení §u 1154 b) a § 1164 občanského zákoníku.....	15
3.4. Zákon č. 179/1924 Sb., zákon o svěřenectví.....	16
3.5. Zákon č. 56/1928 Sb., zákon o osvojení.....	19
3.6. Zákon č. 320/1919 Sb., zákon, kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství.....	21
3.7. Zákon č. 218/1926 Sb., zákon o původském právu k dílům literárním, uměleckým a fotografickým (o právu autorském).....	28
4. Rekodifikační práce na vládním návrhu zákona, kterým se vydává Občanský zákoník	31
4.1. Unifikace práva občanského a její cíle	31
4.2. Státní aparát vytvořený za účelem rekodifikace právního řádu	32
4.3. Rekodifikační práce na osnově Občanského zákoníku	37
4.4. Reakce na závěry subkomitétů v odborných a jiných periodikách	45
4.5. Postup a vybraná stanoviska superrevizní komise k předložené osnově	51
4.5.1. Omyl.....	52
4.5.2. Abstraktní smlouvy	53
4.5.3. Solidární závazky.....	54
4.5.4. Vedlejší smluvní ujednání	55

4.5.5. Výklady smluv	55
4.5.6. Všeobecná ustanovení o úplatných smlouvách.....	55
4.5.7. Jednotlivé druhy smluvních typů	57
4.5.7.1. Darovací smlouva.....	57
4.5.7.2. Smlouvy schovací	62
4.5.7.3. Půjčka a zápůjčka, zápůjčka peněžité	62
4.5.8. Zajištění práv a závazků	64
4.5.8.1. Rukojemství	64
4.5.8.2. Platební slib.....	66
4.5.9. Změny a zrušení práv či závazků	67
4.5.9.1. Novace a narovnání	67
4.5.9.2. Postup (cesse).....	67
4.5.9.3. Zrušení práva a závazků	67
5. Moc zákonodárná a její postavení k rekodifikaci a contrario k odborné veřejnosti	70
5.1. Jednání zástupců moci zákonodárné v subkomitétu ústavně-právních výborů.....	70
5.2. Odborné sjezdy právníků a jejich postavení k unifikaci právního řádu	78
5.2.1. Novinové články vztahující se k unifikaci a nadcházejícímu unifikačnímu sjezdu	81
5.2.2. Úvodní přednáška Prof. Dr. Imricha Karvaše z Komenského univerzity v Bratislavě, unifikační kongres v Bratislavě	83
5.2.3. Vybrané referáty účastníků celostátního unifikačního kongresu ve dnech 26. - 28. září 1937 v Bratislavě.	86
6. Diskuse na půdě Parlamentu ČSR	87
6.1. Diskuse v Poslanecké sněmovně.....	87
7. Závěr	93
8. Cizojazyčné resumé.....	95
9. Prameny práce	96

Úvod

Úvodem bych rád zmínil pohnutky, které mne vedly ke zvolení tématu mé diplomové práce a z něj plynoucí materie, kterou se zabývá tento elaborát a cíle které mám v úmyslu v práci naplnit. V neposlední řadě to je skutečnost, že historie všeobecně a o to více historie práva je nevyčerpatelným pramenem inspirace a zkušenosti pro další nastupující generace, které k ní vesměs přistupují s respektem a pokorou k poznání našich předků. Již Marcus Tullius Cicero se vyjádřil, cituji: „Historia vero testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuncia vetustatis“ (Dějiny jsou svědky časů, světlem pravdy, živou pamětí, učitelkou života a poslem minulosti). Téma Kodifikační pokusy v oblasti občanského práva ve mnou zvoleném časovém období nebylo v posledních desetiletích často v literatuře podrobováno hlubší analýze a i publikační činnost vztahující se k této problematice je poměrně kusá a i z výše uvedeného je toto téma pro mne velkou výzvou k hlubšímu poznání a vyvození východisek na položené otázky, které vykrystalizují při zpracování materie v tomto elaborátu. Od prvního okamžiku bylo zřejmé, že při vypracování mé diplomové práce budu mít možnost se seznámat s prameny, které se vyskytují v originální autentické podobě. Výzvou a potažmo i cílem pro mne bylo nahlédnutí do legislativního procesu našich předků z období první republiky a jeho výsledky komparativně vyhodnotit vůči předchozí úpravě a stanovisku *de lege ferenda* právní vědy na území samostatného Československa. Jsem v očekávání prostudování autentických přístupů právních ikon české civilistiky na přelomu devatenáctého a dvacátého století jako byli Prof. Krčmář, JUDr. rytíř Antonín Randa, ke kterému se velice zajímavou formou vyjadřuje Prof. Viktor Knapp¹ a mnoha dalších, kteří se aktivně zapojili do kodifikačních prací v oblasti občanského práva v nově vzniklé státní entitě Československa.

Z dnešního pohledu se může laickému pozorovateli jevit mnou níže zpracovávané téma překonané historickým vývojem. Pravda od začátku prací na unifikaci právního řádu Československa v období výše uvedeném uplyne již bez mála sto let, ale při hlubším náhledu na materii, která byla uzákoněna, nebo byl alespoň učiněn pokus o její kodifikaci, musím souhlasit s názorem opačným. Cílem práce je poukázat a částečně analyzovat potřeby právní úpravy *de lege ferenda* v právní vědě v období První republiky v oblasti práva soukromého hmotného. Ovšem při kompozici

¹) Knapp V.: Portrét Antonína Randy (k jeho dvojímu výročí), časopis Právník č. 9-10 1994, str. 866

zákonných úprav nebylo vycházeno pouze z výše uvedeného, ale byly ovlivněny i hospodářským vývojem či politickou situací ve společnosti. Položme si otázku, zda i bezmála sto let staré rekonstrukční pokusy mají co sdělit v dnešní době dvacátého prvního století? Odpověď se jeví jednoznačně kladná a tato práce by svým obsahem měla předložit věcné argumenty, avšak se již podrobně nebude věnovat komparaci občanského práva ve mnou analyzovaném časovém úseku a období dnešních dnů.

Z dnešního pohledu není pochyb o tom, že i tvůrci nové úpravy občanského práva v České republice se inspirovali mimo jiné i v pramenech, které budou prameny tohoto elaborátu. Zde bych se vrátil k výše uvedenému citátu M. T. Cicera a to ve výroku o světle pravdy a živé paměti, jelikož tyto výroky se stávají nezávislými na čase a místě a jejich opodstatnění se naplňuje i v mém případě na mnou zpracovávaném objektu zkoumání.

1. ÚVOD DO VÝVOJE OBČANSKÉHO PRÁVA NA ÚZEMÍ ČESKOSLOVENSKA

Úvod mé diplomové práce bych započal stručným přehledem pramenů, z kterých vychází mnou analyzována problematika kodifikace občanského práva v daném časovém úseku. Tento výčet jsem omezil na dle mého názoru dva nejpodstatnější a nejdůležitější prameny a těmi jsou Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch a Recepční zákon přijatý dne 28. 11. 1918.

1.1. Všeobecný občanský zákoník rakouský

Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch byl vyhlášen císařským patentem ze dne 1. 6. 1811 a nabyl účinnosti 1. 1. 1812. V českém jazyce byl vydán pod názvem „Kniha všeobecných zákonů městských“. Na jeho přípravě se aktivně mimo jiných podíleli Prof. Karel Antonín Martini a jeho žák Prof. Franz Josef Zeiller.² Připravená osnova byla zkušebně zavedena roku 1797 v Západní Haliči.³ Zákoník byl na svoji dobu velice fundovaným právním dílem. Vedle francouzského „Le Code Civil“ a německého „Bürgerliches Gesetzbuch für das Deutsche Reich“ byl pilířem civilistické úpravy na území Evropy a vrcholem osvícenství v právní úpravě, které vyústilo v nově vzniklá občanská práva, která se pomalým postupem dostávala i do díkce ústavních zákonů jednotlivých států.

Zákoník byl výlučným a všeobecným, jelikož derogoval předešlé právní úpravy a vztahoval se ke všem subjektům a objektům práva na území Rakouska a jím spravovaných územích a v letech 1850 – 1860 byl v platnosti i na území Uherské koruny⁴, kde počínaje rokem 1861 bylo občanské právo tvořeno mimo jiné, výstupy ve formě usnesení judexkuriální konference, které předsedal dvorský soudce.

Zákoník se členil na tři díly, 38 hlav a 1502 paragrafů. Zákoník byl rozčleněn, vyjma úvodu, na díl první, který obsahoval úpravu práva manželského a rodinného.⁵ Rodinný vztah vznikal na základě manželské smlouvy mezi dvěma subjekty práva

²) Jánošíková, P., Knoll, V., Rundová, A.:Mezníky Českých právních dějin, Aleš Čeněk Plzeň 2005, str. 130-131, ISBN: 80-86898-27-X

³) Malý, K. a kolektiv: Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945, Linde Praha 2003, str. 202, ISBN:80-7201-433-1

⁴) Jánošíková, P., Knoll, V., Rundová, A.:Mezníky Českých právních dějin, Aleš Čeněk Plzeň 2005, str. 131, ISBN: 80-86898-27-X

⁵) Malý, K. a kolektiv: Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945, Linde Praha 2003, str. 203, ISBN:80-7201-433-1

opačného pohlaví. Ve smlouvě byl zaznamenán projev souhlasné vůle obou stran spolu žít, plodit děti a společně je vychovávat a tím naplnit vnitřní podstatu manželského svazku. Manželé měli své povinnosti a práva jak společná, tak samostatná. Konečné slovo při výchově potomků náleželo otci. Z jeho vlivu se potomci dostali dosažením věku zletilosti, dle § 21 o.z. tomu bylo dovršením 24 roku věku.

Díl druhý pojednával o právech věcných a to tedy právu vlastnickém, dědickém, obligačním a zástavním. Věcná práva zákoník dělí na věci „dle různosti subjektů, jimž náleží“ a „na věci rozdílné jich povahy“. Věci podle různosti subjektu se opětovně rozdělovaly na „věci bez pána, veřejný statek, státní jmění, obecní statek, soukromý statek zeměpána a obecní jmění“. Věci, které neměli pána, mohli být přivlastněny „členy státu“.⁶

Z věcných práv je na místě zmínit zvláště úpravu držby, spoluvlastnictví, vlastnictví, věcná práva k věci cizí, neboli služebnosti a právo zástavní. Dědické právo umožňovalo nabytí dědictví jak ze závěti, tak ze zákona. Zákon určoval čtyři dědické třídy a to děti, rodiče a jejich potomci, staří rodiče a jejich potomci, prarodiče zůstavitele. Za předpokladu, že není žádného dědice, dědictví jako odúmrt' připadlo státu. V právu obligačním se dostalo zákonné úpravy těmto institutům: darování, vedlejší ustanovení při smlouvách, zápůjčka, půjčka, nájemní (pachtovní) smlouva, úschova, směna, kupní smlouva, zmocnění a jiné formy jednatelství, smlouvy o služebních výkonech (z dnešního pohledu pracovní smlouvy), svatební a odvážné smlouvy, smlouvy o dědičný pacht a dědičný úrok.⁷

Díl třetí upravoval společná práva pro práva osobní a věcná (vydržení a promlčení), kde jsou upraveny formy závazkového práva a to utvrzení práv a závazků, změnou práv a závazků, zrušením práv a závazků, promlčení a vydržení. K tomu, aby subjekt nabytí práv vydržením bylo potřeba splnit lhůtu 3 let u věcí movitých, u věcí nemovitých a služebností zapsaných ve veřejných knihách téže 3 roky, avšak u nezapsaných 30 let. Poté zde byl institut tzv. mimořádné vydržecí doby proti, cituji:

⁶) Jánošíková, P., Knoll, V., Rundová, A.: Mezníky Českých právních dějin, Aleš Čeněk Plzeň 2005, str. 131, ISBN: 80-86898-27-X

⁷) Jánošíková, P., Knoll, V., Rundová, A.: Mezníky Českých právních dějin, Aleš Čeněk Plzeň 2005, str. 133, ISBN: 80-86898-27-X

„Fisku, správcům statků církví, obcí a jiných dovolených těles“⁸, kde se u movitých věcí doba prodloužila na 6 let a u věcí nemovitých a služebností evidovaných či věcí movitých a u nemovitostí nesplňujících zapsání ve veřejných knihách bylo zapotřebí dodržet dobu držby 40 let.

Promlčení bylo upraveno v zákoníku jako „ztráta práva, které nebylo vykonáno po čas zákonem vyměřeným.“ Obecně platná promlčecí doba byla stanovena na 30 let. Během těchto třiceti let nesmělo být právo užíváno či jinak uplatňováno. Zvláštní promlčecí doba 3 roky se vztahovala například k dodání věci či provedení prací, nebo nájemnému (pachtovnému). Byly zde stanoveny nepromlčitelné závazky, jako například poskytnutí nezbytné výživy potomkům. Většina těchto výjimek byla vázána na rodinnou či osobní právní jistotu recipientů, u kterých zákonodárce shledal nutnost zvláštního právního postavení.

Všeobecný občanský zákoník byl několikrát novelizován, ale jeho obsah se příliš neměnil a i to značí v odrazu současné legislativní praxe o jeho nesporných kvalitách. K jeho výraznějším novelám došlo mezi lety 1914 – 1916. Dne 12. 10. 1914 vešlo v platnost nařízení č. 276/1914 ř. z., jímž byla uvedena v povědomí novela v rozsahu 73 paragrafů, později nazvaná jako první částečná novela. Toto nařízení upravovalo mimo jiné nezvěstnost, intestátní posloupnost a statut osoby nesvéprávné.⁹

Celý civilistický kodex se hlásil k římskoprávním tradicím, které byly systematicky zapracovány do díkce této normy, avšak s citem k novému společenskému uspořádání. Pro příklad bych rád uvedl, odchýlení se od klasické římskoprávní teorie ve výše uvedené právní úpravě a to v § 16 o.z., cituji: „Každý člověk má práva přirozená, rozumem samým zřejmá, pročež má za osobu pokládán býti. Otroctví nebo nevolnictví se v těchto zemích nedopouští, aniž se dopouští vykonávati moc k tomu se vztahující“.¹⁰ Zde zcela logicky a legitimně upouští společenské zřízení pravidla římského práva ve věci otroctví, jako jsou „servi pro nullis habentur“ (otroci se nepovažují za nic), či „servus nullum caput habet“ (otrok nemá právní

⁸) Jánošíková, P., Knoll, V., Rundová, A.:Mezníky Českých právních dějin, Aleš Čeněk Plzeň 2005, str. 134, ISBN: 80-86898-27-X

⁹) Jánošíková, P., Knoll, V., Rundová, A.:Mezníky Českých právních dějin, Aleš Čeněk Plzeň 2005, str. 135, ISBN: 80-86898-27-X

¹⁰) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 1. 9. 2012

subjektivitu).¹¹ Avšak jsou to právě normy vztahující se ke stavu otroctví, kde římscí právníci nejvíce argumentačně slevují ze své právní logiky a systematizace. Zde římscí klasici právní vědy ač si jsou vědomy ústupků ze svých logicko-právních pozic, argumentují „inelegantia iuris“. A naopak recepce římského práva v § 22 o.z., citují: „I děti nenarozené mají od početí svého právo k ochraně zákonů. Pokud jde o práva jejich a nejde o práva někoho jiného, pokládají se za narozené, dítě však, ježto se narodí mrtvé, pokládá se, co se týče práv jemu pro případ života ustavených tak, jako by nebylo počato“.¹² Narozením člověka, tudíž fyzickým oddělením od těla matky, začíná člověk samostatně fyzicky svoji existenci, ale nikoliv svoji plnohodnotnou právní subjektivitu. Jedná-li se o práva, která povedou ku prospěchu narozeného hledí se na nascitura jako subjekt práv.¹³ Římské právo používá pravidlo „nasciturus iam pro nato habetur“.

Soudce mohl dle platné právní úpravy ve Všeobecném občanském zákoníku rakouském, pokud neměl k dispozici psanou úpravu určitého právního vztahu, judikovat v duchu „přirozených právních zásad“. V zákoníku byly zachovány i ryze feudální úpravy, příkladně lze uvést konstrukci děleného vlastnictví (vrchní vlastník a contrario užitkový vlastník). V návaznosti na dělené vlastnictví obsahoval feudální převodní (laudemium) a odúmrtí (mortuarium) poplatky.

Tato úprava byla odstraněna v roce 1848. Dne 22. 7. 1915 došlo k vydání císařského nařízení č. 208/ 1915 ř. z., tzv. druhá částečná novela Všeobecného zákoníku občanského, která obsahovala ustanovení o úpravě a obnově hranic, která čítala pět paragrafů. 19. 3. 1916 bylo v této řadě posledním císařským nařízením č. 69/1916 ř. z., ve kterém byla dokončena novela občanského kodexu o 202 paragrafech přijatý před vypuknutím I. Světové války.¹⁴ Poté následovala ještě tzv. třetí novela.

1.2. Recepční zákon ze dne 28. 11. 1918

Nedílnou součástí právního řádu na státním území Československa se stal Recepční zákon. Zabezpečil kontinuitu právního řádu pro nově vznikající mladou demokratickou Československou republiku, která musela v hektické poválečné době

¹¹) Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, 2. vydání, C.H.Beck Praha 1995, str. 59-60, ISBN: 80-7179-031-1

¹²) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 1. 9. 2012

¹³) Knapp, V.: Teorie práva, 1. vydání, C. H. Beck Praha 1995, str. 75, ISBN: 80-7179-028-1

¹⁴) Vojáček, L., Schelle, L., Knoll, V.: České právní dějiny, 2, Aleš Čeněk Plzeň 2010, str. 445, ISBN: 978-80-7380-257-8

budovat a hájit svoji mezinárodní subjektivitu a územní celistvost a to již v prvopočátcích své existence.

Je zde možno krátce zmínit dikci článku třetího, kde se již zmiňujeme o prozatímním úřadování a jednání dle dosavadního právního řádu platného ke dni platnosti recepčního zákona. Dovolil bych si jej jako základní normu pro nově vznikající stát, a to nejen civilistickém oboru práva, uvést v plném rozsahu, cituji¹⁵:

Recepční zákon

Zákon ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého. Číslo 11 Sbírký zákonů a nařízení. (Veřejně vyhlášen dne 28. Října 1918.) Samostatný stát československý vstoupil v život. Aby byla zachována souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu, nařizuje Národní výbor jménem československého národa vykonavatel státní svrchovanosti toto:

čl. 1. státní formu československého státu určí Národní shromáždění ve srozumění s Československou Národní radou v Paříži. Orgánem jednomyslné vůle národa a také vykonavatelem státní moci je Národní výbor.

čl. 2. veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají v platnosti.

čl. 3. všechny úřady samosprávné, státní a župní, ústavy státní, zemské, okresní a zejména i obecní jsou podřízeny Národnímu výboru a prozatím úřadují a jednají dle dosavadních platných zákonů a nařízení.

čl. 4. zákon tento nabývá účinnosti dnešním dnem.

čl. 5. Národnímu výboru se ukládá, aby tento zákon provedl.¹⁶

JUDr. Al. Rašín v. r.

Ant. Švehla v. r.

JUDr. Fr. Soukup v. r.

Jiří Stříbrný v. r.

¹⁵) Soukup, L.: O prozatímní ústavě Československé republiky, časopis Právník, 1988

¹⁶) Malý, K. a kolektiv: Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945, Linde Praha 2003, str. 330, ISBN:80-7201-433-1

2. POLITICKO-PRÁVNÍ ASPEKTY NUTNOSTI REKODIFIKACE OBČANSKÉHO PRÁVA

2.1. Filozoficko-právní základ rekodifikace

Na základě výše uvedeného bylo zapotřebí, aby se nově vznikající státní útvar vypořádal se situací ohledně právního řádu, kterým se budou recipienti na státním území řídit a současně zamezil právní nejistotě a chaosu, který by případně mohl vzniknout. Byla stanovena priorita, která zachová konsekvenční vztah mezi starým právním řádem a nově vzniklým stavem. Na nově vznikajícím státním území se střetávají dva odlišné právní řády, tzv. dualismus právního řádu.

Na jedné straně Země české a moravské, které vycházejí z Všeobecného občanského zákoníku rakouského a na straně druhé Slovensko a Podkarpatská Rus, kde bylo uplatňováno právo uherské z části obyčejové a z části zákonné, to znamenalo obyčejové *Opus Tripartitum* a zákonné normy nacházející se v *Corpus Iuris Hungarici*. Je ovšem pravdou, že mezi lety 1853 – 1861 byla zavedena platnost rakouské občanskoprávní úpravy a to na základě patentu 29. 11. 1852 i na území Uherské koruny, avšak nebyl tento počín absolutismu přijat recipienty v Uhrách bez protestů. Byl vůči němu činěn odpor, avšak argumentace nesměřovala k odmítnutí materie v zákonné úpravě, ale byla vedena spíše politicky. Obdobným způsobem bylo docíleno recepce i jiných odvětví soukromého práva, nikoliv jenom práva občanského hmotného. Rakousko-uherská vláda ve Vídni vystoupila s negací uherského ústavního práva a to aplikací *Verwirkungstheorie*.¹⁷

Již při jednáních slovenských a českých představitelů ve Vídni v posledních měsících I. Světové války o vzniku společného státu byla mimo jiné projednávána otázka o právním řádu nově vznikající republiky. Návrh Dr. Pantůčka, aby na celém území nabylo účinnosti Všeobecný občanský zákoník rakouský, se neshledala na slovenské straně s pochopením, ba naopak s opačnou reakcí ve formě postojů Dr. Hodži a Dr. Deréra, kteří tento přístup nepodpořili a trvali na zachování právního dualismu na území nově vznikajícího státu. Celou věc neovlivnil svoji přítomností za českou stranu ani Dr. Rašín. A tudíž recepční norma ve svém druhém článku předmětný problém řeší, avšak s určitou vizí, která by měla směřovat k vytvoření samostatného

¹⁷) Malý, K., Soukup, L.: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě svazek 2, Karolinum Praha 2010, str. 647, ISBN: 978-80-246-1718-3

autentického právního řádu, můžeme spatřit v třetím článku recepční normy. Jak ostatně uvedeno výše v bodu 1. 2. této práce.

Je přirozenou snahou moderního státu, aby své legislativní kroky vedl k vlastní kodifikaci a to nejen občanského práva jako základní právní normy, která by upravila občanskoprávní vztahy všech občanů státu jednotně. Civilní právo zasahuje do života každého občana při každodenní jeho aktivitě avšak i pasivitě. Tomuto právu se zdá nemůže nikdo vymanit. Začíná jej přijímat jako subjekt již počtím jako nascitur, pokračuje narozením, poté dobou nezletilosti, dále v ekonomicky produktivním věku, při založení rodiny, v úsilí vybudovat majetkové hodnoty, které budou trvalejší formy a tudíž při jeho úmrtí budou nabyty opětovně na základě občanského práva hmotného jeho dědici, kteří najdou pro své nároky oporu v testamentu či zákonné úpravě.

Občana jako pojem základních práv a svobod je potřeba zmínit i v ústavněprávní konsekvenci a to ve vztahu k platnému ústavnímu pořádku na území Československa. Československá ústava z roku 1920 vycházela s ústavněprávního komfortního pořádku rakouského císařství platného do roku 1918. Tento ústavní pořádek byl v císařství založen Prosincovou ústavou ze dne 21. prosince 1867. Prosincovou ústavu tvořilo několikero základních zákonů. V občanských právech byla ustanovena rovnost před zákonem, osobní svoboda, shromažďovací právo, petiční právo, ochrana soukromého vlastnictví či volnost stěhování a další. Avšak i přes výše uvedené přetrvávaly v mnoha případech feudální nešvary, které vedly k omezování výše uvedených občanských práv. Pro příklad lze uvést Tiskový zákon, který vysokými kaucemi omezoval vydávání tiskovin. Prosincová ústava přinesla zásadní význam pro prosazování demokratických principů Předlitavska,¹⁸ ale i ucelený katalog občanských práv, skutečně uvedených do reálného života. Základní státní zákon o všeobecných právech státních občanů č. 142/1867 ř.z.¹⁹ Na občanskoprávních ústavních základech byla koncipována i první Československá ústava z roku 1920²⁰, ostatně jak je uvedeno výše. V Československé ústavě se občanská práva a povinnosti nacházela v hlavě páté. V první řadě zakotvovala rovnost

¹⁸) Jánošíková, P., Knoll, V., Rundová, A.: Mezníky Českých právních dějin, Aleš Čeněk Plzeň 2005, str. 159, ISBN: 80-86898-27-X

¹⁹) Vojáček L., Schelle K., Knoll V.: České právní dějiny, Aleš Čeněk Plzeň 2010, str. 240, ISBN: 978-80-7380-257-8

²⁰) Malý, K. a kolektiv: Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945, Linde Praha 2003, str. 226, ISBN:80-7201-433-1

všech před zákonem bez ohledu na náboženství, rasu, státní příslušnost, původ, jazyk, pohlaví, povolání. Byly dále akceptovány pouze akademické tituly. Součástí ústavního zákona byly samozřejmě i svobody osobního rázu jako například možnost nabývat nemovitosti, usadit se, omezení vlastnického práva je možno pouze vyvlastněním a to pouze na základě zákona a pouze za náhradu, pokud zákon nestanoví jinak, domovní právo je neporušitelné.²¹

Občané každého státu očekávají, že jim státem bude zajištěna právní jistota při jejich vstupování do právních vztahů na základě jejich svobodně projevené vůle. V právní teorii existuje několik právních norem, které dělíme podle způsobu vzniku. Za první lze uvést způsob imperativní – právní norma vznikne v legislativním procesu, či precedentním rozhodnutím soudu. Za druhé je zde způsob konsensuální, který lze spatřovat ve formě normativních právních smluv a v neposlední řadě též konvencí, která se objevuje u právních obyčejů a právních principů, u práva nepsaného.²² Lze se na celou věc podívat i z trochu jiného úhlu. Lidské chování, které je předmětem práva obecně se primárně rozlišuje na konání či nekonání. Toto římskoprávní členění lze ještě zkonkretizovat a to na *facere* (konání), *dare* (dání něčeho), *non facere* (nekonání), *omittere* (opomenutí).²³ Všechny právní vztahy, které vzniknou z výše uvedených vzorců projevu vůle je záhodno, aby v moderní společnosti byly upraveny v právním řádu a ve věcech občanskoprávních vztahů vlastním občanským zákoníkem, který bude mít obecnou platnost a právní výlučnost na území suverénního státu. Ve vyhovující civilní právní úpravě lze spatřovat nejkvalitnější záruku spořádaného společenského života ve státním uskupení.

Položme si otázku, kdy a za jakých podmínek k takto rozsáhlé kodifikaci, tak významné disciplíny jakou bezesporu občanské právo je přistoupit?

Již Savigny si ustanovil pro započítání kodifikačních prací tři podmínky, které se dají uplatnit v jakékoliv době. V první řadě se zmiňuje o nutné potřebě rekodifikace, za druhé, aby se rekodifikace uskutečňovala se zvláštním ohledem na dosud používané a platné prameny práva a v neposlední řadě, aby se k ní přistupovalo v době, která převyšuje po stránkách vzdělanosti a věcných znalostí doby minulé. Vzpomenu zde situaci sjednocování německého národa po pádu Napolena I. Nemalá část německých

²¹) Malý, K. a kolektiv: Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945, Linde Praha 2003, str. 350-351, ISBN:80-7201-433-1

²²) Gerloch, A.: Teorie práva, 1. vydání, Aleš Čeněk Plzeň 2000, str. 48-49, ISBN: 80-86473-01-5

²³) Knapp, V.: Teorie práva, 1. vydání, C. H. Beck Praha 1995, str. 7, ISBN: 80-7179-028-1

právníků se hlasitě projevovala směrem k jednotné úpravě občanského práva na území všech německých států a zamezení různosti norem mezi těmito subjekty nově vznikajícího státního uskupení. Proti těmto snahám se postavil jeden z nejrespektovanějších právníků té doby, právě Savigny, který shrnul ve své knize „O povolanosti naší doby pro zákonodárství a právní vědu“, kde rezolutně odmítal, že by poměry ve společnosti byly již dospělé pro úspěšnou přípravu díla takového rozsahu, kterým měl být Občanský zákoník. Savigny dokonce v různorodosti práva spatřoval určitou výhodu z pohledu právní vědy a historického výzkumu práva. Vznášel varování před netrpělivostí a unáhleností, cituji: „Když židovský národ na hoře Sinaské nemohl vyčkat božský zákon, z netrpělivosti si udělal zlatá těla, o které se rozbily opravdové desky zákonů“. Jak v konsekvenci k přítomnosti příhodný citát. Savignioho stanovisko se stalo dominantním a německý národ v rozmanitosti civilních práv existoval dlouhá desetiletí, ale kupodivu toto období znamenalo nebývalý hospodářský rozmach na územích těchto států. Je třeba si však připustit, že toto období bylo pro německou právní vědu naopak velice plodné a tudíž by zajisté byla splněna alespoň jedna s podmínek výše uvedených pro zdárnou a úspěšnou kodifikaci civilního práva.²⁴

Již dle důvodové zprávy Le Code Napoleon „l'expression des sentiments mis par Dieu maeme dans le coeur des hommes“ (výraz citů vložených samotným bohem do srdcí lidí). A snad nejenom na tomto podkladě lze spatřovat základ politicko-sociální vůle a potřeby k nové civilistické úpravě přistoupit.²⁵

Pro vypracování osnovy nového občanského zákoníku v Československé republice bylo zřetelně postupováno v duchu výše uvedených myšlenek, avšak s nemalým vlivem politickým, jelikož Slovensko a Podkarpatská Rus touto politickou silou disponovaly a všichni zúčastnění si byli vědomi, že je čeká proces politicky a teoreticky právně složitý.

2.2. Kodifikace v okolních evropských státech jako inspirace pro československou civilistiku

Kodifikaci občanského práva od začátku 19. století realizovaly všechny politické režimy v Evropě. Změnou společenských poměrů se otevírala možnost a především nutnost lepší státní a národní úpravy. Velká francouzská revoluce se od svých

²⁴) <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/092schuz/s092001.htm> 8. 9. 2012 on-line

²⁵) tamtéž

počátků intenzivně zabývala touto otázkou. Již v roce 1791 byla nařízena kodifikace soukromého práva. Konečná osnova byla připravena za konzulátu v roce 1798 a o tři roky později předložena zákonodárnému sboru, avšak schválení se dočkal až roku 1804. Tato norma byla za císařství opětovně upravena a pod názvem Le Code Napoléon v roce 1807 dekretoována²⁶.

Za sjednocování Italského národa v 60. letech 19. století, kdy tento složitý proces nebyl ještě zcela dokončen a nový stát jako subjekt mezinárodního práva si hledal svoji vnitřní identitu. Na podkladě Le Code Civil s velkou energií uvádí v reálný život svoji národní kodifikaci občanského práva Codice civile del regio d'Italia.²⁷ I sjednocená německá říše po dovršení vítězství ve válce v letech 1870/71 okamžitě zahajuje přípravné práce na kodifikaci občanského práva hmotného, které sjednotí toto právo pro celou německou říši, jak ostatně uvedeno výše.

Z tohoto pohledu se zdá být přirozené, že i Československý národ ihned po osamostatnění následující ostatní národy, měl eminentní zájem na nové státní úpravě občanského práva a to jednotného pro celé území nově vzniklé Československé republiky. O to více byla tato myšlenka podpořena u národů menší velikosti, kde byla nutnost v konsekvenci na zahraničněpolitickou situaci reagovat jasným projevem bezmezné vůle po celistvosti a národní identitě republiky, která měla být podtržena kodifikací všech oborů práva, ale především práva občanského. Pouze při jednotě právního řádu by mohl být zabezpečen rovnoprávný vývoj všech občanů různých národů, kteří se zajisté mohli i tímto způsobem sblížit. Při těchto úvahách bylo nutno vidět nejen rozdíly mezi platným právem v zemích Českých, Moravských a rakouském Slezsku, kde byl v platnosti recipovaný Všeobecný občanský zákoník rakouský a v neposlední řadě nelze opomenout Německý občanský zákoník z roku 1896 na území Hlučínska, avšak i na jeho území byl již roku 1920 rozšířen Všeobecný občanský zákoník rakouský z roku 1811 ve znění pozdějších zákonů a nařízeních a na druhé straně obyčejové právo na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, které je nejenom odchylné, ale že z naprosté většiny není vůbec podrobena kodifikaci.

Právo uherské bylo založeno na zvycích a nepsaných pravidlech, deklarovaných soudy při jurisdikci jednotlivých sporů a zákonného práva, avšak pouze omezeně.

²⁶) Balík, S., Balík, S. ml.: Právní dějiny Evropských zemí a USA, Aleš Čeněk Plzeň 2005, str. 196-198, ISBN: 80-86898-20-2

²⁷) Schelle, K. a kolektiv: Právní dějiny, Aleš Čeněk Plzeň 2007, str. 338-344, ISBN: 978-80-7380-043-7

Všeobecný občanský zákoník rakouský se jevil svoji kvalitou, vyjma určitých archaismů, které vyplývaly z doby jeho vzniku, jako pevný základ při úvahách o směru, kterým by se kodifikace měla ubírat. Opíral se o dlouho trvající judikaturu, která si za tuto dobu našla důvěru společnosti i odborné veřejnosti. Na tuto skutečnost po osamostatnění Československé republiky navázal i Nejvyšší soud. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi bylo ponecháno v platnosti odlišné soukromé právo Uherské koruny, neuchovávané ve formálních psaných právních normách, vyjma zvláštních oblastí práva byli normami upravené právní vztahy v duchu Uherské judikatury, která nebyla zdaleka tak ustálena jako ta rakouská.

Po více než tisíciletí francouzský Le Code Civil, též vycházel z užívaného platného městského práva, římského práva, prastarých nařízení panovníků a z tzv. práva intermediárního, které se vyvinulo a používalo za Francouzské revoluce. Obdobně tomu bylo i při přípravě Všeobecného občanského zákoníku rakouského roku 1811. Právě proto tyto dvě velké kodifikace občanského práva neměli před sebou vzor díla obdobného rozsahu a tudíž práce na nich byla zajisté obtížnější a složitější, než kodifikace pozdější, které je mohli přijmout jako svoji kostru. V některých Evropských zemích se omezili na pouhé překlady některého z výše uvedených občanských zákoníků, jako například tomu tak bylo v Itálii, Srbsku a jinde.

I v nově vznikající Československé republice se okamžitě ministerstvo spravedlnosti věnovalo názorům, které prezentovaly vyřešení kodifikace pouhým přeložením stávajícího rakouského občanského zákoníku.²⁸ Tento směr byl však opuštěn a byla zvolena tzv. revize Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch z roku 1811 ve znění pozdějších novelizujících patentů a nařízeních. Je i na tomto místě příhodno zmínit situaci na Slovensku a Podkarpatské Rusi, kde v této době platilo právo Uherské koruny, z převážné většiny právo obyčejové (zvykové) Opus Tripartitum. Na tomto státním území se zajisté nedá hovořit o revizi, jako u historických zemí Čech a Moravy, ale o zcela nové kodifikační úpravě občanského práva. Samozřejmě se při úvahách o způsobu a formě nové kodifikace občanského práva objevila otázka úplného upuštění od Allgemeines Bürgerlich Gesetzbuch jako podkladu výše uvedené nové kodifikace. Bylo by vůbec možno připravit nový občanský zákoník založený na zcela odlišných fundamentálních myšlenkách a na zcela odlišném právním, společenském či ekonomickém subsystému, než který používaly okolní

²⁸) Zelinka J.: Překlad zákona rakouského či občanský zákon československý, časopis Právník LXIII 1924, str. 183-189

státy, či další státy na Evropském kontinentu? Mohla tato polemika skončit jiným výsledkem, než tím, že není myslitelné, aby se Československá republika odchýlila od těchto směrů v evropském prostoru nejvýznamnějších kodifikačních prací? Zajisté zde musí logicky následovat negativní odpověď.²⁹

V právním odvětví jakým je občanské právo nebyla myslitelná úprava, která by se zásadně lišila od předešlých kodifikačních systémů. Nabízeli se zde dvě možnosti řešení vzniklé situace. Na jedné straně vytvořit novou úpravu občanského práva na základě Allgemeines Bürgerlich Gesetzbuch a na straně druhé jiná západoevropská úprava. Na prvním místě je možno vycházet z francouzského Le Code Civil.³⁰ Na podkladě této kodifikace si vytvořili občanský zákoník Itálie (1865), Portugalsko (1867), Španělsko (1889), Rumunsko (1864), Holandsko (1838), Kongo (1885 a 1895), Egypt (1875), část Kanady (1865), Bulharsko (1889 a 1904), stát Louisiana v USA, většina francouzských kolonií, státy jižní Ameriky a jiné.³¹

Další možností by byl německý občanský zákoník. Jeho nespornou výhodou vůči Všeobecnému občanskému zákoníku rakouskému bylo jeho pozdější uvedení v platnost. Osnova vypracovávaná v Uhrách ke konci 19. století byla ovlivňována s převážné většiny touto zákonnou úpravou, tedy Bürgerliches Gesetzbuch z roku 1896.³² Zajisté bylo možno brát v potaz i švýcarský občanský zákoník, při úvahách z jakého základu by bylo možno vycházet při nově vznikající úpravě v Československu. Nakonec vzhledem k tradici obyvatelstva a výše uvedené recepci rakouského právního řádu byl vzat za základ Allgemeines Bürgerlich Gesetzbuch. Za předpokladu, že by se použil jako základ jiný z výše uvedených občanských zákoníků, nelišil by se v pravidlech upravených touto normou, ba ani řešení obsažená v této normě by se ani formálně či materiálně nelišila. Přes všechno výše uvedené lze konstatovat, že záměr zákonodárce a ani moci výkonné, která se podílela na přípravě osnova, nebylo vytvořit pouhý překlad Allgemeines Bürgerlich Gesetzbuch, ale úplně novou moderní, nově vznikajícím poměrům odpovídající civilistickou úpravu. Všeobecný občanský zákoník rakouský z roku 1811 byl bez

²⁹) Zelinka J.: Překlad zákona rakouského či občanský zákon československý, časopis Právník LXIII 1924, str. 183-189

³⁰) Knapová M., Švestka J.: Znovu ke stavu a perspektivám českého soukromého práva, časopis Právní rozhledy PR 6/1998, 1998, str. 269

³¹) Schelle K. a kolektiv: Právní dějiny, Aleš Čeněk Plzeň 2007, str. 343, str. 361 ISBN: 978-80-7380-043-7

³²) Vojáček, L., Schelle, K.: Právní dějiny na území Slovenska, Key Publishing The European Society for History of Law Ostrava 2007, str. 192-193, ISBN: 978-80-87071-43-4

sebemenšího sporu nejen pro svou dobu vynikající civilistickou úpravou, ale i přes svoji vnitřní kvalitu, až na části, které se dobou překonaly byl úctyhodným legislativním dílem. Byl to návrat evropské společnosti k římskoprávním principům.

Ostatně již lipský civilista Rudolf Sohm ve svých Institucích popsal římské práva takto: „Soustava římského práva byla jako dílo zákonodárné smrtelné, ale dílo umělecké je však nepominutelné.“³³ A to vycházejíce z platného právního řádu v době vydání publikace.

3. KODIFIKAČNÍ PRÁCE A ZÁKONNÁ ÚPRAVA

3.1. Výčet zákonných úprav civilistického práva v letech 1918 – 1938

Pro úvod do problematiky zákonné úpravy bych rád zmínil několikero právních úprav, kterým se dostalo nabytí účinnosti ve výše uvedeném časovém rozmezí. Můj stručný výčet nebude taxativní. V dalším subsumovaném oddíle bych se věnoval několika vybraným úpravám podrobněji. Všechny níže uvedené zákonné normy reagují na změnu společenských poměrů, které vznikly na základě osamostatnění se národů pod ústavou Československé republiky a požadavků společnosti. Samozřejmě moc výkonná i zákonodárná v nově vzniklém státu činila takové kroky, které povedou k rekodifikaci stávajícího civilistického práva jako celku obsaženého ve Všeobecném občanském zákoníku rakouském, avšak doba a nové státní zřízení přinášelo nutnost kodifikaci alespoň dílčích disciplín civilistické nauky v nepoměrně kratším čase.

Na prvním místě bych rád uvedl, zákon č. 320/1919 Sb., zákon, kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství,

dále zákon č. 447/1919 Sb., zákon, kterým se snižuje věk nezletilosti,

zákon č. 155/1921 Sb., zákon, kterým se mění ustanovení §u 1154 b) občanského zákoníku,

zákon č. 179/1924 Sb., zákon o svěřenectví,

³³) Sohm, R.: Institutionen: Geschichte n. System d. römischen Privat rechts, Berlin 1928, str. 34

zákon č. 218/1926 Sb., zákon o autorském právu k dílům literárním, uměleckým a fotografickým,

zákon č. 56/1928 Sb., zákon o osvojení.

3.2. Zákon č. 447/1919 Sb., zákon, kterým se snižuje věk nezletilosti

Tento zákon příkladně reaguje přizpůsobením zákonné normy sociologicko-společenskému vývoji společnosti, v našem případě na území Československa. Zákon nově upravuje věk nezletilců a v §1 se uvádí, cituji: „Nezletilci jsou ti, kdož nedokončili dvacátý první rok svého věku. Tím mění § 21 a § 275 obecného občanského zákoníku a uherského zák. čl. XX: 1877 a XXIII: 1874 § 1 a zák. čl. uher. XXXI z r. 1894 § 129.“³⁴ Zde stojí za povšimnutí mimo výše uvedeného i právní dualita právního řádu v Československé republice a vypořádání se s ní zákonodárcem (Národním shromážděním), kde novelizuje jak zákonnou úpravu platnou na územích historických zemí českých a moravských, tak zemích s právním řádem uherským. Je zde patrně zákonodárcem opomenuta platnost Německého občanského zákoníku do roku 1920 na území Hlučínska, ale vzhledem k účinnosti 1. 10. 1919 a problémům s právním dualismem a dualistickou jurisdikcí soudů se nejvíe tato skutečnost s pohledu výkonu soudní moci problémová. V den účinnosti se v Hlučínsku nacházeli ještě němečtí vojáci, kteří se začali stahovat 3. 2. 1920 a od 4. 2. 1920 zde prováděl vojenský zábor III. Moravský pluk pod vedením francouzského generála Martyho a byl ustanoven zplnomocněný komisař pro Hlučínsko Dr. Šrámek. To vše na vzdor odporu obyvatelstva, které v neoficiálním referendu vyslovalo vůli se připojit k Německu a to ve výši 93,7 % obyvatelstva, avšak na základě Versailleské smlouvy podepsané dne 28. 6. 1919 připadlo Hlučínsko Československu i se svými bezmála 50 000 obyvateli. Text smlouvy je dodnes slovy zákona č. 217/1921 Sb. nedílnou součástí právního řádu České republiky.³⁵

V § 2 si můžeme povšimnout možnosti propuštění z otcovi moci u nezletilců, kteří již dovršili 18 rok věku, avšak se svolením úřadu. Presumuje se zde kladné stanovisko samotného nezletilce. Již z díkce tohoto paragrafu se zde viditelně

³⁴)Zákon č. 447/1919 Sb., zákon, kterým se snižuje věk nezletilosti, software Codexis Academia 7. 8.2012

³⁵) Kárník, Z.:České země v éře První republiky (1918-1938) – Vznik, budování a zlatá éra republiky (1918-1920), Libri Praha 2000, str. 37 – 43, ISBN: 80-7277-031-4

projevuje římské právo jako pramen. V římském právu byla tato otcova moc nazývána patria potestas a právník Gaius se o ni zmiňoval takto. Patria potestas je jediná svého druhu, nikde na světě se prý nenajde národ, ve kterém by otcové měli nad svými dětmi tak širokou, tak úplnou moc, jako mají občané římské. Za patriarchální rodiny se toto právo nazývalo „potestatem necisque“ – právo nad životem a smrtí. Za Konstantina Velikého se usmrcení dítěte již považovalo za parricidium (vražda příbuzného).³⁶ Tato výše zmíněná skutečnost jen podtrhuje významnost římského práva pro zpracovávanou materii.

V § 4, který zní, cituji: „Vydává-li se nezletilý, dokonav osmnáctý rok, při nějakém jednání za zletilého a nemohla-li druhá strana získati zpráv o pravém stavu dříve, než věc dojedná, bude nezletilý odpověden za veškerou škodu.“³⁷ Zde je možno odvodit vůli zákonodárce o zabezpečení smluvních subjektů, kteří by mohli vstoupit s nezletilcem do právního vztahu, avšak je zde též patrná apelace na stranu či strany vstupující do právního vztahu s nezletilcem vydávajícím se za zletilého (samozřejmě, který dosáhl osmnáctého roku věku), aby dostáli povinnosti obstarat si informace dříve, než bude věc sjednána, pokud jim to okolnosti dovolí či měli umožnit, či lépe řečeno, mohli si takové informace opatřit, ještě před uzavřením právního vztahu mezi oběma subjekty práv.

V § 8 se zákon věnuje retroaktivitě této zákonné normy ve smyslu k již uzavřeným právním vztahům a jejich právní závaznosti v konsekvenci k této zákonné normě. Celý zákon čítá deset paragrafů a k jeho provedení je pověřen ministr spravedlnosti.³⁸

3.3. Zákon č. 155/1921 Sb., zákon, kterým se mění ustanovení §u 1154 b) a § 1164 občanského zákoníku

Zde se dotýkáme úpravy pracovněprávních vztahů mezi zaměstnavateli na straně jedné a zaměstnanci na straně druhé. Konkrétně tato zákonná novela občanského zákoníku recipovaného s rakouského právního řádu upravuje nároky zaměstnanců při neschopnosti výkonu práce či služby a nemožnost smluvního vyloučení zákonem určených pravidel. Celá zákonná úprava čítá tři paragrafy, které novelizují stávající

³⁶) Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, C. H. Beck Praha 1995, str. 143-144, ISBN: 80-7179-031-1

³⁷) zákon č.447/1919 Sb., zákon, kterým se snižuje věk nezletilosti, software Codexis Academia, 11. 8. 2012

³⁸) tamtéž

občanské právo. Z § 1 můžeme odvodit, že zákonodárce zde projevuje vůli k dávkám v době nemoci a to v odstupňované výši, která je v přímé úměře k délce pracovní neschopnosti. V době třetího a čtvrtého týdne přísluší zaměstnanci v době jeho neschopnosti deset procent jeho mzdy, v pátém a šestém týdnu mu přísluší dvacet procent mzdy, v sedmém a osmém týdnu nemoci třicet procent mzdy. Zde je možno sledovat kogentní úpravu sociálního zajištění ve formě civilistické, která z dnešního pohledu není právním řádem akceptovatelná a je řešena lex specialis k občanskému zákoníku, či právem veřejným. V §2 zjišťujeme, že se od uvedené zákonné úpravy nelze odchýlit ani ji omezit. Normy se v tomto případě stávají pravidly ryze kogentního charakteru. Zákon nabyl účinnosti vyhlášením a to se událo 21. 4. 1921.³⁹

3.4. Zákon č. 179/1924 Sb., zákon o svěřenectví

Výše uvedená norma se věnovala problematice svěřenectví neboli fideikomisu. Fideikomisy znalo a používalo již římské právo v právní úpravě odkazů. Rozdíl mezi civilními legáty a fideikomisy lze spatřit v neformálnosti fideikomisů. Vyvinuly se z přání zůstavitelů, které byly adresovány subjektům, které měli nabýt nějakého prospěchu, aby podstoupili určitý majetkový prospěch třetímu subjektu. Subjekt, na který se zůstavitel obracel, nemusel být pouze dědic, ale kdokoliv kdo nabyt určitého majetkového prospěchu. V původu těchto vztahů se nejednalo o obligace, které bylo možno vymáhat právem, ale byla tendence k nim přistupovat s hlediska eticko-morálních. Samotná tato myšlenka je inkorporována již do samého významu slova fideikomis. To co bylo svěřeno (commissium) a dáno v důvěru (fidei).⁴⁰ Postupem času se fideikomisy rozšiřovány do formy darování pro případ smrti.⁴¹

Ve Všeobecném občanském zákoníku rodinné fideikomisy jsou definovány takto. § 611 – Řada, ve které dědicové fideikomisiární po sobě jíti mají, jsou-li všichni účastníky zůstavitelovými, jest neomezena i může se vztahovati k dědici třetímu, čtvrtému i dále. § 612 – Nejsou-li substituti současníky, nýbrž nebyli-li toho času, když poslední vůle se dělala, ještě narození může substituce fideikomisiální týče-li se sum peněžitých a jiných movitých věcí, jíti až do druhého kolena, týče-li se statků nemovitých, může jíti až do kolena prvního, avšak počítán buď, když kolena se stanoví jenom ten substitut, který v držení dědictví vešel. § 618 – Fideikomis

³⁹) zákon č. 155/1921 Sb., zákon, kterým se mění ustanovení §u 1154 b) občanského zákoníku, software Codexis Academia, 21. 7.2012

⁴⁰) Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, C. H. Beck Praha 1995, str.307-312, ISBN: 80-7179-031-1

⁴¹) tamtéž

(fideikomis rodinný) jest nařízení, kterým se jisté jmění prohlašuje za nezcizitelný statek rodiny, buď v příčině všech budoucích nástupců z rodu, aneb alespoň některých. § 626 – Ženské potomstvo nemá vůbec k fideikomisům práva. Ale ustanoví-li ten, kdo po vymření kmene mužského fideikomis přešel na linii ženskou, děje se to pořadem o posloupnosti pohlaví mužského nařízeným, avšak dědicové mužského pohlaví té linie, která vešla v držení fideikomisu, jdou před dědici pohlaví ženského.⁴² Dle § 18 zákona 179/1924 Sb. o zrušení svěřenectví pozbývají platnosti zákony odporující a to zejména výše uvedená ustanovení Všeobecného občanského zákoníku spočívající v §§ 618 – 645.

Dle zákonodárce je inkorporována myšlenka na zrušení svěřenectví takto: v § 1 odst. 1 – Svěřenectví (rodinné fideikomisy) všeho druhu se zrušují. Nová svěřenectví nemohou být zřizována. Zde se zdá patrná retroaktivita právní normy v první větě, avšak v § 6 je negována a kogentní úprava o nemožnosti uzavírání takových smluvních vztahů, které by vedly ke konečnému nenaplnění vůle zákonodárce ve větě druhé. Odst. 2 – Dnem účinnosti zákona pozbývají, pokud se jich zákon výslovně nedovolává, ustanovení zřizovacích listin, rodinných usnesení a jiných opatření o svěřenectví platnosti. V tomto odstavci se zákonodárce vyrovnává s právními úkony, které se v závislosti na plynutí času a skutečností, ještě nestaly právně závaznými pro subjekty, které na základě těchto úkonů by bývaly měly možnost do těchto právních vztahů vstoupit.⁴³ Avšak zde zákonodárce připouští výjimku v § 1 odst. 3 – Zejména zanikají bez náhrady také substituční nároky stanovené ve zřizovací listině pro opadnutí všech čekatelů a jiné nároky kromě nároků v § 6.⁴⁴

V § 6 odst. 1 – Zrušením svěřeneckého svazku nejsou dotčeny nároky na plnění, kterých nabyla ze zřizovací listiny určité osoby již žijící nebo považované za narozené v době, kdy tento zákon nabude účinnosti, proti držiteli svěřenectví nebo svěřeneckému nástupci.⁴⁵

Není-li v listině jinak ustanoveno, přísluší opětuující se dávky oprávněnému na čas jeho života. Klesne-li trvale výnos svěřeneckého majetku z důvodů nezávislých na

⁴²) Schelle, K., Tauchen, J.: Civilní kodexy, Občanské zákoníky, Key Publishing the European Society for History of Law, str. 626 Ostrava Brno 2010, ISBN: 978-80-7418-070-5

⁴³) zákon 56/1928 Sb. o osvojení, software Codexis Academia, 24. 6. 2012

⁴⁴) tamtéž

⁴⁵) zákon 56/1928 Sb. o osvojení, software Codexis Academia, 24. 6. 2012

osobě držitelově tak, že by byl hospodářsky ohrožen držitel svěřeneckého majetku nebo jeho nástupce, plně tyto závazky, může žádati, aby byla tato plnění poměrně snížena. Nedohodnou-li se strany, rozhodne příslušný soud na návrh některé z nich v nesporném řízení.⁴⁶

Zde si můžeme povšimnout, jak zákonodárce projevuje vůli chránit práva nabytá v dobré víře u držitelů svěřenectví ba i u nascitura, není-li ve smluvním vztahu ujednáno jinak po dobu jejich života.

V případech kdy se subjekty smluvně nedohodnou při trvalém snížení výnosů ze svěřeneckého majetku bez projevu vůle, která by v následku zapříčinila tyto dlouhodobě nižší výnosy je zde příslušný soud, který zahájí nesporné řízení ve výše uvedené věci, avšak nikoliv z úřední povinnosti, ale pouze na základě podnětu jedné ze smluvních stran.

Kdo se může za zákonných podmínek stát subjektem (oprávněným) určuje zákon v odst. 5 – Oprávněný jest, u koho v den účinnosti došlo k omezení, která se přičítá platnému právnímu řádu (§2 odst. 2), třeba svých nároků dosud neuplatnil.

Zákon deroguje ustanovení o svěřenectví v těchto právních předpisech. V § 11 – O splátkách přijímacích cen podle zákona ze dne 27. 5. 1919, č. Sb. z. a n., a o náhradě za převzaté svěřenecké statky podle zákona ze dne 8. 4. 1920, č. 329 Sb. z. a n. (náhradového zákona) ve znění novely ze dne 13. 7. 1922, č. 220 Sb. z. a n., platí, co ustanoveno jest v tomto zákoně.⁴⁷ Ale na druhou stranu nemá výlučnou účinnost k celému právnímu řádu, jelikož v § 13 – Zrušením svěřeneckého svazku nezrušují se omezení nakládati majetkem zabraným podle zákona ze dne 16. Dubna 1919, č. 215 Sb. z. a n. (záborového zákona).⁴⁸

Na tomto místě je patrná vůle na výslovném vyčlenění situace, která měla za následek zásah do vlastnických práv založených obecným občanským zákoníkem a potažmo právním řádem Československé republiky.

⁴⁶) zákon 56/1928 Sb. o osvojení, software Codexis Academia, 28. 6. 2012

⁴⁷) zákon č.179/1924 Sb. o zrušení svěřenectví, software Codexis Academia, 1. 6. 2012

⁴⁸) tamtéž

3.5. Zákon č. 56/1928 Sb., zákon o osvojení

Tímto zákonem dochází k novelizaci ustanovení Všeobecného občanského zákoníku ve věci osvojení a z něj plynoucích právních vztahů. Tento zákon ve svém platném znění derogoval §§ 179 – 185 a současně § 755 a v § 756 poslední větu občanského zákoníku. Tyto uvedené paragrafy pozbyly platnosti dnem účinnosti a tou se stal 16. květen 1928. Zákonodárce touto dílčí novelou občanského práva nově upravoval formu, ale i další kogentní zákonné podmínky, pro vzniknutí právního titulu osvojení.

Ve Všeobecném občanském zákoníku, konkrétně v § 179, se uvádí: „Ti, kdož slavným slibům se nezavázali, že zůstanou svobodni, a není vlastních dětí v manželství zrozených, mohou jiné za vlastní přijmout: ten, kdo někoho za vlastního přijme, slove zivotitel neb zvolitelkyně: kdo za vlastního byl přijat, slove zvolence.⁴⁹

V novele provedené zákonem o osvojení výše uvedeného čísla se zákonodárce po bezmála sto letech s osvojením vypořádal na základě nesporné změny společenských a rodinných poměrů následovně. Zajisté zde byl zohledněn i vývoj rakouské judikatury ve věcech osvojení.

V novele provedené zákonem č. 56/1928 Sb. a potažmo v jeho I. oddíle, který nesl název Podmínky osvojení a jeho § 1 odst. 1 – Kdo nemá vlastních dětí manželských anebo jim na roveň postavených (legitimovaných, osvojených, jakož i v poměru k matce nemanželských), může jiného smlouvou přijmout za vlastního (osvojiti).⁵⁰

Při srovnání těchto úvodních uvedených paragrafů je patrná nejen jiná terminologie při označení subjektů osvojujících, ale i subjektu osvojeného. V první větě je patrný, tak typický odklon státu od církve v oblasti rodinného práva, o kterém budu pojednávat níže, kde za zákonně splněných podmínek novely, ale i zbytku právního řádu Československé republiky, by se mohly stát subjekty práva i ti, kteří složili slavné sliby, že zůstanou svobodni. Tyto sliby, ve většině případů skládány v sakrálním prostředí církvi a náboženských uskupení, již z pohledu státního práva se nejeví jako zákonná překážka při osvojení. Samozřejmě by nevyhovovaly jednotlivým řádům upravující fungování těchto církví či spolků, nebo právu

⁴⁹) zákon č. 56/1928 Sb. o osvojení, software Codexis Academia, 2. 9. 2012

⁵⁰) tamtéž

kanonickému, které v době vzniku a platnosti všeobecného občanského zákoníku rakouského z převážné části upravovalo rodinné právo či manželství. Moderní civilistika počátku dvacátého století měla tendenci tuto zavedenou praxi změnit.

§ 180 Všeobecného občanského zákoníku upravoval též minimální věk zvolitele či zvolitelkyně na padesát let věku a též věkový rozdíl v minimální výši osmnácti let. V § 1 odst. 2,3 novely se zákonodárce posouvá s věkovou hranicí na čtyřicet let věku, ale zachovává minimální věkový rozdíl osmnácti let, avšak nová úprava umožňuje v odst. 3 – Chce-li muž osvojit své nemanželské dítě, není překážkou, že má děti uvedené v odst. 1, ani že nemá stanoveného věku a že není předepsaného věkového rozdílu mezi osvojitelem a osvojencem.⁵¹

§ 2 určuje, za jakých podmínek a relevantního projevu vůle osvojencových rodičů. U rodičů při rozdílném názoru rozhoduje vůle projevená otcem osvojence. Při projevené vůli rodičů zde vstupuje do rozhodování o právech osvojencových soud nebo Poručenský úřad (za předpokladu, že osvojenec není svéprávný). V odst. 3 se zákonodárce vypořádává s odepíráním projevu kladné vůle osvojencových rodičů bez závažných důvodů. Tento výše uvedený projev vůle může být nahrazen soudním rozhodnutím či rozhodnutím Poručenského úřadu,⁵² jak uvádím výše.

V § 4 odst. 1 – Mezi osvojitelem a osvojencem a jeho později narozenými potomky nastává po právu týž poměr, jako mezi rodiči a manželskými dětmi, pokud zákon jinak neustanovuje. Osvojenec a tito jeho potomci nabývají všech majetkových nároků jako manželské děti.⁵³ Vztah osvojencových potomků narozených dříve, než došlo k osvojení jejich rodiče, vztahuje se na ně výše uvedené, pokud k tomu dali souhlasný projev vůle, v případě nesvéprávnosti projevem vůle opatrovníka doplněného stanoviskem příslušného soudu. § 5 umožňuje dispozitivní smluvní úpravu smluvního vztahu mezi subjekty, avšak za dodržení kogentní úpravy v § 3 a poslední věty v tomto paragrafu.⁵⁴ Ve Všeobecném občanském zákoníku a jeho § 756 poslední věta – ani zvolitelé nemají práva, dědit dle zákona po dítěti zvoleném: pozůstalost po dítěti takovém připadne na jeho příbuzné.⁵⁵ Zde je patrná kogentní zákonná úprava ve smyslu dědické posloupnosti pro případ smrti na základě zákona,

⁵¹) zákon č. 56/1928 Sb. o osvojení, Software Codexis Academia, 19. 8. 2012

⁵²) tamtéž

⁵³) tamtéž

⁵⁴) tamtéž

⁵⁵) Sochelle, K., Tauchen, J.: Civilní kodexy, Key Publishing The European Society for History of Law Ostrava Brno 2010, str. 180, ISBN: 978-80-7418-070-5

avšak je zde otevřena alternativa testamentárního dědice. K tomu novela výše zmíněná se vyjadřuje v § 6 – Osvojitel nenabývá osvojením nijakých majetkových nároků naproti osvojení a jeho potomkům. Zde se nemožnost nabytí majetkových práv zužuje na právní úkon osvojení, avšak další možné právní úkony nechává v dispozici subjektů těchto právních vztahů v interpretaci dikce paragrafu pět výše uvedeného zákona.

V novele jsou nově upraveny náležitosti uzavřené smlouvy a to v oddíle IV., zde zákonodárce proti předešlé úpravě se nově podrobně věnuje náležitostem smluvního ujednání, formě vyjádření vůle stran smluvního vztahu a účinnosti takto učiněného právního úkonu vůči dalším subjektům práva ve společnosti, ale i vůči kontrahendům. Vše výše uvedené je upraveno v paragrafu osm. V oddíle III. se zákonodárce věnuje možnosti zrušení osvojení. Zde se umožňuje samozřejmě smluvní zrušení osvojení, ale za určitých podmínek (např. někdo se stává z důvodů nehodným dítěti, či vyděděním) může být tento poměr zrušen žalobou proti všem účastníkům, nebo všech účastníků (dispozice s řízením přísluší subjektům).⁵⁶

V oddíle V. se zákonodárce věnuje věcné a místní příslušnosti soudu při schvalování osvojovací smlouvy. Příslušnost soudu ovlivňuje i okolnost právní subjektivity, či je subjektem práva svéprávný či nesvéprávný (zastupovaný poručníkem). Zde je patrná inkorporace procesně právní úpravy do dikce hmotně právní normy, avšak vzhledem k rozdrobenosti právního řádu po vzniku Československé republiky nic neobvyklého.

Zákonem se derogují výše uvedené paragrafy Všeobecného občanského zákoníku, ale i ustanovení zvykového práva uherského zák. čl. XX. Z r. 1877 a nařízení o osvojení vztahující se na Slovensko a Podkarpatskou Rus, která jsou v platnosti a účinnosti. Zákon dle §13 odst. 2 též nepůsobí retroaktivně v duchu právní jistoty recipientů, kteří své poměry již upravili a o jejich smlouvách již bylo zahájeno soudní řízení či řízení u příslušného úřadu.

3.6. Zákon č. 320/1919 Sb., zákon, kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství

Na územích dříve spadajících do jurisdikce Rakouského císařství bylo toto právní odvětví právní civilistiky součástí Všeobecného občanského zákoníku rakouského,

⁵⁶) zákon 179/1924 Sb., o zrušení svěřenectví, software Codexis Academia, 30. 7.2012

který byl vyhlášen císařským patentem z 1. 6. 1811 s působností od 1. 1. 1812 (viz. podrobněji v oddíle 1.1. této práce).⁵⁷ Účinnost byla uplatněna ve všech zemích Císařství rakouského vyjímajíc země Koruny uherské. Tento základní normativní akt civilistického práva byl během své platnosti několikero v oblasti rodinného práva novelizován. Lze pro příklad zmínit početnou novelizaci ve válečných letech I. světové války (1914–1916), avšak v Podkarpatské Rusi a na Slovensku platí převážně ve věcech rodinných právo obyčejové a subsidiárně byl uplatňován uherský zákonný článek XXXI. O právu manželském z roku 1894.

Na prvním zasedání Národního shromáždění dne 19. 11. 1918 byl podán návrh několika poslanců v čele s Dr. Boučkem ve věci vydání zákona, kterým se změní některé části Občanského zákoníku o manželském právu. Jak se později plynutím času ukázalo, tento návrh byl jeden z nejvýznamnějších z doby První republiky v oblasti rodinného práva.⁵⁸ Tento tisk nesoucí označení jedna obsahoval pouze šest paragrafů. V prvním z nich bylo manželství označeno za smlouvu ve smyslu občanského práva a s tím nerozlučně spjatou svobodou vůle. Fakultativně si mohly subjekty vztahu zvolit církevní či světskou formu sňatku.⁵⁹ V tomto případě i rakouského občanského zákoníku, který definoval uzavření manželského svazku jako smluvní bilaterální vztah. Zákonodárny sbor ponechal možnost církevní formy sňatku. V praxi existovalo několik právních předpisů o uzavírání sňatků vycházejících z náboženství, ke kterému se hlásily jednotlivé subjekty sňatku (snoubenci).

Zde bych rád zmínil Tomáše Garrigue Masaryka a jeho dílo Světová revoluce z roku 1925, které bylo mimo jiné posledním dokončeným jeho literárním výstupem. Masaryk píše, cituji: „Rozlukou církve a státu mají být církve a jejich náboženství na státu nezávislé a stát má být nezávislý na církvích. Náboženství má být věcí volného přesvědčení. Za rakouského režimu spoléhala církev na policejní moc státní, oficiální náboženství bylo předepsáno pro úředníky atd., tím trpěla církev, spoléhala na policii více než na svoje učení a náboženský život. Podobně trpěl i stát, spoléhaje na církev

⁵⁷) Sochelle, K., Tauchen, J.: Civilní kodexy, Key Publishing The European Society for History of Law Ostrava Brno 2010, str. 42, ISBN: 978-80-7418-070-5

⁵⁸) http://www.psp.cz/eknih/1918/ps/tisky/t0298_01.htm, 11. 9. 2012

⁵⁹) zákon č. 320/1919 Sb. zákon, kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství, Software Codexis Academia, 15. 8. 2012

a ne na sebe a na svou hodnotu. Heslo odrakouštět znamená v první řadě rozlukou církve a státu“.⁶⁰

Dle Všeobecného občanského zákoníku rakouského byli způsobilí uzavřít manželství pouze osoby, které se hlásily ke státem uznávanému náboženství. Tento stav v podstatné míře vydržel až do 25. května 1968, kdy bylo zákonem č. 47 ř.z., zavedeno do praxe takzvané civilní manželství uzavřené před státním správním úřadem civilního druhu. Až do vzniku První republiky byla tedy forma případného civilního sňatku pouze doplňkem formy sakrální, avšak byla velice neobvyklá ve smyslu k jiným evropským právním úpravám manželského sňatku (převažující byly úpravy uznávající výhradně civilní formu). Civilní forma uzavření manželského svazku se těšila existenci i před přijetím rozlukového zákona i na Slovensku a Podkarpatské Rusi, avšak obligatorně. Výše zmíněné způsoby formy uzavírání manželství, které s nikoliv nepatrné části způsobené vůlí vyhovět církevním zájmům přinášela do celé úpravy nikoliv zanedbatelné problémy. V duchu výše uvedené novely bylo snoubencům umožněno uzavřít církevní sňatek po sňatku civilním. Situaci a contrario zákonná úprava nezmiňovala. Představa zákonodárce, že norma nenabude platnosti na Slovensku, také nedošla ke zdárnému naplnění. Z výše uvedeného je možno vyvodit závěr, že celá úprava nevedla k běžnému sjednocování legislativy ve výše uvedené oblasti na území I. Československé republiky, ba naopak. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi byla v platnosti dle §30 rozlukového zákona tato ustanovení §§ 1-12 zákona a posléze § 25 odst. 1, ovlivňující zrušení §25, XXXI. Zákonného článku uherského z roku 1894.

Zákon č. 320/1919 Sb., řešil i další podstatnou otázku a tou byla problematika rozluky. V důvodové zprávě k výše uvedenému zákonu doprovázející návrh zákona Národnímu shromáždění československému předložený bylo uvedeno výslovně, cituji: „Navrhujeme-li, aby rozlučitelnost, zákonem občanským zásadně připuštěná, rozšířena byla i na manželství katolická, činíme tak z důvodů nejzávažnějších. Vede nás k tomu přesvědčení, že uzákonění předlohy poslouží veřejné mravnosti, že vyhoví oprávněným požadavkům desetitisíců nešťastných spoluobčanů a že uchrání tisíce nevinných dětí, hrozící jim zkázy. Osudu těchto dotkl bych se nejdříve, neboť trpí beze své viny a jsou prvními oběťmi rodinného rozvratu. Mnohých slov netřeba. Denní svár, vyvrcholující často v nadávky a konečně i v násilnosti, musí

⁶⁰) <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/092schuz/s092001.htm> 8. 9. 2012 on-line

změnit mravní povahu dětí. Otec, který opilý přichází pozdě v noci a ohrožuje pak ženu i děti, matka, která za zády mužovými přivádí si milence domů. Rodiče tohoto druhu mohou vychovávat jen zločince a prostitutky. Od viníka děti oddáliti je jednou z nejpřednějších povinností státu. Také význam rozluky pro manžely samy nepotřeba obšírně doličovat. Stačí poukaz k tomu, co Ungrem bylo o věci pověděno. Rozvod je paliativním prostředkem, přitom mnohdy záludným. Přirovnal bych jej k lékům, které sice nemoc vyléčí, ale organismus přesto poškozují. Mladý muž nebo mladá žena, jejichž manželství záhy ztroskotalo, pouhým rozvodem jsou odsouzeni k celibátu, který nesnadno bývá dodržován. Muže vhání do náruče nevěstkám, s příšernými důsledky, a žena, dojde-li na těhotenství mimomanželské, sahá k opatřením ničící potomstvo a ohrožující její vlastní život. Jediným východiskem je rozlučka, umožňující nový sňatek.⁶¹

Úprava rozluky byla ošetřena § 13 manželské novely⁶², kde bylo taxativně uvedeno devět důvodů, pro které mohlo být manželství rozloučeno. Právní výbor zdůvodnil tyto výše uvedené taxativní důvody hlubokou a vážnou zákonodárnou úvahou podporovanou teoretickými zkušenostmi a obšírnou materií praxe. Zákonná norma určovala, jak výše uvedeno taxativní důvody zániku manželství rozlukou a to následující. Cizoložství, právoplatné odsouzení manžela do žaláře na tři léta, či na dobu kratší, ale pro trestný čin vyšlý z pohnutek, nebo spáchaný za okolností svědčících o zvrhlé povaze; opustil-li svého manžela zlomyslně a nevrátil-li se na soudní vyzvání do 6 měsíců, nebyl-li jeho pobyt znám, měla být soudní výzva činěna veřejně; nakládal-li jím vícekrát zle; ubližoval-li mu těžce, neb opětovně ho na cti urážel; vedl-li zhýralí život; pro trvale nebo periodicky probíhající duševní chorobu, která trvala tři léta; pro těžkou vrozenou nebo získanou duševní degeneraci, v níž byla zahrnuta těžká hysterie, pijáctví nebo navyklé nadužívání nervových jedů trvající dva roky; padoucnici trvající alespoň rok nejméně s šesti záchvaty v roce nebo s přidruženou duševní poruchou; nastal-li tak hluboký rozvrat manželství, že na manželích nelze spravedlivě požadovat, aby setrvali v manželství společném, přičemž v tomto případě nebylo možno vyslovit rozlučku k žalobě manžela, který byl rozvratem převážně vinen a na závěr tzv. nepřekonatelný odpor.

⁶¹) Malý, K., Soukup, L.: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve Střední Evropě, Karolinum Praha 2010, str. 794, ISBN: 978-80-246-1718-3

⁶²) zákon č. 320/1919 Sb. zákon, kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství, Software Codexis Academia, 31. 10. 2012

Při tomto posledním důvodu bylo možno vyhovět pouze za připojení se i druhého manžela. Za této situace nebylo nutno povolit rozluky okamžitě. Zákon nesl možnost, i opakovaně, uznat pouze rozvod od stolu a lože. Ve věci změny rozvodu v rozluky zákon definoval tři skupiny uzavřených manželství.⁶³

Do první skupiny spadala manželství pravomocně rozvedená před vydáním novely, u kterých nebylo důvodných obav ve věci účelovosti užití nové zákonné úpravy k obcházení zákona. Zde se přihlíželo zákonodárcem ke sňatkům uzavřených unáhleně v období I. světové války, které často vedl motiv odcházejícího ženicha do válečného konfliktu. Druhou skupinu, kde bylo možno rozvod změnit v rozluky, byla manželství dobrovolně rozvedená. V těchto případech nebylo rozhodné, zda bylo manželství uzavřeno před či po účinnosti nové zákonné úpravy. Třetí skupina obsahovala případy, kdy bylo manželství rozvedeno dle §§ 107-109 o.z., užíván byl termín bez srozumění. Pro tuto rozluky bylo možno bez výhrady použít §17 zmiňované novely: „Byl-li soudem pravoplatně vysloven rozvod podle §§ 107-109 Občanského zákoníku a to z některého důvodu uvedeného v § 13 tohoto zákona, může každý manžel nehledě k předpisu § 15 žádat za rozluky manželství na podkladě už provedeného sporu o rozvod“.⁶⁴ Přejít z rozvodu do rozluky se prováděl procesně právně v nesporném řízení, kde se stala dominující zásada vyhledávací. V těchto řízeních bylo možno, mimo spisů vedených pro rozvodové řízení, využít i neveřejného ústního jednání.⁶⁵ Získal-li ovšem soud názor, že zjištěné skutečnosti při rozvodu jsou dostačující i ve věci rozluky, vydal rozhodnutí vedoucí ke změně poměrů účastníků formou usnesení. O přeměně rozvodu v rozluky byl věcně příslušný senát soudu první stolice. Za situace, kdy žádosti o rozluky předcházela žádost o rozvod, byl příslušný senát soudu, který rozhodoval ve věci žádosti o rozvod. Zde jsou patrné procesní zásady hospodárnosti řízení a jeho koncentrace, které v důsledku zajisté vedly k vyšší kvalitě judikatury a rychlejšímu řízení.

Je namístě zmínit i derogační ráz § 25 výše uvedeného rozlukového zákona, který ruší určité překážky manželství, jako například zákaz sňatku mezi křesťany a nekřesťany, řeholní sliby, zákaz sňatku manželského z důvodu cizoložství. K tomu

⁶³) Malý, K., Soukup, L.: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě, Karolinum Praha 2010, str. 797 ISBN: 978-80-246-1718-3

⁶⁴) zákon č. 320/1919 Sb. zákon, kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství, Software Codexis Academia, 30. 7. 2012

⁶⁵) Malý, K., Soukup, L.: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě, Karolinum Praha 2010, str. 796-797, ISBN: 978-80-246-1718-3

uváděla důvodová zpráva k zákonu toto, cituji: „Hledíme-li k dispensační praxi 19. a 20. století seznáváme, jak vhodné je pružné ustanovení, které se dovede přizpůsobit soudobým myšlenkovým a sociálním potřebám“.⁶⁶

Lze zde zmínit i pohled na celou problematiku výše uvedeného ve smyslu de lege ferenda. Je zde na místě rozdělit rozluku manželství, které je bezdětné a naopak manželství, které vyústilo v narození potomků. Tento postoj byl zastáván již ve spisu předmluvy k „zákonu o rozluce manželství“ Dr. Klimentem. Vzhledem k vyostřené argumentaci, která nezřídka přechází v otevřený boj mezi rozvedenými manžely o společné potomky, by se tento argument měl stát všeobecně respektovaným. Z výše uvedeného lze vyvodit, že manželství a jeho rozluka v případě, že není společných potomků, není potřeba chránit zvláštním předpisem a to z důvodu smluvní volnosti obou kontrahendů. Právní řád zde plní pouze roly jakéhosi supervizora ve smyslu nepoškozování práv jedné ze stran smluvního vztahu. Je zde nutno celou věc vidět ve smyslu obou subjektů vztahu dosáhnout svého životního štěstí, avšak již bez účasti druhého z manželů. Komu by se jevilo toto nevhodné, že mění ženu jako rukavici, dle Puškina. Ať zapoví další manželství do doby života prvního manžela.⁶⁷

V této situaci se nejeví společensky závadné přivolit k rozvázání vztahu na základě jednostranného právního úkonu jednoho z manželů. Nepostačilo by, kdyby byla rozluka ku prospěchu jednomu z manželů z důvodu navázání citového vztahu s jinou ženou či mužem, nebo neplodnost jednoho z manželů? Z posledně výše uvedeného důvodu rozvazovala manželství i církve v duchu zásad Kanonického práva. Za předpokladu, že by šlo o rozluku manželství nezatíženého potomky k dobru strany navrhovatele, ale z přičinění druhé strany postačila by zajisté mírnější úprava, než uvádí § 13 výše uvedeného zákona, lze uvést například trvalé vyhledávání jiných partnerů či bezdůvodná žárlivost.⁶⁸

Na druhé straně je nutno dbát na odlišnost situace, kdy manželé mají děti. Zde by neměla být dobrovolná rozluka dovolena a jednostranným právním jednáním akceptována a to jen v ojedinělých případech. Pokud i přes vlastní potomky nevede cesta pro manžele k nápravě poměrů je zde výše uvedený § 13 a zákonné důvody umožňující naplnění rozluky jako institutu. Rozvod lze v určité konsekvenci chápat jako rozluku na zkoušku. Výše uvedený zákon mu tuto funkci přikládá v § 13 písm.

⁶⁶) http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0298_01.htm

⁶⁷) Horák, A.: zákon rozlukový po roce praxe, časopis Právník LIX 1920, str. 279

⁶⁸) Horák, A.: zákon rozlukový po roce praxe, časopis Právník LIX 1920, str. 281

i). Zde bych si dovolil zajímavý přístup Dr. Horáka, cituji: „Obě pohlaví stejně snadno se zapomínají, ale žena tu jest odsouzena k odpouštění. Dámy necht' se nehorší, neupíráme jim teoreticky stejných práv s muži, ale život podléhá zákonům přírody a dějin, a posloucháme jen jejich rozsudku. Vyšli jsme z mnohoženství a tím je řečeno vše. Muž nebyl povinen ženě věrností, ale žena muži ano, klesla-li, musila těžce pykati. Ještě dle § 135 obč. zák. toliko muž mohl žalovati na rozluku židovského manželství pro cizoložství, nikoli žena.“⁶⁹Zajímavé pojetí právní subjektivity či snad svéprávnosti⁷⁰ v období třicátých let minulého století. Zde je namístě a contrario zmínit aktivní přístup například Dr. Milady Horákové, která iniciovala roku 1925 založení právnické sekce Sdružení akademicky vzdělaných žen. Podle ústavy měly ženy neomezený přístup k vysokoškolskému vzdělání, avšak s jejich uplatněním tomu bylo jinak. Promované právničky byly běžně zaměstnávány v advokátních a notářských kancelářích, ale posty státních zástupců či soudců jim prozatím byly odepřeny. Hlavní ideovou iniciátorkou byla senátorka Františka Plamínková, která mladé právničky uváděla i do mezinárodního prostředí, myšleno ve smyslu jejich odbornosti. Byla to ona, která se zasloužila, aby při jedné z prvních kodifikačních konferencí mezinárodního práva, která se konala v roce 1930 v Haagu, byly v delegaci zastoupeny i ženy právničky.⁷¹ Toto jenom na okraj k dokreslení postavení žen ve společnosti na začátku 30. let minulého století.

V kontextu výše uvedeného by neuspěl ani zákonný institut tzv. nepřekonatelného odporu, který byl jedním z důvodů rozvodu. Je tento důvod relevantní k rozvodu. Zákon jasně nedefinuje, právní nauka východisko nedává, soudy nemají ustálenou jurisdikci. Pokusme se argumentačně unést vytyčení důvodu. Důvod musí být zajisté v rámci práva, tím se dostáváme k § 109 o.z., který říká cituji: „Důležité důvody, z nichž rozvod uznán býti může. Mezi těmito uvedenými důvody nepřekonatelný odpor není“.⁷²

Ve věci vlivu manželské novely na právní vztahy v oblasti rodinného práva v Podkarpatské Rusy a na Slovensku je potřeba zmínit částečnou závaznost manželské novely pro východní část republiky. Zcela zásadní byla nově zavedená

⁶⁹) Horák, A.: Zákon rozlukový po roce praxe, časopis Právník LIX 1920, str. 286

⁷⁰) Eliáš, K. a kolektiv: Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem, Sagit Ostrava 2012, str. 92-95 ISBN: 978-80-7208-922-2

⁷¹)Dvořáková, Z.: To byla Milada Horáková, Klub Milady Horákové v nakladatelství Nevole Praha, str. 29-30, ISBN: 978-80-254-3813-8

⁷²)Čermák, V.: Nepřekonatelný odpor důvodem rozvodu, časopis Právník LXXII 1934, str. 617-622

platnost církevního sňatku samozřejmě společně se sňatkem civilním, který měl právní úpravu v zákonném článku XXXI. z roku 1894 o právu manželském. Do hlavy II. § 30 bylo inkorporováno ustanovení, které vedle občanského úředníka bylo nutné uvádět matrikáře či duchovního správce. Bez pochyb byl zákon č. 320/1919 Sb. jeden z nejvýraznějších co do úpravy rodinného práva na území nově vzniklé československé republiky do Mnichovské dohody, která ukončila snahy prvorepublikových zákonodárců a odborné veřejnosti o unifikaci nejen na poli občanskoprávním. Za celé období první republiky se bohužel nepodařilo zmařit tendence právního dualismu nově vznikajících právních norem ratifikovaných osamostatněnou mocí zákonodárnou nově vzniklé československé republiky.

Potažmo i z výše uvedených důvodů je možno vysledovat určitou aretaci tohoto dualistického právního stavu na státním území a to snad i přes logické očekávání větší odvahy u první zákonné úpravy svobodného národa československého při aplikaci očekávaného nově vznikajícího právního řádu, který bude zajisté inkorporovat nacionalistické tendence vedoucí ke vzniku samostatného subjektu mezinárodního práva veřejného.

3.7. Zákon č. 218/1926 Sb., zákon o původském právu k dílům literárním, uměleckým a fotografickým (o právu autorském)

Zákonu č. 218/1926 Sb. se dostalo částečné novelizace zákonem č. 120/1936 Sb., vydaným dne 13. 5. 1936. Účinnost nastala po 30 dnech od vydání, jelikož jiného ustanovení v zákoně nebylo. V § 1 tohoto zákona se zákonodárce zabýval hmotně právní podstatou chráněného zájmu, citují: „Tímto zákonem chráněna jsou díla literární, umělecká (hudební i výtvarná) a fotografická, která byla vydána (§ 8, odstavec 1.) na území Československé republiky, jakož i takováto díla, jejichž původci jsou státními občany Československé republiky, necht' byla vydána kdekoliv či vůbec nebyla vydána“.⁷³ Dále bych z části pojal problematiku výše uvedeného jako komparaci zákona č. 218/1926 Sb. a zákona č.120/1936 Sb., který první uvedenou normu novelizoval. Nelze v tomto případě odhlédnout od mezinárodní smlouvy, která byla výstupem Římské konference, na které bylo zastoupeno i Československo. Na základě výstupů z výše uvedené konference se jeví logickým

⁷³) zákon č. 218/1926 Sb. zákon, o původském právu k dílům literárním, uměleckým a fotografickým (o právu autorském), Software Codexis Academia, 10. 9. 2012

postup v souladu se zavazujícím mezinárodně právním úkonem, který znamenal přistoupení k Bernské konvenci.

Z těchto pohnutek bylo nutností přizpůsobit zákon č. 218/1926 Sb. novým skutečnostem implementovaných z oboru mezinárodního práva veřejného. Je zde však potřeba vnímat i návrh zákona č. 120/1936 Sb., který již při předložení senátu zohledňoval další legislativní návrhy, které se objevily v průběhu přípravných prací od roku 1931. V první řadě byl novelizací rozšířen výčet děl v § 4 o, cituji: „Plány na celkovou nebo částečnou úpravu obcí a vůbec větších oblastí, pokud nejde o úkoly výhradně technické“.⁷⁴ Z výše uvedeného plyne, že zákon otevírá prostor pro uvážení soudu. Ten v jurisdikci určí, kde se nachází hranice mezi projevem uměleckým (tvůrčím) a úkoly výhradně technickými. O koncepci výtvarně uměleckou se bude jednat příkladně při řešení otázek umístění staveb z pohledu urbanistického řešení. Dotváření okolí těchto objektů ve smyslu zahradních úprav, monumentů ve formě sochařských či jiných děl, ale nikoliv například poskytnutí inženýrských sítí pro výše uvedené budovy.

V konsekvenci se změnou § 21 bych se zmínil o jeho novele a zákonném ustanovení týkající se subjektivních práv původce díla literárního a to tak, že bylo zahrnuto rozhlasové šíření díla již vydaného a *contrario* k předešlé úpravě, kde se jednalo pouze o díla nevydaná. Impulsem výše uvedené změny byl článek 11 deklarovaný Římskou konferencí, ve kterém se stanovuje zcela otevřeně, že subjekty od kterých se dá odvodit původ děl, ať literárních či uměleckých disponují výlučným právem přivolit k „communication de leurs oeuvres au public par la radiodiffusion.“⁷⁵

Vymezení rozhlasového vysílání k šíření díla literárního, hudebního atd. se použilo tzv. Hertzových radiových vln, ať jejich vysílání přichází z jakéhokoliv místa. Původce tohoto díla nedisponuje výlučnými právy k příjmu těchto vln, a tudíž příjmem jiným subjektem nemůže dojít k prolomení subjektivních práv původce jako subjektu práva ve smyslu onoho uměleckého díla.

Československá republika byla jednou s prvních, která implementovala formou § 16 autorského zákona závěry výše uvedené konference. Návrh byl sdělen v referátu Dr.

⁷⁴) Pražák, J.: Novela k československému zákonu o právu autorském z roku 1926, časopis Právnick LXXVI 1937, str. 407-412

⁷⁵) Pražák, J.: Novela k československému zákonu o právu autorském z roku 1926, časopis Právnick LXXVI 1937, str. 411-412

Löverbacherna na III. sjezdu československých právníků v Bratislavě ve kterém doporučil zavedení rozhlasové licence slovy, cituji: „aby vysílacím společností, které jsou pod zvláštním dohledem státu, byla v zájmu obecném zabezpečena činnost rozhlasu za náležitého šetření hmotných i nehmotných zájmů autorských.“⁷⁶

V § 15 je řešen dědický nárok a případná odúmrť, cituji: „Původské právo přechází na dědice; odúmrtní právo se na ně nevztahuje“.⁷⁷ Zde stojí za povšimnutí řešení odúmrtní při nenabytí dědictví zákonným způsobem.

V § 49 odst. 1 je upravena příslušnost soudní moci, cituji: „Konati trestní řízení o trestných činech uvedených v tomto zákoně přísluší obecným trestním soudům i v tom případě, byla-li obviněna osoba vojenská“.⁷⁸ Zde je patrná vůle zákonodárce vyjmout trestné činy konané vojenskými osobami z jurisdikce speciálních soudů. Je to logické vzhledem k odbornosti a problematice celé materiální úpravy autorského práva, která bude klást vysoké nároky na odbornost ve smyslu znalosti technických otázek atd.

V § 50 je upraven institut obžaloby, cituji: „Trestné činy uvedené v §§ 45 a 47 stíhají se toliko na soukromou obžalobu. Stíhání jest vyloučeno, jestliže oprávněný k činu svolil anebo jej prominul anebo nepodal návrhu na stíhání do dvou měsíců ode dne, kdy se dověděl o trestném činu a o tom, kdo jej spáchal“.⁷⁹

Účinnost zákonodárce upravil v § 69, cituji: „Zákon nabývá účinnosti prvním dnem třetího kalendářního měsíce následujícího po vyhlášení. Tím dnem pozbudou platnosti zákon ze dne 26. prosince 1895, č. 197 ř. z. a ze dne 26. února 1907, č. 58 ř. z. a zák. čl. XVI z r. 1884“. Vyhlášení se uskutečnilo dne 1. března 1927.⁸⁰

⁷⁶) Pražák, J.: Novela k československému zákonu o právu autorském z roku 1926, časopis Právník LXXVI 1937, str. 454

⁷⁷) zákon č. 218/1926 Sb. zákon, o původském právu k dílům literárním, uměleckým a fotografickým (o právu autorském), Software Codexis Academia, 10. 9. 2012

⁷⁸) tamtéž

⁷⁹) tamtéž

⁸⁰) tamtéž

4. REKODIFIKAČNÍ PRÁCE NA VLÁDNÍM NÁVRHU ZÁKONA, KTERÝM SE VYDÁVÁ OBČANSKÝ ZÁKONÍK

4.1. Unifikace práva občanského a její cíle

Mladá československá demokracie se již od prvopočátku svého vzniku potýkala s důsledky recepce právního řádu rakouského, potažmo převážně obyčejového práva uherského.⁸¹ Právní dualismus byl od prvopočátku vnímán jako věc dočasná a přechodná. Zákonodárci, odborná veřejnost i společnost v nejširším slova smyslu si byli vědomi závažnosti a nutnosti řešení výše uvedené situace. Z jiného úhlu pohledu se vznikem československé republiky a ponecháním v platnosti práva uherského na území Slovenska a Podkarpatské Rusy a práva rakouského na území Čech a Moravy docházelo ke vzniku samostatných právních systémů již nezávislých na zákonodárcích z Koruny uherské či Císařství rakouského a potažmo na jejich následné soudní judikatuře. Unifikace občanského práva si nevytkla jenom cíl zdárně dokončit tento úkol, ale i vytvoření jednotného, srozumitelného právního prostředí pro všechny recipienty, kteří k právnímu řádu na území Československa přistupovali.

Občanský zákoník byl preferován i z důvodu jeho nejpodstatnějšího ovlivňování života ve společnosti. Vzniknutí nového státního tělesa přinášelo nejen problémy na půdě teoretického vnímání vzniklé situace, ale především na poli praktickém. Vytvoření nového státu přinášelo častější propojení ve věcech hospodářských či rodinných. V právních úkonech vedoucích ke změně právního stavu⁸² se často dostávaly odlišné právní úpravy do kolize, která se jen s obtížemi řešila ve věci, kterým právním řádem se určený právní vztah bude řídit, či který ze soudů je věcně či místně příslušný k tomu určitému právnímu vztahu ať spornému či nespornému.

Již od prvopočátku je možno presumovat, že Československá republika vznikala jako unitární stát, jehož přirozeným prvkem by měl být jednotný právní řád. Výše uvedené se samozřejmě stalo přirozenou potřebou nově vzniklého státu, nejenom ve smyslu k mezinárodní právní subjektivitě, ale i k naplnění nacionalistických představ o Českoslovákismu. Unifikace měla oporu i v ústavních zásadách, které se stali nepostradatelnými právními podklady pro vytváření a fungování právního řádu na novém státním území.

⁸¹) Malý, K. a kolektiv: Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945, Linde Praha 2003, str. 440, ISBN:80-7201-433-1

⁸²) Knapp, V.: Teorie práva, C. H. Beck Praha 1995, str. 77-78, ISBN: 80-7179-028-1

Unifikace se neměla jenom omezit na naplnění formální a materiální shody, ale měla přistoupit i k reformě práva v těch částech, kde se již působením času a nových společenských nároků stala úprava již nedostatečnou. Tento směr zastávali i odborníci na občanské právo, jako například profesori Jan Krčmář a Emil Svoboda, kteří se k návrhu pouhého překladu vyjádřili negativně.⁸³

4.2. Státní aparát vytvořený za účelem rekodifikace právního řádu

Již po vzniku samostatného Československa bylo zdůrazňováno, že nová úprava soukromého práva bude po změně společensko-ekonomických podmínek, které nastaly po I. světové válce, kdy se úloha soukromého práva má tendenci měnit, se stane revoluční a ojedinělou. Přes všechno pozitivní nadšení při tvoření vlastního občanského zákoníku ve státním jazyce bylo zřejmé, že kodifikační práce budou zdlouhavé a obsáhnou několik desetiletí. Situace Československa se zdála být komplikovanější, než tomu bylo v okolních státech a to z důvodu provázání české právní vědy s rakouským právním prostředím a v podstatě neexistence právní vědy slovenské.

Nejenom tyto úvahy vedly v červnu roku 1919 ke skutečnosti, kdy je předložen vládní návrh zákona o zřízení úřadu pro sjednocení správy a zákonodárství v Československé republice. Zákon prošel legislativním procesem 22. června 1919. Prvním ministrem nově vzniklého ministerstva unifikací se stal Dr. Milan Hodža, který byl jmenován do úřadu 6. října 1919. Povinnosti a kompetence byly v zákoně stanoveny velice široce a tudíž zúžení této zákonné díky bylo ad hoc na československé vládě.⁸⁴

V počátcích byla činnost ministerstva komplikována poválečnou finanční situací, ba i problematikou pracovně-personální kapacity, avšak i přes skutečnost, že po celých čtrnáct let stál v čele ministerstva ministr slovenské národnosti, zástupce vítězných politických stran na Slovensku, se nepovedlo získat rozsáhlejší účast slovenských odborníků, kteří by byli v zaměstnaneckém poměru vůči ministerstvu. Jako alternativy této skutečnosti se dají uvést neustálá pevná spojení s Jednotou slovenských právníků, na jejichž sjezdech v Bratislavě se zrcadlily problémy

⁸³) Vojáček, L., Schelle, L., Knoll, V.: Česká právní dějiny, Aleš Čeněk Plzeň 2010, str. 449, ISBN: 978-80-7380-257-8

⁸⁴) Malý K., Soukup L.: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve Střední Evropě, Karolinum Praha 2010, str. 987, ISBN: 978-80-246-1718-3

unifikace přímo s praxí. Tímto výše uvedeným ministerstvo unifikací nabylo znalosti slovenské situace. Vysílalo své zástupce k téměř veškeré legislativní normotvorbě, účastnilo se porad, schůzí výborů Národního shromáždění, dovádělo právní terminologii k vyšší dokonalosti.⁸⁵

Vnitřní struktura ministerstva jako správního orgánu vytvářelo na prvním místě Prezidium, které se dále členilo na jednotlivá oddělení a související instituce. Právní odbor administrativně-politický, který vznikl z oddělení finančního a politického. Třetí složkou v pořadí byl takzvaný Druhý odbor – soudní, který se členil na dvě oddělení a to civilní a trestní.⁸⁶ Již podle výše uvedeného zřizovacího zákona bylo ministerstvo pouze orgánem státní správy zřízeným do doby splnění předloženého cíle, který vyplývá ze samostatného názvu správního orgánu státního výše zmíněného.

V procesu přijímání tohoto vládního nařízení se v plném rozsahu projevovaly snahy, které byly proti samotné podstatě zřízení ministerstva unifikací. Negativně bylo hlavně vnímáno přesunutí pravomoci z výše uvedeného ministerstva na speciálně zřízené resorty.

Skutečnost, od které bychom se neměli odklonit, je ta, že již před vznikem ministerstva unifikací započalo práce na rekodifikaci občanského práva ministerstvo spravedlnosti, které v ní nadále pokračovalo, což v důsledku vedlo k výše uvedenému zúžení pravomoci ministerstva Unifikace. Ministerstvo unifikací však přistoupilo ke svému objektu působnosti zodpovědně a v mnoha oblastech efektivněji, než ministerstvo spravedlnosti při přípravách na rekodifikaci civilistické právní úpravy hmotného práva. Ministerstvo unifikací bylo posledním vzniklým ústředním úřadem ryze československým. Negativní působnost ministerstva unifikací byla vytyčena v § 2 vládního nařízení č. 501/1921 Sb. z. a n. Působnost se netýkala případů, kdy určité právní poměry byly upraveny pouze normami jednoho právního řádu a u druhého se této úpravě nedostávalo. Dále v případech kdy nešlo pouze o sjednocení právních norem dvou odlišných právních řádů, ale o jejich reformu, ale i na právní normy vydané po 28. 10. 1918 se pravomoc ministerstva unifikací

⁸⁵) Fond Ministerstva unifikací (1919-1938), Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec. Spracoval Kreč J. Praha, 1963 str. 3

⁸⁶) Fond Ministerstva unifikací (1919-1938), Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec. Spracoval Kreč J. Praha, 1963 str. 5

nevztahovala. V případech kompetenčních sporů mezi jednotlivými ministerstvy byla příslušná k rozhodnutí vláda.⁸⁷

Při vlastní činnosti Ministerstvo unifikací spolupracovalo s odborníky z praxe i teorie. Názor na počet komisí se liší, jeden pramen vede k počtu sedm a druhý k šesti a to pro právo občanské, finanční, politické otázky, civilní soudní proces, státní a administrativní (správní) a trestní. Nenacházíme zde právo obchodní. Členům této komise se dostalo jmenování až v roce 1932 a bylo doporučeno, aby se komise pro občanské právo rozdělila na zasedání do dvou skupin a to skupiny občanskoprávní a skupiny obchodněprávní.⁸⁸ Na činnosti ministerstva se začínají čím dál tím více projevovat i některé politické zájmy při přípravě nových zákonů. Tuto stagnaci ministerstva potvrzuje příklad u přípravě zákona o kompetenci ministerstevch v období mezi lety 1924 – 1938. Pro bližší poznání situace je namístě zmínit výstupy v tisku ve věci výše uvedené.

Periodikum **Slovenský deník** ze dne 3. října 1922 a článek „Perspektiva dvou „slovenských“ ministerstevch, ministerstvo pro správu Slovenska a ministerstvo unifikací.“ Autor článku se vyjadřuje o posledním obsazení těchto dvou výše uvedených ministerstevch při jmenování nové vlády. Ohledně ministerstva unifikací se uvažuje o přechodu jeho agendy na ministerstvo spravedlnosti a ministerstvo financí tím způsobem, že by na každém ministerstvu byly zřízeny kodifikační sekce, které by ukončily kodifikační práce ve vlastním kompetenčním okruhu ministerstva. Tyto sekce by byly za účelem jednotného postupu podřazeny pod ministerstvo spravedlnosti. Naznačené reformy jsou však spíše výzvou do budoucnosti a bude o nich zajisté ještě polemizováno v nejrůznějších formách. Zmínka již přichází nyní při rekonstrukci kabinetu.⁸⁹

Na druhé straně vyjádření samostatného ministerstva unifikací v tisku 29. března 1924 v periodiku **Právo lidu**, v článku „Pilná činnost unifikačního ministerstva“, kde se vymezuje k článku publikovanému v periodiku „**Večerníku Rudého Práva**“ ze dne 23. března 1924 psaný posl. Karlem Světlíkem. Pokud jde o věcné peněžité náklady ministerstva, uvádějí se informace na pravou míru. Budova ministerstva v Bílkově ulici v Praze nestála 30 milionů Kč, ale bude stát sotva 8 milionů Kč. Ani roční

⁸⁷) Vládní nařízení č. 501/1921 Sb. z. a n., Software Codexis Academia, dne 15. 9. 2012

⁸⁸) Ministerstvo unifikací, Polemiky v tisku k otázce zrušení ministerstva unifikací, karton 1, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

⁸⁹) tamtéž

náklad na ministerstvo nedosahuje avízované výše 4 milionů Kč. V roce 1920 vykazoval celý rozpočet tohoto ministerstva 1.000 000 Kč. V roce 1921 1.756 538 Kč a v roce 1922 2.731 058 Kč. I když unifikační ministerstvo nebude existovat, bude se muset personál tohoto úřadu věnovat stejným povinnostem. Při roztržštění unifikačních prací do různých rezortů bude pro unifikaci bezpochyby potřeba více tohoto personálu.⁹⁰

Tyto výstupy vypovídají o postavení ministerstva v očích společnosti i některých zákonodárců či politických stran, a jak jeho činnost byla vnímána periodiky své doby.

Dalším způsobem jak se ministerstvo pro sjednocení zapojovalo do unifikační činnosti, byla účast na speciálních rezortních skupinách vytvořených společně s jinými ministerstvy ve věci legislativy, která přímo souvisela s oblastí státní správy toho či onoho ministerstva. Ministerstvo unifikací bylo též subjektem státní správy, který podával jiným subjektům státní správy odborná stanoviska či překládalo prameny práva do státních jazyků, tj. do jazyka slovenského či českého.

Bohužel z důvodu nedostatku finančních prostředků na překlady, bylo ministerstvo postupem času nuceno pracovat s prameny práva v autentickém jazyce maďarském a to neslo zvýšené nároky na jazykovou přípravu samotných pracovníků ministerstva. Za dobu fungování ministerstvo unifikací vytvořilo více než pět set odborných překladů. Ministerstvo mělo již během roku 1925 připravenou osnovu civilního práva procesního, která vycházela z rakouské procesně právní normy z roku 1895, avšak byly do ní inkorporovány i prvky s civilní procesně právní úpravou z roku 1911 platné na území Uherské koruny. Návrh si nebral inspiraci pouze z dvou výše uvedených procesně právních úprav, ale vytvořil i vlastní autentická řešení procesně právní problematiky. V přípravě procesně právní osnovy se ministerstvo unifikací odklonilo od modelu zřízení subkomisí a zvolilo cestu svěřit celou materii v této fázi příprav jedinému odborníkovi a tím byl Prof. Václav Hora.⁹¹

V druhé fázi procesu byl návrh předložen komisím odborníků, kteří zasedali odděleně v Praze a Bratislavě. Při takto efektivním postupu se předpokládalo, že norma, která bude upravovat procesně právní materii, by se mohla dočkat účinnosti

⁹⁰) Ministerstvo unifikací, Polemiky v tisku k otázce zrušení ministerstva unifikací, karton 1, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

⁹¹) tamtéž

na počátku 30. let. Bohužel se tak nestalo, jelikož návrh byl opětovně podroben mezirezortnímu připomínkování a posléze podroben veřejné odborné diskuzi, kde zvítězil mimo jiné postoj, který preferoval uvedení v platnost procesně právní normy společně s hmotně právní úpravou civilního práva.

I přes výše uvedené uchopitelné výsledky rekonstrukčních snah na poli unifikace právního řádu se od druhé poloviny 20. let pozice ministerstva pro unifikaci oslabuje a postupem času se z něho stává v povětšině poradní orgán, při mezirezortních jednáních jednotlivých subjektů státní správy. Posléze došlo v jeho činnosti ještě k podstatnějšímu odklonu od původně zamýšleného záměru a výše uvedené ministerstvo omezilo svoje výstupy pouze na přípravu právních norem a předpisů pro Slovensko a Podkarpatskou Rus.

Tato skutečnost vedla k úvahám o změně právní formy ministerstva na úřad či poradní orgán nebo součást Národního shromáždění. Stále více vystupovaly do popředí náklady spojené s agendou Ministerstva pro unifikaci a celou problematiku se pokouší vystihnout poslanec Benda na schůzi poslaneckého výboru dne 3. 11. 1922, cituji: „Mám dojem, že ve svých pracích není toto ministerstvo podporováno dalšími ministerstvy, ba myslím, že se mu činí od některých i potíže (vnitro, finance), snad tato ministerstva jsou klamného názoru, že jsou něco vyššího či podobně a proto, ačkoliv po odchodu Dr. Hodži a Dr. Fajnora jest toto ministerstvo v rukou ministrů z politické strany, jíž čest má přináležati, navrhuji třeba s těžkým srdcem, aby toto ministerstvo bylo zrušeno a zreorganizováno na úřad v čele s odborníky, či odborníkem, ježto myslím, že by tím spíše byla umožněna systematická práce, od níž jsme si právě my, Slováci, toliko slibovali“.⁹²

Bendovo výše uvedené vyjádření bylo ve svém důsledku odmítnuto, ale na interním jednání ministerstva unifikací dne 15. 11. 1922 se jednalo o transformaci samotného ministerstva. Ministr Markovič spatřoval určitou výhodu v transformaci ministerstva a jeho vedoucího bez titulu ministra, jelikož by podle jeho názoru nepodléhal tak intenzivnímu politickému tlaku a tudíž by jeho pozice byla snad usnadněna ve smyslu naplnit a dokončit zamýšlenou rekonstrukci Občanského zákoníku.

Objevily se samozřejmě i názory opačné, které vycházely z logických premis. Jednalo se například o neplnohodnotné zastoupení teoreticky nového úřadu, který by

⁹²) Malý K., Soukup L.: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve Střední Evropě, Karolinum Praha 2010, str. 667-668, ISBN: 978-80-246-1718-3

byl zastoupen předsedou či presidentem, ale byl by v určité izolaci, jelikož by se například neúčastnil pravidelných jednání vlády a nebyl jejím členem. Tato jednání vedla k pověření pana Čabrady a pana Schrotze k vypracování návrhu, který by vedl k podřízení nově vzniklé instituce Národnímu shromáždění a na druhé straně pověřil ministerského radu Dr. Sommera vypracováním možnosti, kdy by se nový úřad stal součástí ministerské rady.⁹³

A v poslední řadě nelze opomenout mandát Dr. Fritze, který byl pověřen vypracováním návrhu, který by v důsledku vedl k vytvoření samostatného úřadu v čele s jedním či dvěma odborníky. Ani jedna z těchto cest se po další poradě na ministerstvu unifikací, která se konala 17. 1. 1923 a po zhodnocení všech hledisek nepřijala za uspokojivou.⁹⁴

Po zániku ministerstva unifikací v roce 1938 převzalo spisovou materii ministerstvo vnitra v celém jejím rozsahu. Skartace proběhla pouze u dokumentů s označením S (skartace). Další označení vycházelo z metodiky opírající se o důležitost dokumentů a to A1, A2, A3. Mezi lety 1939 – 1947 byl materiál uložen na zámku Jičíněves u Jičína.

Zachoval se ve velice dobrém stavu v původních obálkách. V roce 1962 bylo přistoupeno k zpracování zachovalého fondu. Při této příležitosti byla provedena rozsáhlá skartace. Byly vyřazeny všechny návrhy zákonů a nařízení, a také materiál vztahující se k provozu samotného ministerstva jako například opatřování místností, psacích potřeb, objednávky knih a periodik, zaslání opisů uherských zákonů atp.⁹⁵

4.3. Rekodifikační práce na osnově Občanského zákoníku

Rekodifikační práce na nové úpravě občanského práva byly svěřeny tzv. subkomitétům, které se držely vzoru Allgemeines Bürgerlich Gesetzbuch a po společných diskuzích upustili od pouhého překladu. Tento uvedený vzor byl podroben důkladné revizi, jak ze strany věcné, tak samozřejmě i jazykové. Prvním úkonem ve věci přípravy na rekodifikaci občanského práva byla výzva k odborné právní

⁹³) Malý K., Soukup L.: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve Střední Evropě, Karolinum Praha 2010, str. 668, ISBN: 978-80-246-1718-3

⁹⁴) Ministerstvo unifikací, Polemiky v tisku k otázce zrušení ministerstva unifikací, karton 1, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

⁹⁵) Fond Ministerstva unifikací (1919-1938), Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec. Spracoval, Kreč J. Praha, 1963 str. 9

veřejnosti, jako byli soudy, komory jak advokátní tak notářské a dalších k zapojení se do připravovaných prací.

Jako příklad bych uvedl vyjádření Presidia vrchního zemského soudu v Brně ze dne 10. dubna 1920. Z obvodu zemského soudu brněnského byli ochotni se zapojit rada vrchního zemského soudu Dr. Jindřich Vácha (právo dědické), rada zemského soudu Jaroslav Čížek (právo věcné). Z olomouckých soudců se přihlásili vicepresident Dr. Procházka pro právo dědické, rada vrchního zemského soudu Dr. František Spora pro právo obligační, rada zemského soudu Dr. Eisinger (s poznámkou německé národnosti) pro právo rodinné a mnoho jiných. Na závěr dopisu Presidium zemského soudu projevuje svůj názor, že by se mezi soudci v obvodě jeho působnosti našlo mnoho schopných sil, které by byly vhodnými svoji erudicí, ale není možno je postrádat v soudnictví, o čemž se mimo jiné vyjádřila shodně již presidia sborových soudů. Z těchto výše uvedených časových důvodů se mimo jiné nepřihlásil nikdo z příslušníků vrchního zemského soudu k pracím na novém občanském zákonu.⁹⁶

Z téhož dne bylo i vyjádření děkanství právnické fakulty české univerzity Karlovy v Praze, kde projevují ochotu se spolupodílet Profesori Krčmář a Svoboda. Prof. Svoboda uvedl jako předmět zájmu oddíl o právech věcných a Prof. Kramář tu část, která nebude kolegy zabrána.⁹⁷

Za stav advokátní dne 11. března 1920 projevují ochotu se účastnit na pracích JUDr. Ignác Arnstein, převzal by koreferát v problematice promlčení a některé části práva obligačního či cokoliv jiného dle dohody. JUDr. Josef Eckstein, je ochoten zúčastnit se odborných porad, ale referátu se ujmout nemůže a mnoho dalších. Za Svaz československých soudců byli ochotni se účastnit Dr. Červený pro právo věcné a dědické, Dr. Hoffer právo obligační všeobecné, Dr. Němec právo obligační zvláštní a další.⁹⁸ Předsednictvo tabule v Bratislavě a Košicích projevilo nemožnost zapojit se z důvodů přetížení pracovními povinnostmi. Děkanství Právnické fakulty v Brně prezentovalo Dr. Sládečka profesora na brněnské české technice, jenž zároveň

⁹⁶) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 301, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

⁹⁷) tamtéž

⁹⁸) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

vyučuje na zdejší fakultě právnické přednášky z občanského práva (právo věcné a obligační).⁹⁹

Na základě výše uvedeného veřejného vyzvání k podávání návrhů k nové úpravě Občanského práva, bylo v hojné míře využito různými subjekty. Vybral jsem záměrně dva advokáty, kteří vykonávali praxi v menších městech, jejichž klienti byli z řad obyvatelů vesnic a to z důvodu z dnešního právního pohledu ne zcela obvyklých praktických kauz.

Dne 18. 12. 1920 byl na Ministerstvo spravedlnosti doručen elaborát Dr. Josefa Moníka, advokáta v Králově městci. Věnoval se úpravě držby. Navrhuje odstranění z právního řádu samostatnou ochranu držby žalobou in possessionem¹⁰⁰ dle §§ 454-460 s.ř.. Úprava držby by v nové úpravě měla být možná pouze na podkladu žaloby publicianké dle § 372, dále pro vydržení, tradici a úpravu hranic. V případě sporu mezi stranami by se vedl tento spor o právo samo, o právo materiální. Possessionem je v evropském kontextu, vyjma úpravy rakouské a německé, podle jeho názoru přežitkem. Randovo dílo věnující se držbě se vymezuje k držbě takto. Bylo by možno odsoudit někoho, kdo si nebyl vědom toho, že držbu ruší a na druhé straně subjekt, který držbu ruší a nic si osvojovat nehodlá. Venkovskému lidu se celé possessionem příčí a není schopen pochopit, jak může být odsouzen ten, jenž má právo na své straně. Smyslem sporu bývá v praxi často jen msta.

V konečném důsledku sporu o držbu vedou k nedůvěře v soudy jako instituce a na recipienty dopadá pocit, s nadsázkou řečeno, určité loterie ve smyslu konečné soudní jurisdikce. A contrario k výše uvedenému by mohla a měla být použita žaloba obdobná vlastnické (actio utilia)¹⁰¹ na ochranu věci nejenom však držiteli dle §372 občanského zákona, ale i detentovi, proti každému kdo má menší či žádné právo k věci. Použijme praktický případ, kdy někdo násilně odejme věc uschovateli, vypůjčitelu a podobně a subjekt vykonávající vlastnické právo se nacházel v cizině. Jaký je důvod k tomu, aby detentor nemohl věc právně bránit a případně ji vymáhat? Zajisté pro celou kauzu bude složitější čekat, až se vlastník dostaví osobně k obraně

⁹⁹) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 301, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁰⁰) Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, 2. vydání, C. H. Beck Praha 1995, str. 161-165, ISBN: 80-7179-031-1

¹⁰¹) Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, C. H. Beck Praha 1995, str. 180-183, ISBN: 80-7179-031-1

věci. Výpomoc kuratelou se v praxi nejeví dostatečnou, jelikož kurátor si velice komplikovaně obstarává informace o vlastnickém právu nepřítomného vlastníka.¹⁰²

Dne 5. 1. 1921 došel na Ministerstvo spravedlnosti další elaborát a to od JUDr. Vojtěcha Zahradníka, advokáta v Sušici. Věnuje se prekluzivní lhůtě dle § 152 III., při „doměnkových nemocech“ jež je osmítýdenní lhůta považována za nedostatečnou a dohání kupujícího k žalobě, bez možnosti si náležitě dobytče prozkoumat. Případy z praxe uvedeného advokáta dokazují skutečnosti, že při koupi páru volů byl jeden nemocen velkým katarem plic a až vlivem počasí, či prací v podnebí teplejším se příznaky uvedené nemoci projeví v plném rozsahu a bez pochyb. V závěru doporučuje lhůtu o dva týdny prodloužit na základě výše uvedených problémů z advokátní praxe.¹⁰³

Podněty samozřejmě přicházeli nejenom ze soukromých praxí, ale i ze stavu soudcovského. Pro příklad bych uvedl „Návrhy na nutnou reformu platného občanského práva“, které zaslalo Presidium krajského soudu v Olomouci dne 16. září 1920 ministerstvu spravedlnosti.

Elaborát obsahoval výčet paragrafů, které by měli projít úpravou. § 91 o.z. je považováno za nutné připojit druhý odstavec a to ve znění: „Manželka má manželi, neschopnému k přiměřené výživě, poskytnouti výživu dle svého jmění a svých výtěžkových schopností“. § 154 o.z., cituji: „To, co rodiče na vychování dětí vynaloží, nedává jim práva k majetnosti, kteréž děti později nabudou. Upadnou-li však rodiče v nouzi, jsou děti povinny, slušně je vyživovati.“¹⁰⁴ A je navrženo rozšířit paragraf výše uvedený o druhý odstavec ve znění: „I sourozenci mezi sebou a tchán a tchýně a zeť a snacha mezi sebou povinni navzájem se podporovati, jestliže by bez takové pomoci upadli jinak v nouzi“.¹⁰⁵ Ohledně § 1220 a jeho poslední věty bylo navrženo, cituji: „Nemanželská dcera může žádati věno jak od svého otce, tak i od své matky“. V odůvodnění k výše uvedenému se uvádí, že na základě platné právní úpravy nemají vyživovací povinnost založenou zákonnou úpravou manželka proti manželu nouzí trpícímu, sourozenci navzájem, tchán a tchýně proti zeť a snaše

¹⁰²) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 301, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁰³) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁰⁴) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 1. 9. 2012

¹⁰⁵) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 301, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

a contrario. Společenské poměry ve věci výše uvedené doznaly podstatných změn. Vzájemnou povinnost k výživě upravují a uznávají všechny moderní zákonné úpravy občanského práva mnou analyzované doby. Ohledně vzájemné výživy sourozenců se opírá pruské zemské právo v §§ 14 a 15 a nejmodernější švýcarské právo v článku 328.¹⁰⁶

Shodný právní poměr mezi tchánem a tchýní či zeťem a snachou upravuje francouzský Le Code Civil v článcích 206 a 207. Ve všech těchto bodech se doporučuje nové úpravy. Je potřeba se vyhradit i k právnímu postavení nemanželské dcery a jejího zlepšení vůči dosavadní platné právní úpravě v obecném občanském zákoníku. Dle § 1220 o.z. nemá nemanželská dcera nárok na věno vůči svému otci. Nemanželské dítě nemá být majetkově kráceno vůči potomku manželskému. V rodinném a dědickém právu jsme toho svědky. V úpravě § 947 o.z., cituji: „upadli-li by dárce potomně v takovou nouzi, že by se mu potřebné výživy nedostávalo, může ročně na obdarovaném žádati, není-li tento sám v stejné nouzi, aby mu z toho, co mu daroval, dával úroky zákonem vyměřené, pokud věc darovaná nebo cena její ještě tu jest a pokud se mu potřebné výživy nedostává. Bylo-li několik osob obdarováno, povinen jest ten, jenž byl dříve obdarován, přispívati jen dotud, pokud to, co dávají později obdarovaní, k výživě dárce nestačí.“¹⁰⁷ Dárci nepřísluší tento nárok, pokud má na své nouzi úmysl nebo hrubou nedbalost ve svém volném jednání. Předkládá se zde potřeba reformovat tuto zákonnou úpravu ku prospěchu „šlechtného“ dárce.

Výše uvedené dokládá v jaké šíři a rozmanitosti se nacházely připomínky odborníků z praxe, s kterými se Ministerstvo spravedlnosti a potažmo subkomitěty museli vypořádat.

Dne 6. března 1920 se konala na oslavu narozenin pana presidenta republiky schůze o pracích na reformě občanského zákona za předsednictví ministra spravedlnosti Dr. Veselého. Referent Hartmann mimo jiné vyslovil základní otázku, která vedla v plénu k energické diskusi. Má se ponechat stávající stav, až do doby úplného vypracování jednotného občanského zákona nebo prozatímne upravovat stávající stav dílčími zákony pro Slovensko?

¹⁰⁶) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 301, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁰⁷) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 1. 9. 2012

Slova se ujal Prof. Krčmář jako zástupce České univerzity a poukázal na to, že je zde dvousečný problém a to na jedné straně nová kodifikace, nebo jen dosavadní úprava práva občanského. Nová kodifikace se nedá očekávat dříve jak v horizontu 10 let. Tato premisa vychází ze zkušeností v okolních státech a z dosavadních zákonodárných prací. Doporučuje přistoupit k novým pracím na občanském zákoníku, ale je si vědom, že tato skutečnost poměrům na Slovensku nepomůže. Pokládá za nutné, aby se co nejdříve vedle občanského zákona uvedlo na Slovensku, také právo knihovní a zákony s ním související. Ohledně postupu prací souhlasí s rozdělením na referáty a ty zase na oddíly a posléze s hotovými pracemi přejít do pléna širších komisí. Zástupce Německé univerzity Dr. Kafka se připojuje k Prof. Krčmářovi.¹⁰⁸

Dr. Bertovič (zástupce ministerstva unifikace) se přiklání, aby se nedělaly nějaké dílčí novely občanského zákona, ale aby se přistoupilo k vypracování jednotného konečného občanského zákona. Vnímá skutečnost, že na Slovensku není celé občanské právo kodifikováno, ale to nezpůsobuje destabilizaci právního řádu na tomto území. Ministerský rada Dr. Worel projevil názor, že výše uvedené považuje za správné i v konsekvenci k právu obchodnímu. Sám jako referent pro právo obchodní zahájil písemnou anketu o unifikaci práva obchodního a dostalo se mu stejného výsledku, který může vnímat zde na této poradě. Prof. Krčmář varuje před přechodnou reformou občanského zákona a pokládá dotaz na zástupce ministerstva unifikace. Co vlastně na Slovensku platí? Sám dospěl k názoru, že nic jiného než zákoník rakouský, který tam byl v platnosti do roku 1848. Po podrobném vysvětlení zástupcem ministerstva Prof. Krčmář vyzval k poskytnutí ministerstvem substrát toho, co na Slovensku v občanském právu platí, aby se při pracích mohlo, vše zohlednit.¹⁰⁹

Prof. Svoboda zdůraznil, že v dnešní době není možno přistoupit k úplně nové úpravě občanského zákona. Bylo by chybou bourat vše staré a budovat něco úplně nového co by v důsledku nedosahovalo takových kvalit jako ono staré. Uznává nedostatečnou kvalitu dosavadních překladů občanského zákoníku a souhlasí s potřebou kvalitativně uspokojivého překladu. Při takovém překladu by bylo možno vyřadit ustanovení, která jsou již v dnešní době nepotřebná. Neschvaluje vkládat do

¹⁰⁸) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 301, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁰⁹) tamtéž

občanského zákoníku jiné zákony vzhledem k systematičnosti právní normy. Dr. Milota se vyjadřuje k potřebě decentralizace, tak jak tomu bylo u práva trestního.¹¹⁰

Většina přítomných účastníků porady se vyjádřila proti všeobecné reformě z důvodů, že není pro tento přístup vhodná doba, rovněž většina proti pouhému řádnému překladu. Z věcných důvodů by se mělo přistoupit k ucelené úpravě platné na celém území, jelikož i v jiných směrech přistupuje zákonodárce k unifikaci. Například aktuální nová možnost usazování advokátů a notářů z Čech, Moravy a Slezska na Slovensku a samozřejmě i naopak.¹¹¹ Komentářům k této poradě se věnoval na svých stránkách i dobový tisk jako například periodikum **Československá republika** (Pražské noviny) ze dne 8. 3. 1920 na straně čtyři.¹¹²

Dne 16. června 1920 se konala další porada k reformě občanského zákona za předsednictví ministra spravedlnosti Dr. Meisnera. Porady se zúčastnili, vyjma předsedajícího za ministerstvo spravedlnosti, odborový přednosta Hartman, odborový rada Dr. Voska. Za vysoké školy pražské se zúčastnili profesori Dr. Krčmář, Dr. Stieber, Dr. Svoboda a Dr. Kafka. Za advokátní komoru byl přítomen Dr. Stompfe a za notářskou komoru Dr. Batěk a Dr. Čulík. Za organizaci českého a německého soudcovstva to byli Dr. Nebeský a Dr. Stehr a v neposlední řadě za ministerstvo pro sjednocení zákonodárství a správy odborový přednosta Dr. Ráth. Předmětem jednání bylo stanovení rozvrhu práce a určení osob, jež se budou věnovat jednotlivým částem.

Úvodem porady si vzal slovo Dr. Ráth a apeloval na přihlídnutí k úpravě uherského práva platného na Slovensku. A prezentoval názor, který vychází z možnosti nepůsobnosti nového občanského zákoníku na Slovensku. Prof. Dr. Kafka však upozorňuje na nemožnost se výrazně odchýlit od rakouského občanského zákoníku, který by se měl stát pramenem nově započatých prací. Obrací se též s obavou k výsledné neúplnosti rekonstrukce občanského zákona. Prof. Dr. Krčmář je toho názoru, že překážky v rozdílech v právu rakouském a uherském nejsou tak

¹¹⁰) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 301, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹¹¹) tamtéž

¹¹²) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 303, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

významné, že by se nedaly překonat. Prof. Dr. Stieber se připojuje názorově k Prof. Krčmářovi.¹¹³

Pět subkomitétů bylo ustanoveno pod vedením referentů Jana Krčmáře, který se věnoval obecné části, věcným právům, mezinárodnímu právu soukromému a z části zasahoval i do práva obligačního. Referent Miroslav Stieber se věnoval problematice věcných práv. Emil Svoboda se jako referent ujal společně s kolegy úpravy dědického práva. Byli zde zastoupeni i civilisté z pražské Německé právnické fakulty a to prostřednictvím Bruna Alexandra Kafky, který se jal zastřešit jako referent úpravu rodinného práva a referent Egon Weiss pracující na úpravě obligačního práva (smlouvy odvážné a náhradě škody, společenství statků, pachtovní, pracovní, nájemní, směnná a kupní).¹¹⁴

Dne 5. 1. 1921 byly ustanoveny tyto níže uvedené subkomitáty ve věci rekonstrukce občanského zákoníku československého.

I. subkomitát (pro §§ 1045-1341)

Prof. Dr. Egon Weis, sekční přednosta Dr. Ráth byl účasten ve všech níže uvedených komisích, Dr. Polák, advokát Praha, Myslíkova 9, Dr. Svoboda, notář v Košicích, Brožíkova 281 a další.

II. subkomitát (pro §§ 44-284, §§ 1217-1266)

Prof. Dr. Bruno Kafka, Dr. Černý, notář v Říčanech a další.

III. subkomitát (pro §§ 285-530, §§ 825-858)

Prof. Dr. Miroslav Stieber, Dr. Kasanda, advokát v Praze VII 692, Dr. Čulík, notář Vršovice, Dr. Arnstein, advokát Praha, Václavská 11 a další.

IV. subkomitát (pro §§ 531-824)

Prof. Dr. Emil Svoboda, Dr. Hammer, advokát Praha. Myslíkova 30, Dr. Buřák, notář Praha 853-II, Anton Balcar, rada vrchního zemského soudu, Dr. Kryse, advokát Praha, Vladislavova 13 a další.

¹¹³) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 303, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹¹⁴) Malý K., Soukup L.: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve Střední Evropě, Karolinum Praha 2010, str. 727, ISBN: 978-80-246-1718-3

V. subkomitét (pro §§ 1-43, §§ 859-1144, §§ 1342-1502)¹¹⁵

Prof. Dr. Jan Krčmář, Dr. Klinberger, advokát v Praze, Dr. Frenzl, notář v Nuslích, Dr. Čakrt, rada vrchního zemského soudu, Dr. Král, notář Praha 430-II a další.¹¹⁶

Výše uvedené subkomitety průběžně v době rekonstrukčních prací informovali odbornou veřejnost a již v roce 1923 zaznamenali výstup v podobě osnovy o bez mála 1400 paragrafech. Byly uveřejněny následujícím způsobem. Elaborát subkomitétu pro právo dědické (referentem Prof. E. Svoboda), jako příloha k Českému právu 1921, dále elaborát subkomitétu pro právo obligační a část všeobecnou (referent Prof. Krčmář) jako příloha časopisu Právník 1921, 1922 a v neposlední řadě elaborát subkomitétu pro právo věcné (referent Prof. Stieber) v létě roku 1923 nákladem ministerstva.¹¹⁷

Posléze Ministerstvo spravedlnosti vydalo zbývající části a to elaborát subkomitétu pro právo rodinné (referent Prof. Kafka) a subkomitétu pro zvláštní část práva obligačního a náhrada škody (referent Prof. Weiss). Tímto v podstatě byla ukončena práce subkomitétů a ministerstvo hodlalo přistoupit k superrevisi a současně vyzvalo odbornou veřejnost k připomínkování zveřejněných materiálů.¹¹⁸ Tento výsledek byl přijat bez větších výhrad. Ve stejném roce byla zřízena separátní komise ve věci posouzení předložených výsledků v komparaci se slovenským právem. Komise měla za předsedu V. Fajnora. Ministerstvo unifikací posléze pověřilo F. Roučka redakcí těchto prací a posléze přistoupilo k publikaci. V roce 1925 byla zřízena tzv. superrevizní komise.¹¹⁹

4.4. Reakce na závěry subkomitétů v odborných a jiných periodikách

V tomto oddíle mé práce bych rád uvedl několikero příkladů reakcí odborné, či nikoliv, veřejnosti na předložený elaborát osnovy občanského zákoníku

¹¹⁵) Kramář J.: Unifikační práce v prvním desetiletí republiky, časopis Právník LXVII 1928, str. 564-567

¹¹⁶) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 301, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹¹⁷) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹¹⁸) Diwald H.: Revize občanského zákoníku pro Československou republiku, časopis Právník LXIII 1924, str. 173-175

¹¹⁹) Vojáček, L., Schelle, K.: Právní dějiny na území Slovenska, Key Publishing The European Society for History of Law Ostrava 2007, str. 271, ISBN: 978-80-87071-43-4

československého k veřejnému připomínkování. Dne 10. dubna 1923 vychází novinový článek „Ministerstvu pravosúdia do pozornosti“ ve **Slovenské národní jednotě**, kde je možno příkladně podrobněji analyzovat výše uvedený problém, kterým se měla zaobírat komise vedená V. Fajnozem v Bratislavě.¹²⁰

Na Slovensku je znám a užíván výraz „prístavok“. Tento výraz se používal pro označení muže, který se přiznal do domácnosti své manželky v domě její rodičů a pracuje tam na cizím majetku. Tento muž pracuje na tomto výše uvedeném majetku 20 let. Vznikne spor mezi rodiči a „prístavkom“. Rodiče štvou dceru proti muži a vše vyústí v opuštění mužem společnou domácnost bez jakéhokoliv užitku a právního nároku. Nemůže si žádat ani služné, nebyl sluhou, ale manželem. Po smrti rodičů též tento muž nedědí nic. Je zde nespočet kombinací jurisdikce, ale apelujeme na ministerstvo spravedlnosti, dále na Dr. Vl. Fajnora, jako členy přípravné komise pro přípravu sjednocení soukromého zákona pro naši Republiku, zda je na výše uvedené pamatována a pokud nikoliv, jestli by bylo možno se tomuto věnovat.¹²¹

Článkem „K reformě ustanovení občanského zákona o náhradě škody“ přistoupil JUDr. Karel Schoenbaum, advokát v Karlíně dne 23. 10. 1924 na přednášce v **Právnícké jednotě** k výše uvedenému elaborátu.

Již v samém počátku zmiňuje vůli Ungrovu z roku 1904, která směřovala k nutnosti novelizace bezmála sto let staré zákonné úpravy občanského práva. Rakouský zákonodárce však nenašel vůli k zásadním změnám 30. hlavy občanského zákoníku. Přistoupilo se pouze k dílčím úpravám a to s odůvodněním, že náhrada škody prostupuje celý občanský zákoník a tudíž by bylo v konsekvenci s hlubší úpravou nutno přistoupit k novelizaci celého zákoníku v mnohem širším pojetí. Subkomitét pro revisi občanského zákoníku pro ČSR v tomto případě zastoupen referentem Prof. Dr. Weissem, který se ujal mimo jiné i přepracování výše zmíněné hlavy třicáté, nebyl ve svých pracích omezen, jak tomu bylo u justiční komise panské sněmovny Rakouského císařství.¹²²

¹²⁰) Malý, K., Soukup L.: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve Střední Evropě, Karolinum Praha 2010, str. 727-728, ISBN: 978-80-246-1718-3

¹²¹) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹²²) Schoenbaum K.: K reformě ustanovení obč. zákona o náhradě škody, časopis Právník LXIV 1925, str. 42-43

Těchto širších mantinelů též subkomitét využil. Značně přihlížel k Randovu návrhu na úpravu třicáté hlavy občanského zákoníku z roku 1913, avšak stanovisko v osnově bylo poněkud konzervativnější, než se jevil Randův návrh samotný.¹²³ Zcela zásadní vymezení pojmu škoda (§ 1293) bylo zachováno subkomitétem beze změny. Ohledně § 1294, který se věnoval zdrojům škody, kde byla vyslovena právní zásada, že opomenutí zavazuje k náhradě škody pouze v případech, kdy zde byla zákonná povinnost určitým způsobem jednat. Tato úvaha se nejeví správná a to z důvodu, že návrh sám určuje případy, v kterých závazek k náhradě škody nastupuje i v případech opomenutí při kterých nebylo povinné jednat. (důvodová zpráva k § 1317 obč. zák.).¹²⁴

Další s publikovaných postojů k předložené osnově občanského zákoníku byl odborný článek prof. Dr. Františka Roučka vydaný pod názvem „Vlastníková dispozice uvolněnou hypotékou v osnově čsl. Občanského zákona“ v **časopisu Právník**. I přes členství Dr. Roučka v komisi pro právo věcné se rozhodl v periodiku publikovat níže uvedené myšlenky vztahující se k této problematice. Merit věci se nachází ve skutečnosti, že výše zmíněná materie nevychází pouze z teoretického základu, ale disponuje širokou podporou v praktickém životě společnosti. Tento institut se jeví spravedlivým ve srovnání s úpravou právních řádů, které touto úpravou nedisponují. Myšlenka spočívá ve vyloučení automatického nástupu pozdějších, či lépe řečeno v zadním pořadí stojících hypotekárních věřitelů, odpadla-li od zástavního práva předcházející osobní pohledávka. Zdá se presumovat, že tento učiněný závěr nikdo nezpochybní ve smyslu nespravedlnosti spočívající v zatížení subjektu dlužníka. Právo nástupu dalšího věřitele na místo dřívějšího (ve smyslu vzniku věřitelsko-dlužnického vztahu). Dr. Rouček pojímá jako výhodu nezaloženou a nepodmíněnou finančním plněním.¹²⁵

V zástavním právu jako institutu se jedná o jistotu danou věřiteli, která nesmí být zrušena dlužníkem, ale na její změnu ve smyslu zvětšení se nenalézá právo na straně věřitele. Modelace příkladu by se dala použít tato. Nejvýznamnější břemeno subjektu dlužníka je nečekaná potřeba hotových peněz. Touto potřebou utrpí subjekt dlužníka

¹²³) Schoenbaum K.: K reformě ustanovení obč. zákona o náhradě škody, časopis Právník LXIV 1925, str. 42

¹²⁴) Schoenbaum K.: K reformě ustanovení obč. zákona o náhradě škody, časopis Právník LXIV 1925, str. 43

¹²⁵) Rouček F.: Vlastníková dispozice uvolněnou hypotékou v osnově čsl. Občanského zákona, časopis Právník LXIII 1924, str. 4

v mnoha případech poškození, které jej v důsledku provází po zbytek života. Nikoliv v ojedinělých případech bývá nucen přijmout zápůjčku s nezvykle vysokým úrokem, aniž by disponoval možností dluh konventovat (použít zápůjčku s nižším úrokem od třetího subjektu, který by byl ochoten ji poskytnout za stejné pořadí věřitele ve věci poskytnuté zástavy).¹²⁶

Věnujme na tomto místě pozornost dvěma základním ustanovením návrhu upravující mnou analyzovanou materii. Jedná se § 468 odst. 2: „zástavní právo v knihách veřejných zapsané zaniká pouze výmazem“.

Tato stylizace výše uvedeného se bude vztahovat i k §1446 o.z.: „práva a povinnosti ve veřejných knihách zapsaná nezaniknou, dojde-li k sjednocení v osobě vlastníka“.¹²⁷ Z dikce § 469 odst. 1: „Vlastník může na základě vkladné listiny na výmaz práva zástavního vymazati také jen osobní pohledávku zástavního věřitele a převésti zástavní právo buď ihned, nebo kdykoliv později na základě své vkladné listiny na pohledávku téhož nebo jiného věřitele“.¹²⁸ Na tomto místě se nezdá vhodnost argumentace titulem odpomoci, který zná rakouské občanské právo. Tato úprava a to zvláště před III. dílčí novelou nebyla dostatečná. Této problematice se ve své publikační činnosti věnoval i Prof. Stiebr mimo jiné v díle „Vývoj a právní povaha vlastnickovy hypotéky“.

Zavedení možnosti dispozice hypotékou vlastníkem neznamena v důsledku něco neznámého pro platný právní řád. Této problematice se věnovala III. dílčí novela č. 69/1916 z.ř. Císařské nařízení vydané dne 19. 3. 1916, jímž se vydává třetí částečná novela k obecnému zákoníku občanskému.¹²⁹ Již po této novele bylo umožněno vlastníku disponovat z vlastní hypotékou. K možnosti nástupu věřitelů ze zadních pozic dochází pouze v několika případech. A to pro neplatnost pohledávky nebo zápisu zástavního práva, či za předpokladu, že zástavní právo bylo vymazáno, dále v případě, že se vlastník práva dispozice o své vůli vzdal, či se stal neúčinným.¹³⁰ Výše uvedeným se zachovává kontinuita právního řádu. Vypuštění ustanovení o dispozičním právu vlastníka nakládat s hypotékou ve smyslu vlastní vůle

¹²⁶) Rouček F.: Vlastníková dispozice uvolněnou hypotékou v osnově čl. Občanského zákona, časopis Právník LXIII 1924, str. 5

¹²⁷) Rouček F.: Vlastníková dispozice uvolněnou hypotékou v osnově čl. Občanského zákona, časopis Právník LXIII 1924, str. 6

¹²⁸) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 19. 9. 2012

¹²⁹) Císařské nařízení č. 69/1916 z.ř., Software Codexis Academia, dne 12. 10. 2012

¹³⁰) Císařské nařízení č. 69/1916 z.ř. § 37 a, Software Codexis Academia, dne 12. 10. 2012

v mantinelech výše uvedených by bylo zajisté krokem zpět. Právo hypotekární bylo v rakouském právu zastaralé a pro požadavky doby, kdy byla předložena osnova, ve svém rozsahu nevyhovující.¹³¹

Za povšimnutí zajisté stojí článek napsaný Prof. Stieberem v **časopisu Právník** s názvem „O některých námitkách proti osnově věcného práva“.¹³² V počátku svého článku se zmiňuje o požadavcích slovenských právníků na vzetí za základ rekodifikačních prací uherskou osnovu občanského práva, která je údajně postavena na moderních principech. Ale následně byla jimi uznána skutečnost, že to není práce samostatná, ale práce založená převážně na německé úpravě občanského práva a bylo tedy ujednáno setrvání u rakouského zákoníku. Bylo pozitivně kvitováno množství příspěvků a podnětů, které se návrhy subkomitétů zabývaly. Všechny tyto podněty budou předloženy superrevizní komisi k uvážení. Autor se zabývá rozborem posudku advokáta Dr. Bohdana Klinebergera, který jej dle jeho interpretace vypracoval na návrh presidenta advokátní komory. Prof. Stieber nemíní polemizovat z názory výše uvedeného, jelikož z nich presumuje skutečnost, že autorovy tohoto posudku zůstal náhled na moderní právo zapovězen.

V kapitole o věcech nabyt subkomitét rozhodnutí o vyškrtnutí definice věci z § 285.¹³³ Seznali jej v subkomitétu za nesprávnou. Věcí jest také magnetická vlna, plyn, elektřina, obchodní tajemství atd. Dr. Klineberger se však vyjadřuje ve smyslu, že § 285 nevystihuje v plném rozsahu podstatu pojmu, ale to nemůže vyústit v jeho vyškrtnutí. Chybu vidí v tom, že v §291 se opomenulo rozdělení věcí na ocenitelné a neocenitelné. Předpis šu 292, že věci hmotné jsou ty, které lze smysly vnímat, vykládá si Dr. Klineberger, tak že se to při každé věci musí díť všemi smysly. Pro věci movité je údajně dostačující označit je způsobem, že se dají přenášet (a contrario lokomotiva, těžké zvíře). Nerozumí při své argumentaci institutu držby v platném právním řádu. V §320 je věta, že kdo má právo k držbě, nemůže se svémocně držby zmocnit. Tento paragraf byl subkomitétem vyškrtnut jako zbytečný. Dr. Klineberger na něm však staví svoji originální teorii držby, že lze ji nabýt pouze se souhlasem dosavadního držitele. Tato zásada prý byla námi zvrácena v pravý

¹³¹) Rouček F.: Vlastníková dispozice uvolněnou hypotékou v osnově čl. Občanského zákona, časopis Právník LXIII 1924, str. 7

¹³²) Stieber M.: O některých námitkách proti osnově věcného práva, časopis Právník LXIV 1925, str. 233

¹³³) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 19. 9. 2012

opak.¹³⁴ Údajně jsme prezentovaly na papír něco, aniž bychom si uvědomovali následky. Také ústavní pořádek republiky je Dr. Klinebergerovi zapovězen, jelikož byl převzat shodný text od §u 109 ústavní listiny o vyvlastnění. On by ponechal v platnosti ústavě odporující starý §365.¹³⁵

Velice výstižně se vyjadřuje též Dr. František Rouček ve svém příspěvku do **časopisu Právník**, který nesl název „Právo věcné v osnově občanského zákona.“¹³⁶ Skupina paragrafů „o věcech“ podřazena oddílu, který nesl název „právní rozdělení věcí“. Členění by mělo zohlednit nejprve pojednání o věcech samostatných, posléze věcí nesamostatných a v poslední řadě o ceně věci. Zavedení dvou výše uvedených nadpisů ovšem zapříčinilo, že pod titul „právní rozdělení věcí“ patří všechna ustanovení osnovou na toto místo přiřazená, že se úplně nehodí tak učinit v tomto rozsahu.

Jako příklad lze zmínit § 297 a ustanovení, že stroje nesdílí právní poměry nemovité věci, s níž byly spojeny, bylo-li o nich ve veřejných knihách poznamenáno, že jsou ve vlastnictví jiného subjektu. §u 285, cituji: „Všechno, což od osoby jest rozdílné, a lidem ku potřebě, v právech věc slove“¹³⁷ a §u 286, cituji: „Věci v území státním jsou buď státní neb soukromé. Věci soukromé jsou osob jednotlivých nebo morálních, buď menších společností, nebo celých obcí“.¹³⁸ Tyto dva paragrafy byly osnovou vynechány. Definice věci v §u 285 byla ponechána právní teorii, vzhledem k mnohotvárnosti, která se dostavuje v hospodářském životě společnosti. Výčet §u 286 se nejevil jako úplný ba naopak nepotřebným a vyčerpávajícím dělení věcí na státní a soukromé pojmově zaměňovalo státní výsostné postavení s vlastnictvím k věci. § 289, pojednávající o jmění zeměpána škrtnut z důvodů, ke kterým netřeba další argumentace.¹³⁹ § 291 se stal následkem výše uvedeného paragrafem úvodním. Budou-li předchozí paragrafy ponechány, je potřeba přistoupit i k posunutí tohoto paragrafu.

¹³⁴) Stieber M.: O některých námitkách proti osnově věcného práva, časopis Právník LXIV 1925, str. 238

¹³⁵) Stieber M.: O některých námitkách proti osnově věcného práva, časopis Právník LXIV 1925, str. 240

¹³⁶) Rouček F.: Právo věcné v osnově občanského zákona, časopis Právník LXII 1923, str. 401

¹³⁷) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 12. 9. 2012

¹³⁸) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 22. 9. 2012

¹³⁹) Rouček F.: Právo věcné v osnově občanského zákona, časopis Právník LXII 1923, str. 403

Rozdělení věcí na hmotné a nehmotné či na tělesné a netělesné se nechává na uvážení superrevisní komise. Na konec paragrafu připojeno „na samostatné a příslušenství nebo součástí věcí jiných“. Tím se míní, že příslušenství není věcí samostatnou. Dále § 302 ponechán, jelikož hromadná věc by měla být předmětem hypotéky, která je zapisována do zvláštního rejstříku. § 294 nahrazen užším pojmem příslušenství se zřetelem k teoretickým závěrům a novějším zákonům. Textem vyjádřeno takto: „Příslušenství jsou vedlejší samostatné věci vlastnickovy u věci hlavní, které mají za účel, aby se jich při této věci užívalo. Zda která z těchto věcí je příslušenstvím, o tom v pochybnostech rozhoduje místní názor“. Věc se neřadí tudíž pod institut příslušenství. Vše co do něj řadil tento paragraf v platném obecném zákoníku rakouském a to jsou součásti, které jsou s věcí spojeny, přírůstek a věci vedlejší, bez nichž věc hlavní nemůže být užívána běžným způsobem. Je potřeba se též zmínit o skutečnosti, že osnova pojem příslušenství neomezuje na věci nemovité, ale i na věci movité. I věci samozřejmě disponují možností přírůstku. Slovem „vlastnickovy“ se osnova hlásí ke stanovisku Prof. Zeilera.¹⁴⁰

4.5. Postup a vybraná stanoviska superrevisní komise k předložené osnově

Výše uvedených stanovisek souvisejících s návrhem předloženým superrevisní komisi se zachovalo poměrně velké množství a z tohoto důvodu jsem přistoupil k analýze části věcného a obligačního práva. Jsem si vědom onoho zúžení látky ve smyslu materiálním, ale vzhledem k rozsahu mnou zvoleného tématu a určitým kvantitativním omezením co do rozsahu mé práce, přistoupil jsem k pramenům tímto výše uvedeným způsobem. Komise měla kriticky analyzovat předložené části, podrobit je věcnému sjednocení a neopomenout jednotnost stylistickou a terminologickou a v neposlední řadě připravit uvozovací zákon k novému občanskému zákoníku. Usnesení předběžné rady superrevisní komise ze dne 20. 5. 1924¹⁴¹ ve věci části obligačního a věcného práva vydané Ministerstvem spravedlnosti a contrario k uvedenému roku 1925 autory níže uvedené publikace.¹⁴²

¹⁴⁰) Rouček F.: Právo věcné v osnově občanského zákona, časopis Právník LXII 1923, str. 406

¹⁴¹) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁴²) Malý K., Soukup L.: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve Střední Evropě, Karolinum Praha 2010, str. 727, ISBN: 978-80-246-1718-3

4.5.1. Omyl

§ 870 – Redakce osnovy navrhovala ponechat znění tohoto paragrafu v původním rozsahu a beze změny. Ovšem názor, který se zabýval ne úplně přesnou dikcí, navrhoval, aby za slovo “nespravedlivé“ bylo doplněno podstatné jméno “hrozba“. Dále se doporučuje k úvaze nahradit výraz “státi ve smlouvě“ výrazem “není smlouvou vázán“. Občanský zákoník všeobecně nestanovuje kvalifikaci o právním jednání, což mimo jiné bylo pokládáno za jednu z jeho nesporných předností. V jednotlivých ustanoveních se nachází velmi užitečné zmínky, které nám v konečném důsledku při aplikaci umožní vytvořit konstrukci skutkové podstaty právního jednání. Příkladný pro výše uvedený závěr je § 871, neboť klade důraz na projev a jasnost vůle a na reálný myšlenkový pochod subjektu, od kterého je určitý projev vůle očekáván. Na konečném projevu této vůle a na její jasnosti (jednání) přímo závisí povinnost, která bude v důsledku právně zavazující a tímto se změni postavení subjektů tohoto vztahu.¹⁴³

Vyhovující se jeví nově inkorporována třetí věta věnující se omylu způsobeném poslem. Revidovaný překlad v tomto paragrafu částečně restituje starou dikci §u 871 (druhá strana uvedla stranu jednající v omyl). Je ovšem pravdivé, že obrat “falache Angaben“ svádí k tomu, že se na tomto místě jedná o podvod. Proto se superrevisní komise vyslovila pro to, aby první věta tohoto ustanovení zněla: „ Jestliže jedna strana byla uvedena v omyl stranou druhou nesprávnými údaji a omyl se týká věci hlavní nebo podstatných vlastností, k nimž úmysl obzvláště se nesl a projeven byl, nevzejde pro ono závaze..“¹⁴⁴

§ 878 se věnuje problematice, co se může považovat za předmět obligace. Tuto otázku řeší všeobecný občanský zákoník v §§ 285-306 a vyplývá z jeho dikce, že to může být jen věc majetková. Ustanovení se zde omezuje pouze na smlouvy podle II. části občanského zákoníku a to jen na ty, které mají předmět plnění hodnotu majetkovou.¹⁴⁵

¹⁴³) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁴⁴) tamtéž

¹⁴⁵) tamtéž

4.5.2. *Abstraktní smlouvy*

Platný § 880 o.z., cituji: „Byla-li by věc, o kterou smlouva učiněna jest, prve než byla odevzdána, z obchodu vzata, pokládá se to tak, jako by smlouva ani učiněna nebyla“.¹⁴⁶ Osnova se věnuje otázce akceptace právním řádem abstraktních smluv. Rakouský všeobecný zákoník občanský tento titul neupravoval. Francouzský Le Code Civil (čl. 1131-1135) abstraktní smlouvy umožňoval. Obdobné řešení se nalézá i v Německém občanském zákoníku (pravděpodobně pod vlivem švýcarského práva). Osnova přistoupila aktivně k řešení této otázky. Navrhuje toto znění: „Kdo žaluje ze smlouvy neudávající jejich důvodu /smlouvy abstraktní/, necht' dokáže nejen, že se smlouva stala, nýbrž i její důvody, pokud nejde o smlouvy abstraktní upraveny zvláštními ustanoveními“.¹⁴⁷ Ustanovení se dostalo výtky ve věci neurčitosti, ostatně obdobně tomu bylo i v případě Le Code Civil a jeho článku 1132. Další sporný moment shledává superrevisní komise v tom, zda postačí, že žalobce má udat „důvod“, pokud se nebude jednat o smlouvu abstraktní. Proti pojmu důvod se dá těžko něco namítat, ale je otázkou zda se stane srozumitelným pro adresáty (recipienty). Pod názvem důvod obligační smlouvy je skryt dvojitý pojem. Na jedné straně skutková podstata toho či onoho závazkového vztahu upraveného smlouvou a na straně druhé vztah závazku strany jedné vůči straně druhé. V prvním případě je zmiňována tzv. objektivní kauza, ale zde spatřujeme, že při tzv. abstraktní smlouvě leží na žalobci důkazní břemeno ve vztahu ke skutkové podstatě závazku. Uvedme si modelový příklad. Žaluje-li někdo ze směnky 1.000 Kč, musí prokázat, že je žalovaný na směnce s určitostí podepsán. Objektivní kauza se zde vyhraňuje jako rozdělovací znaménko mezi smlouvami kauzálními na jedné straně a abstraktními na straně druhé. Stojíme před otázkou, zda je možno vytvořit konstrukci strany se zavazující (popřípadě současně plnící, jako při obligacích reálných), aby získala závazek druhé strany kontraktu. Či nemá být možno získat tento druhý závazek? To se zde jeví jako merit problému „causa debendi“¹⁴⁸ Po zohlednění všeho výše uvedeného se navrhuje takovéto znění: „Kdo žaluje ze smlouvy, necht' nejen že dokáže, že se smlouva stala nýbrž i důvody smlouvy a to znamená, zda se smluvníci měli touto smlouvou vzájemně zavázati, či zda zavázán má být smluvník jenom

¹⁴⁶) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 12. 10. 2012

¹⁴⁷) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁴⁸) Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M., Římské právo, C.H.Beck Praha 1995, str. 215, ISBN: 80-7179-031-1

jeden, pokud zákon výslovně nestanoví, že žalobce důvod smlouvy dokázat nemusí.¹⁴⁹

4.5.3. *Solidární závazky*

Dikce §u 891 o.z., cituji: „Slíbí-li několik osob touž celou věc rukou společnou a nerozdílnou, zavazující se výslovně všichni za jednoho a jeden za všechny, práva jest jedna každá osoba z věci celé. Věřitel pak má toho vůli žádati, věc celou nebo dle podílů, jež sobě zvolí, buď na všech spoludlužnících, nebo na některých, anebo žádati věc celou toliko na spoludlužníku jediném. I když byl již žalobu podal, může od ní pustiti a takto dlužníky sobě vybrati; a byl-li by jej ten neb onen spoludlužník jen z části uspokojil, může na ostatních žádati, aby mu doplatili, čeho se ještě nedostává“.¹⁵⁰ Osnova se snaží přistoupit k problému zavinění a prodlení jednoho dlužníka a k právnímu postavení dlužníků zbývajících. Osnova zaujímá negativní postoj v konsekvenci s přístupem teorie i praxe. Navrhuje se úprava, cituji: „Slíbí-li více osob totéž plnění rukou společnou a nerozdílnou tak, že se výslovně zavazují jeden za všechny a všichni za jednoho, dluhuje, ač nesluší-li takovýto slib mimo zvláštní úmluvu vykládat, jako vzájemné zaručení každá z nich celé plnění“.¹⁵¹ Bylo by namístež za tímto paragrafem citovat pro větší jasnost § 1303 o.z., který zní, cituji: „Pokud několik spoludlužníků z nevyplnění závazku svého právo býti může, uvažováno budiž z povahy smlouvy.“¹⁵² Ustanovení § 896 se navrhuje ve znění: „Spoludlužník rukou společnou a nerozdílnou, který zaplatil celý dluh ze svého, jest oprávněn žádati na ostatních náhradu a to rovným dílem, pokud není mezi nimi jiného právního poměru. Byl-li některý z nich nezpůsobilý se zavázati, nebo není-li a to, aby svému závazku svému učinil dosti, rozdělí se jeho podíl mezi ostatní, byl-li některý ze spoludlužníků zproštěn dluhu, nemůže to ostatním při pohledávání býti na újmu /§894/.“¹⁵³

¹⁴⁹) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁵⁰) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 12. 10. 2012

¹⁵¹) tamtéž

¹⁵²) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 301, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁵³) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

4.5.4. Vedlejší smluvní ujednání

Ustanovení §§ 897-901 budou brány jako prozatímní a to z důvodu neznámosti superrevizní komisi to, jak budou v důsledku paragrafy upraveny. Proto komise přistupuje k premise, že stávající úprava těchto paragrafů bude definitivní. Oporu svého stanoviska shledává v teorii i praxi, kde se nevyskytly závažnější pochybnosti. U §§ 912 a 913 by bylo záhodno zvážit jejich úplné vypuštění. Snad ještě u §u 913 lze spatřovat smysl, neboť ustanovuje, že z titulu obligačního si nikdo nemůže tvořit nárok na vedlejší příslušenství, jako jsou například plody či úroky. Pokud by se v důsledku rozhodlo o ponechání výše uvedených paragrafů z důvodu legislativní techniky, bylo by minimálně nutné vypustit ustanovení o intercesi, jelikož tato materie je řešena v hlavě 30. v II. dílu a jeví se jako dostačující.¹⁵⁴

4.5.5. Výklady smluv

§ 914 o.z.: „Pravidel obecných, položených v dílu prvním (§ 6), dle nichž se mají zákony vykládati, šetřeno budiž také u vykládání smluv. Zvláště buď smlouva v něčem pochybná tak vykládána, aby odporu v sobě nezavírala a měla účinek.“ a § 915 o.z., citují: „Zavazuje-li smlouva jen jednu stranu a vzejde-li o ní nějaká pochybnost, pokládá se za to, že zavázaný chtěl spíše menší než větší břímě vložiti; zavazuje-li smlouva stranu obojí a jest-li v ní něco nejasně vyjádřeno, jest to na škodu tomu, kdo se nejasně vyjádřil (§. 869).“¹⁵⁵ a v neposlední řadě § 916 o.z., zní: „Bylo-li nějaké jednání umluveno jen na oko, uvažováno buď dle zákonů, dle nichž se podle pravé povahy své uvažovati musí.“¹⁵⁶ Komisi se jeví pojem „ve srozumění“, jak je předloženo v osnově poněkud zúžený, neboť postačí, že o tom druhá osoba ví.¹⁵⁷ Osnova velice správně v § 915 nahrazuje dikci oboustranné smlouvy (smlouva stranu obojí) výrazem úplatné smlouvy.¹⁵⁸

4.5.6. Všeobecná ustanovení o úplatných smlouvách

Dle komise není sporu, že ustanovení §§ 918-935 by měly být součástí kapitoly vztahující se k plnění a to z důvodu, že ustanovují plnění o vadách z úplatných

¹⁵⁴) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁵⁵) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 15. 11. 2012

¹⁵⁶) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 15. 11. 2012

¹⁵⁷) tamtéž

¹⁵⁸) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

smluv. Této věci by se dalo vyhovět za předpokladu, že by měl o.z.o. obdobný systém třídění jako má švýcarské právo obligační. Občanský zákoník však umísťuje tato ustanovení o vadách plnění do kapitoly 17. v II. dílu a to i ty vztahující se svým vlivem k obligačním smlouvám. V případě, že kostra občanského zákoníku má být beze změny, superrevizní komise vyslovuje názor, který souhlasí s nezbytností ponechat §§ 918-935 na stávajícím místě.¹⁵⁹

§ 918 o.z., cituji: „Všechna práva a všechny povinnosti ze smluv vzešlé přecházejí na dědice stran, které smlouvu učinily, ač nezakládají-li se pouze na poměrech a způsobilostech osobních; anebo bylo-li ve smlouvě samé nebo zákonem ustanoveno, že na dědice přecházeti nemají. Nebyl-li slib ještě přijat a zemřela-li by třeba jen jedna strana ve lhůtě na rozmyšlenou dané, tedy slib takový na dědice nepřechází (§. 862).“¹⁶⁰ V návrhu jsme svědky několika výrazných kontraverzí mezi dikcí §u 918 a 30. hlavou a §u 922 a následující. Je zde patrné, že redaktoři v tomto ohledu měli více před svými zraky reformu občanského práva německého a nikoliv tu československou (pro srovnání zpráva panské sněmovny).¹⁶¹

Tímto nepřihlédnutím redaktorů novely k občanskému zákoníku a dikci §u 918 by se věc velmi komplikovala, jelikož tato materie dopadá na níže uvedené případy. Smlouva nebyla splněna v udaný čas, na patřičném místě, či smlouva nebyla řádně splněna.

Na tomto místě nejde o výklad práva de lege lata, ale o novou zákonnou úpravu u které dbáme určitého rozdílu mezi naší úpravou a úpravou v cizích kodexech.¹⁶² Závěrem se superrevizní komise vyjádřila, že bude lepší se u §u 918 omezit pouze na negativní porušení smluvní povinnosti.

A contrario v pozitivním porušení se inkorporuje ustanovení zvláštní a to tak, že za § 919 se včlení nový paragraf tohoto navrženého znění: „Měl-li dlužník povinnost něco opomenouti a nejednal-li podle této povinnosti, může věřitel buď při smlouvě setrvati

¹⁵⁹) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁶⁰) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 15. 11. 2012

¹⁶¹) Vojáček, L., Schelle, L., Knoll, V.: České právní dějiny, 2. vydání, Aleš Čeněk Plzeň 2010, str. 245, ISBN: 978-80-7380-257-8

¹⁶²) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

a žadatí náhradu škody způsobené porušením povinností anebo dlužníku bez ohledu oznámiti, jakmile se o porušení povinností dozvěděl, že od smlouvy ustupuje.“¹⁶³

4.5.7. Jednotlivé druhy smluvních typů

4.5.7.1. Darovací smlouva

Darovací smlouva je upravena v kapitole XVIII. o.z. která pojednává o darování. § 938 i přes veškeré nejistoty právní teorie se praxe zdárně hodlala najít hranici darovací smlouvy a z toho důvodu se jeví správné tento paragraf zachovat v nezměněném znění. § 943, zde je situace složitější, jelikož původní ustanovení bylo nahrazeno zákonem ze dne 25. července 1871 č. 76 ř.z. Tato skutečnost se stala impulsem k mnoha střetům, jejichž řešení se různila. Pro příklad lze uvést, zda je zapotřebí notářského aktu pouze u slibu, nebo i u přijetí slibu darovacího. Zákon se svojí dikcí spíše přikláněl k druhé uvedené možnosti, avšak jedinci zastávající první názor se odvolávali na § 943, citují: „Stala-li se smlouva o darování jen ústně; a nebyla-li věc skutečně odevzdána, nevzejde z toho obdarovanému právo žalovat. Aby práva toho došel, potřebí, aby o darování spis byl zdělán.“¹⁶⁴ Komise se i při zohlednění uvedeného přiklání k výkladu zákona v duchu první možnosti i po vzetí v potaz výše uvedený § 943 a kvituje, že touto cestou se vydala i osnova občanského zákoníku,¹⁶⁵ neboť v právním vztahu jde o smlouvu a nikoliv o obohacení obdarovaného projevené vůlí dárce (čili jednoho subjektu).

Předložený návrh se též věnoval převodu nemovitosti darovací smlouvou. Otázka byla řešena tato. Postačí odevzdání věci ke splnění darovacího slibu bez potřeby intabulace, či je zapotřebí písemného notářského zápisu? Nelze se nepozastavit nad skutečností, že občanský zákoník intabulaci považoval za zvláštní případ tradice. Intabulace se mohla realizovat pouze na základě tzv. objektivní kauzy a to znamená, že zde musí být dán závazek k převedení vlastnictví, vnímáme věc tak, že darování nemovitosti se může realizovat pouze ve formě notářského aktu. Na tomto místě lze osnově vytknout, že se vyjadřuje všeobecně o předmětech zapsaných v knihách veřejných. V této formulaci se nachází opět inspirace v německém občanském zákoníku.

¹⁶³) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁶⁴) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 15. 10. 2012

¹⁶⁵) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

Doslovně osnova navrhovala: „neodevdá-li se dar, kdy se darovací smlouva činí, je k její platnosti potřebí notářského spisu. Darují-li se předměty zapsané v knihách veřejných, je k platnosti darovací smlouvy notářského spisu potřebí vždycky“.¹⁶⁶ Z výše uvedeného je zřejmé, že osnova vyřešila dva problémy, ale nikoliv alternativu třetí a to nikoliv tu nezanedbatelnou ve své důležitosti. Položená otázka je tato. Je zapotřebí notářského úkonu na tom místě, kde se sice nejedná o hmotné odevzdání a přesto předmět darování přešel do jmění obdarovaného, obdobně jako při cessi pohledávky, či prominutí dluhu? K tomu o.z. v §u 1381, cituji: „Kdo zavázanému s jeho přivolením právo nesporné nebo pochybné bez úplatku promine, ten daruje.“¹⁶⁷ A nelze opomenout § 939 tamtéž, cituji: „Kdo vzdá se práva, které očekává anebo které skutečně naň připadlo, nebo které jest pochybné, však ani je jinému řádně nepostoupiv, ani zavázanému s jeho přivolením neprominuv, za dárce se nepokládá.“¹⁶⁸

Legislativně politická hlediska vedoucí k řešení této situace se uváděla dvě. První vycházelo ze skutečnosti vyžadující k odevzdání takové náležitosti, z kterých by se mohlo pro každého snadno zjistit, že majetkový přesun nastal na základě požadavků občanského zákoníku ve smyslu zřízení věcných břemen. Druhá varianta přístupu vycházela z požadavku, aby se při vzniku darovací smlouvy vyžadovalo odevzdání splněného závazku převzatého touto smlouvou, které by se stalo na základě *uno actu* při uzavření smlouvy darovací.¹⁶⁹ Komise zastává názor, že není přesné rozlišení mezi obligačními a liberačními právními jednáními a ne příliš jasné posouzení takzvaných věcně právních smluv. Osnova se dle důvodové zprávy revisní komise přiklání k názoru, že by mělo platit první hledisko, tedy že k odevzdání je žádoucí tradice, u které bude převládající rozum u §§ 423-437. K věcem nemovitým se vztahuje druhá věta §u 943, cituji: „Stala-li se smlouva o darování jen ústně; a nebyla-li věc skutečně odevzdána, nevzejde z toho obdarovanému právo žalovati. Aby práva toho došel, potřebí, aby o darování spis byl zdělán.“¹⁷⁰ Dále nám zbývají možnosti obsažené v §§ 426 a 427, v nichž § 427 se věnuje i věcem nehmotným.

¹⁶⁶) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁶⁷) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 15. 1. 2013

¹⁶⁸) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 15. 1. 2013

¹⁶⁹) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁷⁰) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 19. 1. 2013

Z tohoto se dá odvodit, že zmíněné dva paragrafy se týkají všech alternativ zde zmíněných. Komise doporučuje vložit §§ 426 a 427 do závorek za termín „neodevzdá-li se dar“.¹⁷¹ Touto úpravou by bylo učiněno zadost postojům komise. Ve zbytku úpravy v této věci nemá komise zásadních připomínek.

K rozlišení věcí hmotných a nehmotných se 27. 9. 1923 vyjádřil tabulární soudce F. Novotný a sedriální soudce V. Schvítzeron v Bratislavě v dopise zaslaném Ministerstvu spravedlnosti v Praze prostřednictvím Presidenta Sedrie v Bratislavě. Definice věcí hmotných a nehmotných se jim jeví z praktického hlediska zbytečná, jelikož kde zákon mluví o věcech, rozumí vždy jen věci hmotné (tělesné) a právní pravidla stanovená na věci hmotné se nemohou vztahovat na věci nehmotné. Jako příklad dva výše uvedení uvádí důvodovou zprávu k občanskému zákoníku, která podotýká, že za věci hmotné máme považovat plyn a elektřinu. Zvláště poslední uvedená je přírodní síla, která se v obyčejném slova smyslu nepovažuje za věc a tím méně za věc hmotnou. Z tohoto důvodu bylo v praxi dlouho rozporuplné, zda krádež elektrického proudu lze konstruovat se všemi objektivními a subjektivními znaky skutkové podstaty trestného činu krádeže, nebo či je osvojení si elektrického proudu jiný trestný čin. Dnes judikatura s pohledu trestně právního považuje elektrickou energii za movitou věc.

To samé se zdá de lege ferenda vyjádřit o jakémkoliv jiné přírodní síle, nebo přírodním jevu, který se dá člověkem ovládat a hospodářsky využít. A contrario vůči výše uvedenému nehmotnými věcmi jsou výlučně jen práva a nikoliv jak uvádí § 291 návrhu „například práva“. Práva ale nehmotnými věcmi nazývat se jeví nesprávné a to z důvodu autorů uvedených těchto. Kde je možno věcných práv na právech nabývat, například právo zástavní je nutné neustále připomínat a upravit. Dalším právem autoři příspěvku uvádějí držbu.¹⁷² To pouze exkurz na okraj.

V §u 945, cituji: „Kdo by věda, že věc jest cizí, někomu ji daroval a jemu toho zatajil, práv bude škody, která z toho vzejde.“¹⁷³ Byla připojena osnovou druhá věta, která velmi vhodným způsobem doplňuje větu první tohoto paragrafu. První věta se vztahuje k nedostatkům právním, tak druhá věta se věnuje nedostatkům fyzickým.

¹⁷¹) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁷²) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 301, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁷³) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 15. 1. 2013

Druhá věta v návrhu osnovy zní, cituji: „Vznikla-li obdarovanému škoda vadnou povahou věci darované, práv je dárce ze škody jen tehdy, když vadnou povahu věci znal a lze mu přičísti k vině, že ji obdarovanému neohlásil.“¹⁷⁴

§ 947, cituji: „Upadl-li by dárce potomně v takovou nouzi, že by se mu potřebné výživy nedostávalo, může ročně na obdarovaném žádati, není-li tento sám v stejné nouzi, aby mu z toho, co mu daroval, dával úroky zákonem vyměřené, pokud věc darovaná nebo cena její ještě tu jest a pokud se mu potřebné výživy nedostává. Bylo-li několik osob obdarováno, povinen jest ten, jenž byl dříve obdarován, přispívati jen dotud, pokud to, co dávají později obdarovaní, k výživě dárce nestačí.“¹⁷⁵ Dle osnovy může dárce dar odvolat, nedostává-li se mu prostředků k vlastní výživě a těm, které je povinen ze zákona vyživovat. S tímto dodatkem komise v plném rozsahu projevuje souhlas. Mnohem závažnější se jeví změna v možnosti dárce odvolat dar, či lépe jeho hodnotu, ale pouze pokud je obdarovaný ještě obohacen a není sám omezen zákonným úrokem z daru. Osnova zde poskytuje obdarovanému alternativu v plnění a to, cituji: „obdarovaný může vrácení odvrátit tím, že poskytne dárce, čeho je potřebí k oné výživě.“¹⁷⁶

Komise zde poukazuje na možnost eventuální vyšší hodnoty poskytnuté na výživné, než byla hodnota samotného daru. Sporem je i jeho dočasnost či trvalost. Tyto výše uvedené rozpory bude zajisté ještě potřeba legislativně dořešit. V jiných ohledech zůstávají podmínky §u 946 beze změny.

K §u 948, ve znění, cituji: „Dopustil-li by se obdarovaný na dobrodinci svém hrubé nevděčnosti, může se darování odvolat. Hrubá nevděčnost jest ta, když by se dárce tou měrou ublížilo na těle, na cti, na svobodě nebo na jmění, že by se k ubližujícímu mohlo dle zákona trestního přikročit buď z povinnosti úřadu, nebo k žádosti toho, komu bylo ublíženo.“¹⁷⁷ Komise se vyjadřuje k odvolání daru pro nevděk. Úprava se jeví upnutá na odvolání léna pro felonii (znamená v právu feudálním derogaci

¹⁷⁴) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 301, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁷⁵) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 15. 1. 2013

¹⁷⁶) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁷⁷) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 15. 1. 2013

věrnosti lenní, tj. každou hrubou urážku buď osoby, hmotných povinností pána k vasalovi nebo vasala k pánovi.)¹⁷⁸ Souvislost s lenním právem je úplně přerušena, a také hospodářská funkce daru je zcela jiná než donace lenního práva.

V tomto směru zastává komise názor reformovat ustanovení §u 948, tak aby bylo konformní k § 540. Pro § 540 komise navrhuje toto znění, citují: „Kdo se dopustí zločinu proti osobě zůstavitelově, jeho jmění nebo proti osobě jemu blízké, jest potud nehoden dědit, pokud nelze z okolností soudit, že mu zůstavitel odpustil. Osobami blízkými jsou ony, k nimž jest zůstavitel v takovém poměru rodinném, přátelském nebo milostném, že by újmu jimi utrpěnou pociťoval jako újmu vlastní.“¹⁷⁹ Zde komise přistupuje k jasnému vymezení se k institutu, který v právní nauce již nezastává místo *de lege lata*.

§ 954, citují o.z.: „Narodí-li se dárci, který dětí neměl, když by smlouvu o darování učinil, děti, nevzejde tím ani jemu, ani dětem potomně narozeným právo, darování odvolat. Avšak v nouzi může dárce nebo dítě potomně narozené na obdarovaném i na dědicích jeho dobytí práva výše dotčeného, aby se mu ze sumy darované daly úroky zákonem vyměřené (§. 947).“¹⁸⁰ Druhá věta výše uvedeného paragrafu byla v osnově upravena takto: „Avšak v čas nouze může nejen dárce, nýbrž i dítě potomně narozené, které je členem rodiny dárcovy, jak na obdarovaném tak na jeho dědicích požadovat, co je ustanoveno v § 947.“¹⁸¹ Zde se komise pozastavuje, zda není nadbytečně zmíněna osoba dárcova, dle závěru komise tomu tak je. Vyzívá i k zvážení opodstatnění první věty, která se jeví problematicky vyhocená proti dřívějšímu právnímu řádu dnes zcela nadbytečně. Komise navrhuje § 954 ve znění, citují: „Narodí-li se dárci poté, když by učinil smlouvu darovací, dítě, které je členem rodiny dárcovy, může toto v čas nouze žádat jak na obdarovaném, jak na jeho dědicích, co ustanoveno v § 947.“¹⁸²

¹⁷⁸) Ottův slovník naučný, ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, vydavatel a nakladatel J. Otto, Praha 1888

¹⁷⁹) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁸⁰) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 15. 1. 2013

¹⁸¹) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁸²) tamtéž

4.5.7.2. *Smlouvy schovací*

§§ 959 a 960, cituji § 959: „Bylo-li schovateli dovoleno věci užívat, buď že za to požádal nebo že ten, kdo věc složil, sám mu to nabídl, přestává smlouva být smlouvou o schování, v oné případnosti hned od svolení, v této pak od té chvíle, když schovatel nabídku ukladatelovu přijal anebo věci schované skutečně užil; a stane se, jsou-li věci zužitelné, zápůjčkou, jsou-li nezužitelné, půjčkou; zároveň vzejdou práva a povinnosti s tím spojené.“¹⁸³

Osnova vypouští § 959 vzhledem k tomu, že teorie i praxe s úspěchem našla správnou hranici mezi zápůjčkou a depositem. Naproti osnova doporučuje zachovat § 960, ačkoliv referent sám spatřuje jeho slabiny, ale přiklání se k jeho zachování. Komise dává k uvážení, zda by se § 960 nevypustil ve stávajícím znění.¹⁸⁴

§ 961. Osnova obsahuje dosti neobvyklou úpravu ve smyslu ochrany depositáře, kterému propůjčuje ochranu posesorní¹⁸⁵ a to sice u deponované věci, i když depositář jako subjekt je pouze detentorem. Tuto úpravu komise spatřuje u německého občanského zákoníku, ale těžce konvaliduje s úpravou držby a věci, jak jej upravuje všeobecný občanský zákoník. Celá věc se jeví teoretickou otázkou, která se zásadně projeví v učení o držbě.¹⁸⁶

Avšak i přes výše uvedené se komise nechce s hlediska legislativně politického nechat svádět k pochybnostem tohoto typu, které vycházejí z konzervativního myšlení, a proto komise vyslovuje souhlas s navrhovanou změnou výše uvedeného paragrafu.

4.5.7.3. *Půjčka a zápůjčka, zápůjčka peněžítá*

§ 971, cituji: „Odevzdá-li se někomu věc nezužitelná jenom k užívání bezúplatnému na určitý čas, stane se smlouva o půjčku. Smlouva, v níž kdo komu slíbí, že mu věc nějakou půjčí, neodevzdav mu jí, zavazuje sice, ale není smlouvou o

¹⁸³) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 15. 1. 2013

¹⁸⁴) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁸⁵) Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, C.H.Beck Praha 1995, str.165-166, ISBN: 80-7179-031-1

¹⁸⁶) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

půjčku.¹⁸⁷ Dosavadní výše uvedené ustanovení o půjčce rozlišovala mezi půjčkou v užším smyslu a výprosou. Vzhledem k častým sporům o tuto hranici osnova mění ustanovení upravující půjčku tím způsobem, že doba užívání nemusí být přímo ani nepřímo označena. Může být ponechána na vůli půjčitele. S touto myšlenkou se komise ztotožňuje a vnímá ji jako správnou. Z výše uvedených důvodů se jeví jako správné nechat §u 345 upravující právo držby beze změny. Žaloba pro vypuzení z držby v případě §u 974 nemá po nové úpravě své opodstatnění a to z důvodu toho, jelikož vypůjčitel může žádat věc půjčenou z právního titulu smlouvy a není odkazován na žalobu vlastnického typu.

§ 983, cituji: „Když se někomu věci zužitelné odevzdají, aby jimi sice po vůli vládl, ale aby povinen byl, po jistém čase právě tolik věcí téhož druhu a též dobroty vrátit, stane se smlouva o zápůjčku. Smlouva tato rozdílná jest od smlouvy, ač také závazné (§. 936), v níž kdo slibuje, že budoucně někomu něčeho zapůjčí.“¹⁸⁸ Institut zápůjčky byl úplně změněn, ale ustanovení o kontraktu byla ponechána. Úmluva, že kapitál bude zapůjčen je zajisté smlouvou přípravnou. Zde se objevuje vhodnost §u 936, která je v důsledku pro stranu, která hledá úvěr, velmi nebezpečná a to z možnosti věřitele v nejméně vhodnou dobu odepřít další vyplácení úvěru a tím dlužníka dostat do velice svízelné situace. Je zde samozřejmě možnost věřitele vložit do smlouvy doložku, která by vylučovala výše uvedené, jestliže mu ji druhá strana smlouvy schválí, ale komise uvádí, že dnes není namístě privilegovat věřitele a potažmo jeho smluvní postavení.

Ohledně výše uvedeného se komise vyslovuje k vynechání § 936, cituji: „Umluví-li se strany, že chtějí smlouvu teprv budoucně učiniti, jsou tím vázány jen tehda, když určen byl čas, kdy smlouva se učiniti má, i podstatné kusy smlouvy, a když se mezi tím okolnosti nezměnily tak, že by účel smlouvy, výslovně umluvený nebo z okolností patrný, byl zmařen, aneb ta neb ona strana pozbyla důvěry. Vůbec potřebí na to naléhati, aby přípovědi takové nejdéle v roce od umluveného času se splnily; sice právo pomine.“¹⁸⁹ A tím odpadla i jeho citace v §u 983. Nesmíme opomenout, že počátkem 19. století na území Rakouska nebylo hospodářství ve smyslu kapitálovém a úvěrovém na srovnatelném vývojovém stupni jako v době návrhu

¹⁸⁷) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 15. 1. 2013

¹⁸⁸) Tamtéž

¹⁸⁹) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 15. 1. 2013

osnovy.¹⁹⁰ Uvedená úprava vyhovuje hospodářství peněžnímu, ale nikoliv úvěrovému.

Úprava zápůjčky peněžité patří k velice důležitým problémům nejen vztahům soukromohospodářským, ale dotýká se i státního hospodářství. Zde právě stát vzhledem ke své státní měnové politice bude regulativně zasahovat do otázky, v jakém typu měny může být zápůjčka poskytnuta. Zásahy státu se budou dle situace měnit a budou rázu finančně-právního, protože není možno je zařadit do občanského zákoníku, jak se ohledně správně zmiňuje i předložená důvodová zpráva. Návrh §u 985 praví: „zápůjčka peněžitá může se dáti, pokud tomu nebrání zvláštní ustanovení o obchodu s kovovými a cizími penězi, buď v peněžích kovových anebo papírových nebo v cenných papírech.“¹⁹¹ a dále „zápůjčku peněžitou je splatiti, když není nic jiného umluveno, penězi, které jsou měnou v místě platebním.“¹⁹² Zápůjčku je umožněno splatit, není-li sjednána jiná alternativa a nejde o mezinárodní právo, v tuzemské měně jakéhokoliv druhu i v mincích.

4.5.8. Zajištění práv a závazků

4.5.8.1. Rukojemství

§ 1351, navržené znění osnovy se velice správně staví k otázce, jestli je možné se zaručit za tzv. závazky naturální? K této otázce se osnova vymezuje s částí pozitivně ustanovující to, že za dluhy promlčené je možno převzít rukojemství (druh *intercesse*),¹⁹³ při čemž se nepřihlíží k případnému omylu rukojemního, který se zaručoval za dluh již promlčený a vycházel ze skutečnosti, že tento dluh promlčený není. Toto ustanovení je v konsekvenci s § 1352¹⁹⁴ a tudíž s ním komise vyslovuje souhlas, avšak za předpokladu zachování zmíněného paragrafu v požadovaném rozsahu.

§ 1353, cituji: „Rukojemství nemůže vztahováno býti dále, nežli se rukojmě výslovně pronesl. Kdo se zaručí za kapitál úročný, práv jest jen z úroků

¹⁹⁰) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁹¹) tamtéž

¹⁹²) tamtéž

¹⁹³) Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, C.H.Beck Praha 1995, str. 237,

ISBN: 80-7179-031- 1

¹⁹⁴) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 25. 1. 2013

nezapravených, kterých vymáhati věřitel posud práva neměl.“¹⁹⁵ Zde je věc polemiky o rozsah rukojemství. V evropských právních řádech můžeme najít dva systémy. Jeden z nich je ku prospěchu věřiteli (německý občanský zákoník v §u 767, švýcarské obligační právo v čl. 499), druhý je naopak příznivější rukojmému (čl. 2013, 2015, 2016 Le Code Civil). Rakouská občansko-právní úprava následuje francouzskou úpravu v Le Code Civil, ale stává se ještě více klonící se k lepšímu postavení rukojmího, jelikož neobsahuje interpretační pravidla č. 2016 Le Code Civil. Na základě výše uvedeného, lze podle o.z., konstatovat, že ručí rukojmí za vedlejší závazky, avšak nikoliv bez výjimky. Toto vyloučení se vztahuje k úrokům u dluhu úročeného, ale zase s výjimkou ručení pouze za úroky splatné v době, kdy se rukojmí zaručil za dluh zůstávající z kapitálu úročeného. Osnova vymezuje prvou výše uvedenou větu § 1353 jako interpretační pomůcku, toto komise souhlasně kvituje.¹⁹⁶

§ 1358. Tento paragraf vzhledem k III. Provedené novele Všeobecného občanského zákoníku rakouského přesahuje významně hranice rukojemství a týká se primárně placení třetí osobou. Z tohoto důvodu se komise vyslovuje k vyřazení tohoto §u z oddílu o rukojemství a zařadit jej za § 1423.

§ 1359. Novela zde tvoří konstrukci postavení spolurukojmích jako dlužníků rukou nerozdílnou a to zda osobě věděli čili nic.¹⁹⁷ Toto ustanovení se jeví jako jednoznačné, ale liší se od solidarity pasivní v jednom směru a tím je vyvázání jednoho ze spolurukojmích, které působí i proti ostatním spolurukojmím, pokud se budeme věnovat otázce regresu. Tento problém osnova neřeší. Komise navrhuje, aby spolurukojmím vzhledem k regresu bylo dáno postavení rukojmího s možností návratu.

§ 1362. Byly uvedeny důvody, že občanským zákoníkem proniká idea, že věřitel nemůže žádat na rukojmím placení za předpokladu, že svojí nedbalostním jednáním nemůže dojít k zaplacení od dlužníka hlavního. Odvozeno od §§ 1353, 1356, 1362, 1364. Tento přístup k řešení výše uvedeného považuje komise za správný. Osnova tuto myšlenku inkorporovala do nového §u 1362, citují: „Rukojmí může odepřít

¹⁹⁵) tamtéž

¹⁹⁶) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

¹⁹⁷) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

placení, jestliže věřitel sám zavinił, že nedošel uspokojení od hlavního dlužníka.¹⁹⁸ V této konsekvenci „zaviněného jednání či nejednání“ se nevyvozuje porušení nějaké povinnosti, ale skutečnost, že věřitel nekladl vymáhání dluhu nutnou pozornost, jakou klást měl a to podle vzoru dobrého hospodáře. Vše výše uvedené a contrario k platnému §u 1362 o.z., cituji: „Rukojmě může na podrukujmi nahrazení škody žádati jen tehda, když jí sobě sám svou vinou nezpůsobil.“¹⁹⁹

4.5.8.2. *Platební slib*

Římsko-právní *constitutum* mělo širší význam, než prosté uznání dluhu, jelikož pretor podával žalobu i tehdy, kdy původně žádná žaloba dána nebyla (dnešní zásada *officiality* v procesu). Čas projednávání osnovy používal tento poznatek tím způsobem, že rozšířila možnost uznání slibem platebním, jak mimo jiné bylo běžnou praxí v německém občanském zákoníku. A contrario švýcarská úprava znala pouze institut uznání dluhu. Přes výše uvedené rozdíly obou zmíněných právních řádů není německá úprava platebního slibu ničím jiným než určitým kauzálním jednáním vedoucím k uznání dluhu dle švýcarské úpravy.²⁰⁰

Pro oba tyto typy zajištění je požadována úprava v příslušných smlouvách mezi slibujícím či uznávajícím dlužníkem a jeho věřitelem, pouze jednostranné prohlášení dlužníka nelze chápat jako platební slib. Platební slib musí i přímo a ve svém důsledku označovat to právní jednání, z něhož závazek vznikl a který se tímto platebním slibem dotvrzuje a dodatečně pojišťuje.

Osnova se k výše uvedenému staví takto, cituji: „Slíbí-li někdo výslovně, že zaplatí svůj dluh přesně co do obsahu, náleží ve sporu na slibujícího důkaz, že dluh onen nepozůstával.“²⁰¹ Z výše uvedeného vyplívá, že někdo musel něco dlužit a že slibuje tento dluh uznat a k tomu se původní břemeno původního právního jednání přesunuje. Dle výše uvedeného není platební slib samostatným zavazovacím důvodem. Platební slib vzniknutý mezi manžely musí mít kogentně formu notářského zápisu.

¹⁹⁸) tamtéž

¹⁹⁹) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 25. 1. 2013

²⁰⁰) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²⁰¹) tamtéž

4.5.9. Změny a zrušení práv či závazků

4.5.9.1. Novace a narovnání

U novace a narovnání osnova nenavrhuje mnoho věcných změn, změny z většiny pouze stylistické a z většiny ku prospěchu věci. Na druhé straně osnova upouští dosavadní ustanovení o omylu při narovnání a vytváří konstrukci rozdílu mezi omylem co do skutečnosti, kterou strany pokládaly za mezi sebou nesporné a contrario co do skutečností, které pokládaly za sporné.

4.5.9.2. Postup (*cesse*)

§ 1392, cituji: „Když kdo to, čeho má pohledávati, na druhého převede, a druhý to přijme, vzejde změna práva přistoupením nového věřitele. Převedení takové slove postoupení (dobrá vůle, cesí) a může se učiniti z úplatku nebo bez úplatku.“²⁰² Osnova vůči výše uvedené dikci zákona zdůrazňuje přechod pohledávky prostou smlouvou, a tudíž není potřeba dalšího právního úkonu. Tato konstrukce se ztotožňuje s převládajícím míněním v teorii i praxi.

§ 1395, cituji: „Smlouvou o postoupení vzchází nový závazek jen mezi tím, kdo dluhu pohledávaného postoupil (cedentem), a tím, kdo jej převzal (cesionářem); nevzchází však mezi tímto a dlužníkem převzatým (cessem). Protož dlužník, pokud mu není známo, kdo dluh pohledávaný převzal, může prvnému věřiteli zaplatiti neb jinak se s ním vyrovnati.“²⁰³ Ustanovení osnovy zdůrazňuje, že výše uvedený paragraf nepotřebuje změn.²⁰⁴

4.5.9.3. Zrušení práva a závazků

§ 1413, cituji: „Proti vůli své nemůže nucen býti ani věřitel, by něco jiného přijal, než čeho má pohledávati, ani dlužník, by něco jiného splnil, než co plniti jest zavázán. To rozumí se také o tom, kdy, kde a jak se závazek splniti má.“²⁰⁵ Občanský zákoník stanoví den splatnosti vzniklého závazku pro obě strany totožně. Výše uvedené nevylučovalo, aby u některých závazků byla doba splatnosti pro stranu

²⁰²) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 25. 1. 2013

²⁰³) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 25. 1. 2013

²⁰⁴) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²⁰⁵) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 25. 1. 2013

věřitele či naopak dlužníka rozdílná (jako příklad komise uvádí smlouvu schovací). Osnova bere výše uvedené na zřetel a upravuje ty kauzy, kdy je den splatnosti stanoven pouze ve prospěch dlužníka, z toho plyne, že věřitel žádat splnění dříve než v den splatnosti závazku, ale dlužník může plnit dříve. Osnova na tomto místě rozeznává dva případy diei adjunctionis pro reo a to na základě smlouvy a zákona.²⁰⁶ Uvedené rozdělení je zcela v konsekvenci se strukturou o.z.

§ 1415, cituji: „Věřitel není povinen, v to svolovati, aby mu dlužník dluh splácel po částkách nebo na srážku. Má-li však dlužník platiti dluhy rozličné, pokládá se za to, že zapraven jest ten, o němž dlužník výslovně se pronesl, že ho chce s přivolením věřitelovým zapraviti.“²⁰⁷ Občanský zákoník ve výše uvedené platné úpravě neumožňoval dlužníkovy, aby svůj dluh umožil formou splátek. Osnova přihlíží k ustanovením právního řádu, ve kterém se tato možnost připouští (např. čl. 38 sm.ř. či § 11 šek. zák.). Z výše uvedených důvodů osnova tuto možnost inkorporuje i do předloženého návrhu. Jde o dluhy větší než 1000,-Kč a splátka musí být nejméně ve výši 10% z dluhu tedy 100,-Kč.²⁰⁸

§ 1419, cituji poněkud strohou úpravu: „Nechtěl-li věřitel přijmouti placení, ponese, co protivného z toho pojde.“²⁰⁹ Osnova k výše uvedenému doplňuje:

a) věřitel nemusí prodlení zavinit, ale skutečnost, že se ocitá v prodlení, jakmile odepre součinnost při plnění, i když pohledávka je splatná, i když dlužník bez jeho součinnosti nemůže plnit a v tomto ohledu dlužník učinil vše, aby plnění se stalo skutkem

b) prodlením věřitele přechází nebezpečí na věřitele

c) dlužník ručí jen za dolus a culpa lata²¹⁰

d) věřitel je povinen nahradit náklady spojené s věcí dlužníku vzniklé při prodlení věřitele

²⁰⁶) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²⁰⁷) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 25. 1. 2013

²⁰⁸) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²⁰⁹) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 25. 1. 2013

²¹⁰) Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, C.H.Beck Praha 1995, str. 98-99, str. 111-112, ISBN: 80-7179-031-1

e) věřitel ručí dlužníkovi za škodu, která vznikla z předmětu dluhu.

Ustanovení a-c odpovídají teorii i praxi a z tohoto důvodu k nim komise nevznáší připomínek. Pokud se jedná o odstavec d) je komise v pochybnostech. Dochází zde ke kolizi mezi odstavcem c) a d) a to ve věci této. Když dlužník je povinen učinit podle c) za vzniklých nákladů mu tyto náklady nenáleží k náhradě dle odstavce d). Z jiného pohledu zde jde o to, že dlužník opatruje již věc, která je mu již v hospodářském smyslu věcí cizí a jedná se zde skutečně o nákladovou položku na cizí věc k němuž je dlužník s částí povinen a s částí tuto povinnost nenese.²¹¹ Komise navrhuje úpravu této materie v tomto rozsahu: „Dlužník může pohledávat na věřiteli náhradu nutných a užitečných nákladů, které učinil na dluhovou věc, aby odvrátil hrozící škodu od věci i tehdy, když jednání dlužníkovo bez jeho hrubé viny zůstalo bez výsledno“.²¹²

§ 1425, cituji: „Nemůže-li dlužník zaplatiti proto, že neví, kdo jest věřitel, nebo že věřitel není přítomen, aneb že s tím, co mu dlužník podával, není spokojen, anebo z nějaké jiné příčiny důležité, nechť věc, kterou má zapraviti, u soudu složí, nebo nehodí-li se k tomu, nechť žádá, aby soud opatření učinil, aby byla ve schování vzata. Stalo-li se řádně to neb ono, a oznámilo-li se to věřiteli, jest dlužník prost závazku svého, a nebezpečství v příčině věci zapravené uvaluje se na věřitele.“²¹³ Prvá věta je převzata beze změn mimo níže uvedené:

a) dlužník neví, kdo je věřitelem, bez své viny, což není změnou věcnou a je pouze dalším rozvinutím zásady inkorporované do § 1298

b) důležité důvody musí se vyskytnout na straně věřitele, což je jen stylistické objasnění dosavadní méně jasné stylizace

c) dluh může složit nejen dlužník, ale i osoba, která může za dlužníka nabídnout plnění s účinkem § 1419.²¹⁴

²¹¹) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²¹²) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²¹³) Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský, software Codexis Academia, 28. 1. 2013

²¹⁴) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

Tímto bych ukončil exkurz ohledně práce superrevizní komise na předložené osnově. Výsledkem této rozsáhlé činnosti (celkem více než 300 schůzí), byla osnova zákona, kterým se vydává všeobecný občanský zákoník publikována roku 1931. Samotný text zákona čítal 1353 paragrafů, které byly členěny do 4 dílů a 45 kapitol²¹⁵ a contrario k informaci uvedené na pozvánce na schůzi subkomitétu ústavně-právního výboru poslanecké sněmovny a senátu, která se konala 15. února 1938 v 15 hodin v místnosti číslo VI., 2 poschodí v budově klubů a výborů poslanecké sněmovny. Denní pořad byl vládní návrh zákona (tisk 844), kterým se vydává občanský zákoník (§§ 1-1369). Podepsáni předseda ústavně-právního výboru senátu Dr. Milota a předseda ústavně-právního výboru poslanecké sněmovny Dr. Patejdl.²¹⁶ Počátkem roku 1932 byl rozeslán vytvořený návrh jednotlivým ministerstvům k mezirezortnímu připomínkovému řízení. Z důvodu obsáhlé materie bylo přistoupeno k ústnímu projednávání. I v této době byly stále přijímány připomínky od dalších subjektů, ať to byly úřady či organizace. Během poslední poloviny roku 1935 byla superrevizní komise znovu povolána k činnosti, aby vypracovala konečnou verzi osnovy. Na konci roku 1936 kdy byla tato osnova Senátem Národního shromáždění vydána tiskem, který nesl název Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník, jak mimo jiné uvedeno výše.²¹⁷

5. MOC ZÁKONODÁRNÁ A JEJÍ POSTAVENÍ K REKODIFIKACI A CONTRARIO K ODBORNÉ VEŘEJNOSTI

5.1. Jednání zástupců moci zákonodárné v subkomitétu ústavně-právních výborů

Subkomitét ústavně-právního výboru se skládal z těchto níže uvedených členů, kteří byli zmíněni v zápise ze dne 29. září 1937. Zpravodajové poslanec Dr. Stránský, senátor Dr. Havelka, zástupce ministerstva spravedlnosti ministerský rada Dr. Srb (bude jednáno v kontaktu se superrevizní komisí). Dále byly členy poslanci Dr. Suchý Oldřich, Dr. Markovič Ivan, Dr. Patejdl Josef, Otáhal Oldřich, Ostrý František, Kögler Franz, Dr. Mayr-Harting Robert, Zierhut Wolfgang, Dr. Neurwirth Hans, Dr. Dolanský Jaromír, Dr. Sokol Martin, Dr. Rašín Ladislav, Dr. Holota Janos,

²¹⁵) Malý K., Soukup L.: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve Střední Evropě, Karolinum Praha 2010, str. 727, ISBN: 978-80-246-1718-3

²¹⁶) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²¹⁷) Malý K., Soukup L.: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve Střední Evropě, Karolinum Praha 2010, str. 728, ISBN: 978-80-246-1718-3

dr. Dominik Rudolf, dále níže uvedení senátoři Novák František, Němeček Václav, Reidl Karel, Dr. Karas Josef, Dr. Bas Otakar, Dr. Heller Karel, Schmidt Rudolf, Kreibich Karl, Dr. Fritz Gejza, Dr. Matoušek Josef, Dr. Turchányi Imre. Jak z výše uvedeného plyne, byly ve výboru zastoupeny všechny politické subjekty a národnostní menšiny, jako Němci, Maďaři, atd.²¹⁸

První schůze subkomitétu ústavně-právního výboru začala v 9. 45 hod. dopoledne 29. září 1937. Se souhlasem pana předsedy Dr. Patejdla se zahájení ujal poslanec Dr. Stránský. Konstatoval, že presence není předepsána a z tohoto důvodu není potřeba řešit ani usnášeníschopnost. Jako host byl přivítán pan ministr spravedlnosti Dr. Derér, který zde reprezentoval moc výkonnou. Referent Dr. Stránský navrhl postupovat způsobem, že se bude v první řadě probírat označená materie od §u 1 do §u 79 a následně se věnovat článkům uvozoovacího zákona, které se budou k výše uvedeným paragrafům vztahovat. Pokud není k výše uvedenému námitek, začalo by se § 1. Druhou věcí je účast pana ministerského rady Dr. Srba, který zde není pouze jako reprezentant ministerstva spravedlnosti, ale zároveň reprezentuje dvacetiletou práci, která byla vykonána a jejímž výsledkem je tato předložená reforma.²¹⁹ Z dosavadního seznámení se Dr. Stránského s návrhem předloženým k posouzení a vyzdvihuje jeho jazykovou čistotu. V tomto ohledu pokládá za nutnost, aby každá redakce předávána plénu byla podrobena expertíze jazykového znalce, jelikož občanský zákoník má být po této stránce vzorem, avšak po stránce stylistické má názor opačný a doufá, že se mu jej během projednání podaří obhájit. Autoři se samozřejmě zaměřili primárně při vypracování tohoto elaborátu na stránku věcnou, meritorní a v neposlední řadě ideovou a z těchto důvodů se dá pochopit, že stránka stylistická byla sekundárním objektem jejich zájmu. Dr. Stránský je názoru, že tyto věci se dají velice snadno při projednávání napravit.²²⁰

A posléze přečetl § 1 návrhu občanského zákoníku, cituji: „Občanský zákoník. Díl první. O zákonech a osobách. Hlava 1. O zákonech. § 1. Vědomost o právních následcích. „Osoby o právních následcích ji postihujících není v zákoně ustanovena jako podmínka jejich vzniku, pokud ze zákona neplyne něco jiného.“²²¹

²¹⁸) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 303, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²¹⁹) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 303, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²²⁰) tamtéž

²²¹) http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_01.htm, 27. 1. 2013 on-line

Senátor Dr. Havelka se vyjádřil k samotnému názvu „Občanský zákoník“, jelikož má za to, že by bylo vhodnější použít výraz „Občanský zákon“. Je tu sbírka zákonů a nařízeních a byl by to první případ v právním řádu.

Referent Dr. Stránský reaguje ve smyslu zanechání této diskuse až na závěr.

Senátor Dr. Turchányi konstatuje, že překlad v maďarském jazyce tohoto projednávaného návrhu zákona nebyl ještě vydaný. To bylo příčinou nepodání námitek subkomitétu ze Slovenska. Přimlouvá se k urychlenému vydání zmíněného překladu, jelikož starší generace na Slovensku umí lépe číst maďarsky.²²²

Referent Dr. Stránský doporučuje obrátit se na parlamentní kancelář, tím neopomíjí důležitost tvrzeného.

První vznesený dotaz na pana referenta směřuje k důvodu formulace „ji postihujících“. Hledá se smysl onoho výrazu. Posléze by bylo vhodnější místo „pokud ze zákona neplyne něco jiného“ použít formulaci „kde to zákon výslovně nestanoví“²²³

Senátor Dr. Havelka, se vyjadřuje ve smyslu zbytečného rozsahu § 1. Navrhuje dostačující rozsah „Vědomost osoby o právních následcích ji postihujících není podmínkou jejich vzniku.“

Zpravodaj posl. Dr. Stránský upozorňuje, že má poznamenán též návrh, cituji: „Vědomost osoby o právních následcích – místo slov ji postihujících, jestli by nebylo vhodnější formulovat takto: „ji se týkajících“- není podmínkou jejich vzniku, nestanovuje-li to zákon výslovně.“²²⁴ Hned v prvopočátku je apelováno na zavedení praxe, že pokud stylistická úprava se bude dotýkat meritů věci, či si pan ministerský rada v tomto nebude zcela jist, abychom nechali tuto věc otevřenou do příští schůze. A výše uvedené se bude aktuálně týkat hned tohoto prvního paragrafu.

Ministerský rada Dr. Srb se ujímá slova, cituji: „Vážení pánové, vážený výbore, dovolíte, abych se především dotkl všeobecné otázky, o které se teď zmínil pan referent. Přiznám se, že by nám zástupcům ministerstva spravedlnosti nebylo snadné přece jen v ruchu debaty hned se vyjadřovat definitivně a s dostatečnou závazností

²²²) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 303, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²²³) tamtéž

²²⁴) tamtéž

k pozměňovacím návrhům. Prosil bych, nebude-li proti tomu a já doufám, že nebude, námitek, aby subkomitét zvolil postup ten, že by se pozměňovací návrhy zde jenom, třeba i nepřesně formulované naznačily a že by se o nich podebatovalo, aby se zjistilo stanovisko všech členů subkomitétu. Ale že by se nedělala v žádné schůzi konečná stylizace.“²²⁵

Senátor Dr. Havelka vnímá předložený návrh jako vědeckou práci a parlament je tady k tomu, aby posoudil je li tento elaborát praktický, jestli je vhodný pro každodenní život občanů. To je jedna z hlavních podmínek. Pokud zákon stanoví „pokud ze zákona neplyne něco jiného“, pak tomu nikdo nerozumí a z tohoto důvodu by Dr. Havelka rád apeloval na kolegy ne právníky, aby se aktivně zapojili do diskuze a řekli tomu a tomu nerozumím.

Ministerský rada Dr. Srb. Chtěl by se vyjádřit k systematičnosti předloženého zákona. Tvůrci si byli vědomi, že utvoření osnovy dle rakouského občanského zákoníku není bezvadné ani ideální. Tato nesourodost a nesrovnalost v občanském zákoníku rakouském, kde první a třetí díl byl větší. V této předložené osnově se tento aspekt ještě prohloubil a to z důvodu vy-nechání úpravy práva rodinného. Vzhledem k tomu, že při tomto jednání na půdě parlamentu se pokusit o to, aby se rodinné právo dostalo do předložené osnovy. Pokud by se tak událo, ona nesourodost mezi jednotlivými materiemi předkládané normy by se podstatně zmenšila. Otázku celkového rozčlenění osnovy by bylo záhodno ponechat na pozdější dobu. Pokud se jedná k §u 1 a jeho nadpisu, má pan poslanec Dr. Mayr-Harting pochopitelný postoj, jelikož užívání jednak v textu osnovy, respektivě v uvozovacích předpisech termínu „zákona“ a contrario k předpisům ústavně-právních se děje poněkud v úzkém smyslu. Pokud by se v úvodních paragrafech výklad omezil na to, co je obsaženo v důvodové zprávě k tomuto návrhu zákona mohlo by to svádět k názoru, že to co je řečeno o zákonech, nemá platit o předpisech právních či o právních nařízeních. To zajisté nebylo úmyslem komise. Důvodová zpráva se vyjadřuje nejspíše příliš stroze, když se snaží formulovat věc tak, jako by bylo vždy slova zákon užito ve smyslu tohoto pojmu odpovídajícího ústavně právním normám a legislativní činnosti.²²⁶

²²⁵) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 303, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²²⁶) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 303, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

Referent Dr. Stránský informuje, že § 1 bude předložen k definitivnímu návrhu subkomitétu.

Z výše uvedené exkurzu do konání první schůze je patrná složitost celého procesu, který měl ve svém důsledku vyústit v konečnou podobu nového občanského zákoníku. Střetávaly se zde odborné názory právníků, ale i národnostní či jazykové překážky, které ve svém důsledku zajisté nepřispěly k zjednodušení celé procedury na půdě ústavně-právního výboru Poslanecké sněmovny a Senátu.

Zde bych rád ještě zmínil určité vybrané pasáže, které řešil subkomitét ústavně-právních výborů Národního shromáždění a zajisté přinesou zase jiný úhel pohledu na v této části práce zpracovávanou materii. Níže uvedené se bude týkat jednání z 26. ledna 1938 v dopoledních hodinách. Jednání se účastnilo 17 členů subkomitétu. Zástupci ministerstva spravedlnosti a pro sjednocení, poslanci, senátoři. Předsedal poslanec Dr. Patejdl.

Ministerský rada Dr. Srb zahajuje diskusi k návrhu § 781 Lichva, cituji: „Neplatná je smlouva, když někdo, kořistě z lehkomyšlnosti, tísně, slabého rozumu, nezkušenosti nebo ze vzrušení myslí někoho jiného, dá sobě nebo osobě třetí za plnění slíbiti nebo poskytnout plnění vzájemné, jehož majetková hodnota je v zřejmém nepoměru k plnění.“²²⁷ O této věci bylo jednáno již s velkou pozorností při vládním návrhu tohoto paragrafu a nepopírám, že některé názory se ubíraly směrem k úpravě poněkud širší formulaci a to z důvodu možnosti podřídít více kauz pod toto ustanovení. Ustanovení tohoto paragrafu se věnuje tísní, avšak nekvalifikuje, o jakou tíseň musí jít, nedá se vyloučit, že se jedná o tíseň vznikající na pracovním trhu a jeho ad hoc poměry. Například se vyskytuje vysoká nezaměstnanost, kterou bychom museli kvalifikovat jako tíseň podle tohoto paragrafu. Nelze vyloučit, že by smlouvou mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem o vykonávání prací bychom pokládali s přihlédnutím k určitým okolnostem za smlouvu lichvářskou a tedy dle § 781 za neplatnou. Zajisté se stává platnou při určitých hospodářských poměrech, kdy je velice obtížné na trhu práce získat nějaké zaměstnání a velice zřídka soudy judikují, že pracovní smlouva uzavřena za určitých podmínek, zajisté pro stranu zaměstnance nevýhodných, kdy je zaměstnanci zaručen nízký plat či mzda, kdy bylo vykořisťováno až do té míry, že byly dány znaky skutkové podstaty jednání lichváře.

²²⁷) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 303, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

Na tomto místě se jeví, že by se tento paragraf měl vztahovat na všechny tyto případy. Ostatně v tomto směru bylo také uvažováno. Byly navrhovány různé kauzy, jako například vedle lehkomyšlnosti, tísně atd. byla zohledněna hospodářská závislost. Bylo ovšem s obavou přistoupeno k diskuzi, jelikož by rozšíření působnosti tohoto paragrafu a jeho následná formulace vedla k zásadnímu rozvrácení celého sociálního a hospodářského života. Otázky jsou tyto. Kdo je v dnešní době natolik svobodný, že je na nikom nezávislý? Kdo si může diktovat v dnešní době podmínky? Veliká většina z nás jsme závislí. Kdyby bylo dáno do §u 781 podobné doplnění, vystavujeme celý systém občanského práva a smlouvy v jeho působnosti uzavřené veliké nejistotě a to ve smyslu neplatnosti všech těchto smluv, jelikož jedna strana byla v hospodářské výhodě oproti druhému kontrahendovi. Nebo na jiných skutečnostech, které druhé straně jsou nápomocny k výhodnější pozici. Z výše uvedených důvodů bylo rozhodnuto, aby diskutované doplnění §u 781 nebylo realizováno. Dr. Srb zastává názor, že nerozšířená úprava je dostatečná.²²⁸

Zpravodaj posl. Dr. Stránský. Podotýká, že spatřuje v rozšíření § 781 hledisko sociální ochrany optimističtější než pan rada Dr. Srb a případné nesrovnalosti a hlavně jejich řešení spatřuje v „rozumové judikatuře“,²²⁹ která na základě tohoto paragrafu bude mít možnost postihovat lichvu na pracovním trhu.

Senátor Němeček. Souhlasil by do té míry, kdyby bylo možno do výše uvedeného paragrafů inkorporovat myšlenku, že ten kdo využívá hospodářské či jiné tísně, byl by posléze povinen k náhradě či něčemu obdobnému. Paragraf v předloženém znění je však radikálnějšího přístupu. Přímo určuje neplatnost smlouvy v případě, kdy někdo využil tísně, v našem případě hospodářské závislosti onoho dělníka. V konečném důsledku judikované rozhodnutí není pro dělníka ničím jiným než výpovědí. Z tohoto důvodu se sen. Němeček přiklání k zachování dikce paragrafu v předloženém rozsahu.

Předseda Dr. Patejdl. Vznáší připomínku do diskuse. Jestliže dobře rozuměl tomu co zde zdělil kolega Němeček máme zde opravdu jenom formulaci o neplatnosti smlouvy. Z toho plyne, že se k těmto případům přihlíží, jako by smlouva vůbec uzavřena nebyla. Otázka zní, zda je tímto ona věc ukončena? Zda by v případě

²²⁸) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 303, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²²⁹) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 301, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

takového druhu nouze neměly být aktuálními otázkou náhrady škody či bezdůvodného obohacení?²³⁰

Ministerský rada Dr. Srb. Uvádí toto. V obdobných případech, ale ani v rozdílných případech neplatné smlouvy není potřeba se uchýlovat k institutu o náhradě škody, jelikož zde v plném rozsahu ob stojí institut o bezdůvodném obohacení (§ 1293 a násl.). Konkrétní případ. Jestliže někdo na základě neplatné smlouvy o práci skutečně určitou dobu práci vykonával, tak vůči zaměstnavateli plnil něco, k čemu smlouvou zavázán nebyl. Tím se zaměstnavatel obohatil a je povinen mu toto obohacení vrátit. Z praktického pohledu je povinen vyplatit mu mzdu za takto odvedenou práci, kterou v jeho prospěch zaměstnanec vykonával. Výslovně je uvedeno v §u 1294 (jak uvádím ostatně výše str. 37 odst. 1) z důvodu určité fixace při možném kolísání praxe v podobných případech. Ta ustanovení o splnění nedluhu jsou ustanovení, v kterých našel pro svoji judikaturu oporu Nejvyšší soud, která předcházela poslednímu plenárnímu rozhodnutí o náhradě za práci přesčas atd. V nedávné době byly vedeny dlouhé diskuze o zákonu, který stanoví osmihodinovou pracovní dobu. Zaměstnanec, který by uzavřel pracovní smlouvu s hlediskem k dikci §u 781, z výše uvedeného jako lichvářsky neplatnou, by neměl být připraven o náhradu ve formě mzdy za takto odvedenou práci pro zaměstnavatele (závislá činnost).²³¹

Zpravodaj posl. Dr. Stránský. Vyjde-li najevo, že strana nemusela smlouvu sjednat, tudíž nebyla tíseň. A contrario k první větě tíseň byla.

Předseda Dr. Patejdl. Zastává názor, že by bylo ku prospěchu věci, přihlídnout k výše uvedenému, které zde prezentoval pan ministerský rada z ministerstva spravedlnosti. Dr. Patejdl je pro inkorporaci do důvodové zprávy, jelikož se nedá vyloučit, že by prostý občan bez této důvodové zprávy mohl jednat v omylu.²³²

Ministerský rada Dr. Srb. Bylo by nejméně důležité, pokud by pánové ze subkomise byly názoru, že bychom mohli do důvodové zprávy k §u 781 napsat, co mimo jiných prezentuje i pan ministr Dr. Mayr-Harting, že je možno k §u 781 vztahovat i pracovní smlouvy apod., a že není možno vnímat tíseň jen jako psychický stav,

²³⁰) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 301, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²³¹) tamtéž

²³²) tamtéž

určitý nátlak, nedostatek finančních prostředků, ale že v konkrétních případech může být tíseň zapříčiněna i hospodářskou závislostí strany jedné na té druhé. Toto by se jevilo jako velice hodnotná interpretační pomůcka vzhledem k §u 781. Osobně se Dr. Srb přiklání k tomuto řešení s ohledem na pomoc, kterou to bude v nezanedbatelném rozsahu znamenat pro praxi.²³³

Předseda Dr. Patejdl. Nevznáší-li někdo jiný námitek, bude vloženo, tak jak bylo navrženo Dr. Mayr-Harting a k tomu připojit další konkretizující vysvětlení.²³⁴

Ministerský rada Dr. Srb. Byl by zvědav, kdyby příslušný paragraf začínal, jak navrhuje Dr. Mayr-Harting, „vůbec neplatná je smlouva“, jeví se jako protiklad k §§ 789,780, kde je strana povinna se domáhat zrušení smlouvy a kde za určitých podmínek lze toto zrušení odvrátit.²³⁵

Zpravodaj posl. Dr. Stránský. Podrobuje § 782 rozboru, citují: „Dohodou, že se smluvně zavážou v budoucnosti, přinejmenším, že v budoucnosti sjednají smlouvu a potom, že má smlouvu sjednat a potom místo „i podstatné kusy smlouvy“ by snad stačilo „i její podstatné kusy“. Tedy, kdy se má smlouva sjednat a i její podstatné kusy.“²³⁶

Poslanec Dr. Suchý: Vznáší dotaz. Hovoříme zde o kusech v několika paragrafech, proto je potřeba vysvětlit, jelikož zde to zajisté nevystihuje stejný význam jako v jiných paragrafech. Má dojem, že se chtěli kolegové něčemu vyhnout a nemají proto ten správný výraz.²³⁷

Zpravodaj posl. Dr. Stránský. Slova kusy se započalo používat jako českého výrazu pro dříve užívané „body smlouvy“. Dříve se mluvilo o bodech smlouvy, a poněvadž ty body jsou ty „Punkte“ a to česky nemá smysl, tak se jazykovědci vyslovili v doporučení k užívání slova „kus“. A říká se: „smlouva je v těch a těch kusech neplatná nebo v těch kusech vadná.“ Dr. Stránský si na výše uvedenou terminologii zvykl.²³⁸

²³³) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 301, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²³⁴) tamtéž

²³⁵) tamtéž

²³⁶) tamtéž

²³⁷) tamtéž

²³⁸) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 301, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

Ministerský rada Dr. Srb. Vyslovuje se souhlasně s tím, co zde vyslovil pan poslanec Dr. Suchý a to v rozsahu a významu použití slova kusy. Jako příklad uvádí smysl tohoto slova v §u 82 vládního návrhu, kde se jedná o rozlišení věcí hmotných a nehmotných, je odlišný od významu projednávaného paragrafu.²³⁹

Výše uvedené nám poměrně autenticky přibližuje faktické projednávání návrhu občanskoprávní úpravy ve výše uvedených výborech moci zákonodárné. Dotýkáme se zde problematiky překladů dikce občanského zákoníku rakouského a vhodnost výrazů použitých v předložené osnově. Klade se zde i důraz na sociálně-hospodářské aspekty doby třicátých let dvacátého století. Pro příklad jsem podrobil rozboru problematiku platnosti či neplatnosti právních úkonů, které ve svém důsledku vedly k založení či naopak nezaložení pracovně právního vztahu mezi zaměstnavatelem na jedné straně a na straně druhé zaměstnancem. Je zde patrná snaha zákonodárce zachovávat jednotnou kostru, jak co se týče skladby zvolených terminologických vyjádření, které se objevují na více místech uvedené normy. Celkem ústavně-právní subkomitét vedl 45 schůzí. Poslední se uskutečnila 14. července 1938.²⁴⁰

5.2. Odborné sjezdy právníků a jejich postavení k unifikaci právního řádu

V předchozích částech mé práce jsem se věnoval procedurální stránce vzniku a připomínkování návrhu občanského zákoníku pro mladou československou republiku. Je celkem logické, že se tyto práce obtížně mohly obejít bez obsáhlých konzultací s odbornou veřejností. Advokáti, a nejen oni, se často podíleli na vzniku nových kodifikací či podstatných částí právních řádů při změnách společenských poměrů.²⁴¹ Při průběhu prací na osnově nového občanského zákoníku se publikovaly různé komentáře a připomínky ke zveřejněným částí elaborátů. Prostor k prezentaci výše uvedených myšlenek umožňovala celá řada odborných právních periodik. Uvedl bych příkladně fundovaný časopis Právník editovaný v Praze a časopis pro vědu právní a státní vycházející v Brně. Obdobné důležitosti se dostávalo i přednáškovým činnostem, kterým se mimo jiné budu věnovat níže.²⁴² Sjezdy

²³⁹) tamtéž

²⁴⁰) Malý, K. Soukup L.: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve Střední Evropě, Karolinum Praha 2010, str. 732, ISBN: 978-80-246-1718-3

²⁴¹) Balík S.: O konferenci svoboda advokacie v dějinách, Televize TA3 Slovensko, 30. 11. 2012 v čase 15.25 hod.

²⁴²) Malý, K. Soukup L.: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve Střední Evropě, Karolinum Praha 2010, str. 729-730, ISBN: 978-80-246-1718-3

právníků se dají rozdělit časovou osou, která se vymezuje rokem 1931, kdy byl superrevizní komisí předložen dlouho očekávaný elaborát osnovy občanského zákoníku. K prvním patřil bezesporu III. sjezd slovenských právníků v Bratislavě v roce 1922, či s mezinárodním prvkem uskutečněný I. sjezd právníků států slovanských roku 1933 též v Bratislavě. Na posledně jmenovaném v sekci soukromého práva byla diskutována tato témata:

- a) sjednocení obligačního práva ve státech slovanských (zastoupeno Bulharsko, Československo, Polsko, Jugoslávie) Hlavní zpravodaj Prof. Roman Longchamps de Berier, Lvov, Polsko,
- b) sjednocení práva manželského ve státech slovanských. Hlavní zpravodaj Dr. Živojin Perič Bělehrad, Jugoslávie,
- c) hypotéka na říční parníky. Hlavní zpravodaj Dr. Ivan V. Subbotiě, Bělehrad, Jugoslávie.²⁴³

III. Československý sjezd právníků, který se uskutečnil 11. – 14. Října 1930 v Bratislavě. Tento sjezd byl prvním říšským sjezdem konaným na Slovensku.²⁴⁴ První sjezd se uskutečnil v Praze roku 1904. Tohoto sjezdu se samozřejmě odborná slovenská právnická veřejnost ještě neúčastnila. Druhý sjezd se konal v Brně roku 1920. Na Slovensku se uskutečnily tři sjezdy slovenských právníků (v roce 1918, 1920, 1924). Účast zde byla omezena pouze na národnost československou. Výše uvedený III. sjezd z roku 1930 se odlišoval především ve sloučení právnické společnosti bez ohledu na národnosti účastníků. Vyjma právníků národnosti československé se účastnili i právníci národnosti maďarské a německé. Toto národností sjednocení se příkládá horlivé činnosti Dr. Vladimíra Fajnora, předsedy bratislavské soudní tabule. Sjezd byl rozčleněn do několika odborných tříd. Třída zřízená pro oblast soukromého práva došla ohledně otázky, jak by se mělo upravit prozatímně toto právo, než dojde k úplné unifikaci k názoru, že není potřeba upravovat toto právo i přes určité rozdíly mezi Slovenskem a historickými zeměmi zvláštním zákonem? Druhá otázka této třídy byla zajištění stavebních pohledávek, jejíž motivem k diskuzi byly nepříznivé skutečnosti v podnikání ve stavebnictví.

²⁴³) Ministerstvo unifikací, Československé právnické sjezdy 1924-1935, karton 31, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²⁴⁴) Časopis Czechoslovák jog, 23. – 30. října, Košice 1930, Ministerstvo unifikací, Československé právnické sjezdy 1924-1935, karton 31, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

Příčinou bylo to, že menší podnikatelé jako například truhláři, zámečníci, sklenáři poskytli stavebním podnikatelům (z dnešního pohledu developerům), kteří realizovali výstavbu velkých soborů budov, formou dodávky práce a materiál. Úvěr tohoto druhu. Akceptovali dodávky práce a materiálu od těchto malých subjektů, ale úhrada za tyto provedené práce a dodaný materiál se neuskutečnila. Postupem času tito velcí podnikatelé přestali být ekonomicky aktivní a hlavně solventní ve smyslu plnění těchto vzniklých závazků. Sekundárně se do této situace dostali i tyto malé podnikatelské subjekty.²⁴⁵ Sjezd v návaznosti na výše uvedené učinil toto formulované rozhodnutí:

- a) v co nejkratším termínu provést upravení katastrálních a tabulárních poměrů na Slovensku a na Podkarpatské Rusi a to z důvodu možnosti aplikace dalších opatření, která se budou o výše uvedené opírat
- b) urychleně zahájit melioraci půdy na těch území, kde se doposud tak nestalo.
- c) v návaznosti na rostoucí konsolidaci poměrů je nezbytné upravit vývin hospodářského úvěru a hospodářského pojištění.²⁴⁶

V poslední řadě bych se rád v této části okrajově zmínil o aktivní činnosti německých právníků na území Československa. Přiblíží nám ji záznam ze dne 31. května roku 1927 učiněný Presidiu Ministerstva pro sjednocení zákonodárství a organizace správa v ČSR. Podání se týkalo věci účasti resortů na německém právnickém sjezdu v Liberci. Věc účasti zástupců rezortů nebyla na posledním zasedání vlády projednávána. Stanovisko ministerské rady bylo prezentováno toto: „Z důvodu pouhé slušnosti a reprezentace není třeba delegáta na sjezd vysílat, považuje se za dostatečné, že bude účasten delegát z ministerstva spravedlnosti a dá-li se zastupovat ministerstvo vnitra přednostou okresní policejní správa.“ Tak se vyjádřil odbor. Přednosta Dr. Klučina z presidia ministerské rady.²⁴⁷ K druhé skupině, která se již vyjadřovala k předložené osnově občanského zákoníku, patřil

²⁴⁵) Ministerstvo unifikací, Československé právnícké sjezdy 1924-1935, karton 31, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²⁴⁶) Časopis Czechoslovák jog, 23. – 30. října, Košice 1930, Ministerstvo unifikací, Československé právnícké sjezdy 1924-1935, karton 31, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²⁴⁷) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 301, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

celostátní unifikační kongres významný svou důležitostí, konaný ve dnech 26. - 28. září 1937 v Bratislavě. Blíže pojednáno níže v oddíle 5.2.2. této práce.²⁴⁸

5.2.1. Novinové články vztahující se k unifikaci a nadcházejícímu unifikačnímu sjezdu

Národní politika 25. 11. 1936, cituji: „Unifikační kongres právníků v Bratislavě 1937 zruší právní kontinuitu s Maďarskem. President nejvyššího maďarského soudu v Budapešti Puhász se vyjádřil ještě v roce 1930, že Maďarsko nemá provádět reformu soukromého práva, poněvadž by se tím zpřetrhala maďarská právní kontinuita se Slovenskem a Podkarpatskou Rusí, kde platí doposud soukromé právo uherské.“²⁴⁹

Národní politika 9. 12. 1936, cituji: „V Bratislavě se bude konat v roce 1937 velký sjednocovací právní sjezd. Ve výborové schůzi Právnícké jednoty na Slovensku, konané za předsednictví prof. Dr. K. Laštovky, bylo usneseno uspořádat v první polovině příštího roku (pravděpodobně na Svatodušní svátky) velký právní sjezd v Bratislavě, věnovaný výlučně otázkám unifikace zákonů a správy v Československu. Na programu budou také pravděpodobně referáty právníků z nástupnických států a referáty o tom, pokud již byla v těch kterých okolních státech provedena unifikace zákonů. Pro zpracování domácího materiálu bude určen všeobecný celkový referát a v druhé části budou podávány speciální referáty pro jednotlivé právní obory. Hlavním účelem sjezdu bude přispět k urychlení, případně k dokončení, sjednocení právního řádu v naší republice.“²⁵⁰

Národní politika 9. 12. 1936, cituji: „K unifikačnímu kongresu v Bratislavě 1937 jsou určeni tito delegáti do širšího pořadatelského výboru: z Brna: Dr. Fr. Stivar, nám. Vrch. Prok. Za gen. Prokuraturu. Fin. Prok. Jos. Voslař a adv. Dr. Pavel Krippner, za právníckou jednotu moravskou. Notář Dr. Andělín, Váhala za not. Komoru a Dr. Jar. Schenk pol. Kom. Za Polic. Řád. Z Olomouce Dr. J. Togner, prez.

²⁴⁸) Malý, K. Soukup L.: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve Střední Evropě, Karolinum Praha 2010, str. 730-731, ISBN: 978-80-246-1718-3

²⁴⁹) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 303, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²⁵⁰) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 301, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

Not. Komory, za Not. Komoru z Prahy Dr. Viktor Kopfstein a Dr. Karel Vebrza za Národní banku čsl. Dr. Jaroslav Homolka atd.²⁵¹

Národní listy, Unifikační sjezd právníků, 13. 8. 1937, cituji: „Na unifikačním kongresu právníků, který se koná ve dnech 26. až 28. září v Bratislavě pod protektorátem ministerského předsedy Dr. Milana Hodži, bude vláda ČSR, zastoupena ministrem spravedlnosti Dr. Ivanem Derérem. Jednotlivá ministerstva vyšlou na sjezd své legislativní experty. Ministerstvo spravedlnosti deleguje odb. předn. Františka Mrštinu pro obor práva soukromého-formálního, ve které jest sjezdovým zpravodajem univ. Prof. Dr. František Stajgr a spoluzpravodaji advokáti Dr. Rnest Ziegler a Dr. Štěpán Král. Jako experta pro hmotné právo soukromé vysílá ministerstvo spravedlnosti min. radu Dr. Jana Srbu. Hlavním sjezdovým zpravodajem je před. Min. unifikací Karel Schrotz a spoluzpravodajem spoluautor čsl. zákona občanského a člen právní rady, univ. Prof. něm. práv. fakulty Dr. Egon Weiss atd.²⁵²

Lidové noviny, Resortní tajemství při přípravě zákonů, 5. 9. 1937, Výjimka pro unifikační sjezd právníků v Bratislavě, cituji: „Unifikační sjezd právníků, který je v Bratislavě koncem září, projedná také otázku, jež týká se přípravných prací legislativních, chystaných v jednotlivých ministerstvech. Každé ministerstvo má totiž své zákonodárné oddělení, které pracuje na právním sjednocení našeho právního řádu ve svém oboru a podává k meziministerskému připomínkovému řízení již hotové osnovy. Přípravné práce však chrání každé ministerstvo svým resortním tajemstvím. Protože resortní pravomoc ministerstev není dosud stanovena zákonem, stává se, že jeden a týž zákon připravuje několik ministerstev zároveň, aniž jedno je obeznámeno o práci druhého.²⁵³

České Slovo, Nejvážnější problém unifikace zákonů, 28. 9. 1937, cituji: „Unifikace zákonů – a bylo to již často zdůrazňováno – znamená definitivní konec dualismu, který sice politicky jest odstraněn, právně však dosud trvá. Proto jistě plným právem nynější sjezd si dal titul sjezdu unifikačního a možno očekávat, že 700 právníků, kteří dojezdili do Bratislavy z celé republiky a množství zahraničních hostů, přece

²⁵¹) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 303, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²⁵²) Ministerstvo unifikací, Československé právnícké sjezdy 1924-1935, karton 31, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²⁵³) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 303, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

nakonec pohne otázkou unifikace tak, abychom se brzy jednotného právního řádu i pořádku u nás dočkali. Ministr spravedlnosti Dr. Derér vyslovil přesvědčení, že k 25. Výročí trvání republiky dočkáme se i jednotného zákonodárství. Jest, to sice termín dosti dlouhý – nutno však uvážít, že unifikace není jen otázkou litery zákona, ale také života a že každá změna právního řádu musí přihlížet i k praktickému životu a zvyklostem. Na sjezdu bylo schváleno celkem šest resolucí. V resoluci komise pro hmotná práva soukromá se žádá vsunout do návrhu občanského zákoníku také sjednocené právo rodinné, dále současná úprava zákona o pozemkových knihách a unifikace zákoníku obchodního.²⁵⁴

5.2.2. Úvodní přednáška Prof. Dr. Imricha Karvaše z Komenského univerzity v Bratislavě, unifikační kongres v Bratislavě

Unifikace práva ve společném státě či lépe hlasy vyzívající k její realizaci a motivy vedoucí k těmto projevům se Prof. Karvaš pokusí shrnout ve svém úvodním proslovu k účastníkům výše uvedeného sjezdu. Právník si je velice dobře vědom toho, že základem státu jako organizované entity, je soubor pravidel, na kterých tato entita staví svůj pevný základ. Tento soubor určuje pravidla při vzájemných vztazích osob soukromého práva či osob a státu v oblastech práva veřejného. Z jednotnosti státního útvaru vyplývá i potřeba, aby na celém území platný právní pořádek byl výrazem jednotné vůle. Tímto výše uvedeným se posiluje u občanů pocit státnosti a soudržnosti. K lepšímu uchopení problému byl uveden praktický příklad, cituji: „nějaký český obchodník naváže obchodní styky na Slovensku a dojde mezi stranami ke sporu. Tento obchodník in bona fides jednal v rámci norem v Čechách platných, ale nezná na Slovensku platnou právní úpravu, v tomto případě může za určitých okolností utrpět významnou škodu. Otázka zní, jaký dojem bude mít tento obchodník, když pozná pravou příčinu své škody? Trvání duplicity práva umožňuje a udržuje rozdíly hospodářské, sociální, ale i kulturní.“²⁵⁵

Z výše uvedených nedostatků vzniká nejasnost a nejednotnost či nepřehlednost právního pořádku. To samozřejmě nezakládá právní jistotu, která se projevuje hlavně v trvalém, jednotném a účelném aplikování norem právního řádu. Zvýše uvedeného musí být konstatováno, že kodifikační práce, které se staly výstupy zákonodárce, nejsou dostatečné a odborná veřejnost se s nimi nemůže uspokojit. Ve většině

²⁵⁴) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 303, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²⁵⁵) tamtéž

případů se jedná o dílčí úpravy jednotlivých právních odvětví a z toho vyplývající neorganický výsledek ve vztahu k celému právnímu řádu. Není namístě zde taxativně vyjmenovávat všechny normy, kterých se výše uvedené týká, ale je potřeba si uvědomit, že stopy soustavné unifikace velice obtížně shledáme v československém zákonodárství. Tím samozřejmě právní odborná veřejnost neodhlíží od toho, co se již podařilo předložit či uvést v účinnost, ale není to v tomto rozsahu dostatečné. Není zde namístě obviňovat, jelikož to společné věci neprospěje. Prof. Karvaš vyzívá k zapomenutí na uplynulých 17 let a apeluje na urychlené dokončení sjednocení práva. Přistoupení k unifikaci samotné vyžaduje především stanovení pevného unifikačního plánu, který by měl parlament ratifikovat a posléze by měl být publikován. Dopad by byl takový, že vláda by byla odpovědná za realizaci unifikace v publikovaném rozsahu a veřejnost by mohla kontrolovat, zda vláda tak činí či nikoliv. Tento plán by řešil otázku, které předpisy se budou unifikovat tak, že se jejich působnost rozšíří na území celého státu (zde je varování před praxí, že všechno rakouské je lepší) a které se budou při unifikaci novelizovat či rekodifikovat.²⁵⁶ Doporučení vládě zní ustanovit dva uznávané odborníky, kteří by vypracovali výše zmíněný plán unifikace. Tento plán by současně určoval, které obory či právní oblasti:²⁵⁷

- a) vláda mohla sama převést na základě zmocňovacího zákona č. 109/1934 Sb. z. a n.
- b) ke kterým by bylo potřeba zvláštního zmocnění vlády, které by poskytl parlament na omezenou dobu a k tomu účelu
- c) které právní oblasti musí projednat parlament. Právní fakulta v Bratislavě v této věci navrhuje, aby byl vytvořen kodifikační výbor obou komor parlamentu, který by byl schopen pověřit znalce práva konkrétními termínovanými pracemi.²⁵⁸

Je logické, že bude zapotřebí ustanovit pořadí unifikačních prací a to by bylo zajisté hlavním úkolem výše zmíněného plánu.²⁵⁹ Na prvních místech, co do kratšího časového úseku unifikace, by se nacházely normy, které jsou již projednány či se dá předpokládat minimální odpor při jejich projednávání, dále by byly uvedeny v účinnost i části velkých kodifikačních děl, které jsou již hotovy, a není k nim

²⁵⁶) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²⁵⁷) tamtéž

²⁵⁸) tamtéž

²⁵⁹) tamtéž

dalších námitek. Odborná právní veřejnost se též přiklání k inkorporaci rodinného práva do osnovy nového občanského zákoníku. Unifikace se samozřejmě nedá činit ad hoc, a právě proto Bratislavská právnická fakulta spatřuje účelným výše uvedený unifikační plán, který by byl ještě doplněn o tzv. republikaci právních předpisů. Republikací by se získalo níže uvedené:

- a) autentickým textem nebude němčina a maďarština, ale čeština a slovenština
- b) na jednotlivé komplexy norem se vydají upravené tak, aby později při případné novelizaci či vydání úplně nové normy byl brán ohled. Tak by se mohlo dosáhnout větší přehlednosti právního řádu
- c) bude zde jistota co do platnosti takto publikovaných předpisů.²⁶⁰

Bylo nastíněno, jakým způsobem by bylo možné dosáhnout výše uvedené republikace:

- a) bude ustanovena povinnost, aby při novelizaci každého zákona či nařízení, která byla v účinnosti před státním převratem, byla uveřejněna v opraveném znění. Navrhuje se pravidlo, aby se tak činilo formou sbírky zákonů a nařízení
- b) neoficiální překlady se zrevidují a vyhlásí v příloze Sbírký zákonů a nařízení
- c) norma, které byla zjištěna platnost a nebyla doposud přeložena, učiní se překlad do státního jazyka a vyhlásí se ve Sbírce zákonů a nařízení.²⁶¹

Navrhovatelé si jsou vědomi vysokých finančních nákladů a časové náročnosti při zabezpečení výše uvedeného, ale jsou přesvědčení, že se nemůže s těchto pozic ustoupit. Při případném akutním nedostatku překladatelů by bylo možno přistoupit k publikaci v autentickém jazyce, jak tomu bylo například v Polsku.²⁶² Žádná nákladová položka není takového finančního rozsahu, aby byla schopna zabránit unifikaci a republikaci právních norem. Výše uvedená republikace či oficiální překlady si však vyžadují zřízení legislativního archívu dle návrhu Dr. Hexnera, který by se týkal:

²⁶⁰) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 303, Národní archív v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²⁶¹) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archív v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²⁶²) tamtéž

a) získat spolehlivou sbírku všech všeobecných norem práva platného na území ČSR a i práva recipovaného normami, týkající se vztahů mezinárodních

b) umožnit členům zákonodárných zborů, úřadům, soudům a stranám nahlédnout do autentického textu, pokud ještě nebyly publikovány ve státní řeči

c) vedle této unifikace je také velice důležité, aby do žádaného kodifikačního práva se zajistila jednotnost i tím, že se zákonem zajistí právní závaznost zásadních rozhodnutí nejvyšších soudů pro nižší orgány.²⁶³ Tyto rozhodnutí budou publikovány ve sbírce rozhodnutí. Odstranění této duplicity právního řádu na území Československa je prvním předpokladem k tomu, aby jednotnost státu dostala pevnou a trvalou základnu i s ohledem na mezinárodněprávní subjektivitu.

5.2.3. Vybrané referáty účastníků celostátního unifikačního kongresu ve dnech 26. - 28. září 1937 v Bratislavě.

Sjezd se zabýval sjednocením soukromého práva hmotného ve své I. pracovní skupině. Předsedou byl ustanoven Prof. Stránský z Masarykovy univerzity v Brně (mimo jiné poslanec). Místopředsedou advokát a poslanec Dr. Klouda. Ministerstvo spravedlnosti bylo zastoupeno ministerským radou Dr. Srbem. Hlavní referent přednosta Karel Schrotz přednesl ve svém referátu výčet předpisů náležících do práva soukromého, které již byly unifikovány a posléze i ty u kterých se k tomuto sjednocení chystá příprav. Dále navrhl prostředky, které by mohly celou unifikaci urychlit. Sjednocení právního řádu označil za národní prestiž. Z navržených prostředků bych se rád zmínil o omezení reforem ve sjednocovacích pracích na co nejmenší možnou míru. Sjezd vzal tento referentův postoj za svůj a ve své rezoluci doporučil, aby unifikační reformy, které nejsou nezbytně nutné a tudíž, aby nebyly v osnovách navrhovány.

Dr. Luby připomíná přednesenou řeč ministra spravedlnosti Dr. Deréra, která varuje před urychlením prací na úkor důkladnosti a připravenosti těchto norem. S ostatními návrhy Schrotzova lze souhlasit v plném rozsahu, jak je ostatně převzala všeobecná rezoluce sjezdu. Jsou to tyto, řádná organizace a soustavnost unifikačních prací, zjednodušení přípravného jednání (a contrario dle sjezdu nesoustředit do jednoho resortu). Ve věci vládní osnovy občanského zákoníku, vyslovuje se autor referátu pro

²⁶³) Ministerstvo unifikací, Československé právnické sjezdy 1924-1935, karton 31, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

inkorporaci rodinného práva do občanského zákoníku, ale za podmínky, že by to neznamenal oddálení uzákonění celé normy či její odmítnutí.²⁶⁴

Dr. Štefan Král se specializoval ve svém referátu na institut koakvizice a větveného dědění. Koakvizici (společné jmění manželů) by měla být uzákoněna pro celé území Československa a v tomto kontextu poukázal na sociálně-hospodářské poměry ve společnosti, kdy se manželka stává obdobně výdělečně činnou jako její manžel. Větvené dědění doporučuje odstranit v plném rozsahu na celém území.²⁶⁵

Dr. Zdenka Telecká se ve svém prezentovaném referátu věnovala navrženým ustanovením vládní osnovy o majetkoprávním postavení ženy ve svazku manželském a navrhla změny, které by vedly k úplnému zrovnoprávnění mezi manžely. Také ona zastává výše uvedený názor Dr. Krále o problému koakvizice.²⁶⁶

Dr. Jarmila Pavlátová přednesla ve svém referátu rozbor ustanoveních o právu rodinném, který byl navržen superrevisní osnovou a to z hlediska vznášených požadavků ženských organizací, za jejich mluvčí se následně prohlásila. Požadavek by se rámcově dal konsolidovat tak, že by bylo záhodno více přihlížet k právu platnému na Slovensku. Této myšlence se v důsledku dostalo místa ve všeobecné rezoluci a to v jejím druhém a třetím odstavci.²⁶⁷

6. DISKUSE NA PŮDĚ PARLAMENTU ČSR

6.1. Diskuse v Poslanecké sněmovně

Rozpravu k předloženému návrhu zákona, kterým se vydává Občanský zákoník (tisk 425) zahájil úvodním příspěvkem ministr spravedlnosti Dr. Derér. Ministr spravedlnosti se mimo jiné vyjádřil, že při vítězství Otto von Bismarcka nad Francií nebylo důvodu okamžitě řešit právní řád na nově spravovaných území a v této části Německé říše byl ponechán ještě bez mála třicet let Le Code Civil. Podobný přístup

²⁶⁴) Pražák J.: Sjednocení soukromého práva na celostátním unifikačním kongresu právníků v Bratislavě, časopis Právník LXXVI 1937, str. 583

²⁶⁵) Pražák J.: Sjednocení soukromého práva na celostátním unifikačním kongresu právníků v Bratislavě, časopis Právník LXXVI 1937, str. 583-584

²⁶⁶) Pražák J.: Sjednocení soukromého práva na celostátním unifikačním kongresu právníků v Bratislavě, časopis Právník LXXVI 1937, str. 584

²⁶⁷) tamtéž

je možno spatřit u Švýcarského občanského zákoníku, který nabył platnosti roku 1907 (účinnost 1912).²⁶⁸

Toto bylo uvedeno k reakci na kritické názory, které se vztahovaly k nepřiměřeně dlouhé době kodifikačních prací. Je zapotřebí vnímat složitost a odpovědnost při tvoření takto zásadního kodexu, kterým nový Občanský zákoník bezesporu je. Na tomto místě je nutné připomenout i zákonné úpravy, které nabyly platnosti ve formě speciálních norem ve vztahu k občanskému zákoníku či byl tento zákoník novelizován ve svém paragrafovém znění²⁶⁹ (blíže v oddíle 3.1 tohoto elaborátu). Předložená osnova i s ohledem k dědickému právu vzala za základ Všeobecný občanský zákoník rakouský se všemi dílčími změnami realizovanými posupnou novelizací. Z pohledu Slovenska a Podkarpatské Rusi však v článku V. Nedotčeny zůstávají: 1. §§ 44 až 284 všeobecného zákoníku občanského vyhlášeného dne 1. června 1811, pak § 1264 všeobecného zákoníku občanského, pokud jedná o výživě, § 1265 všeobecného zákoníku občanského, pokud jedná o odškodnění nevinného manžela, a § 1266 všeobecného zákoníku občanského, pokud jedná o dostiučinění nevinnému manželu, se všemi patenty, dekrety, nařízeními a zákony k nim se vztahujícími, jakož i obdobná ustanovení rodinného práva platného v zemích Slovenské a Podkarpatoruské; účinnosti však pozbývají §§ 151, 152, 246 až 248 všeobecného zákoníku občanského, obdobná ustanovení práva platného v zemích Slovenské a Podkarpatoruské, jako §§ 3, 6, 7 zák. čl. XX/1877, o úpravě věcí poručenských a opatrovnických, § 2 zák. čl. XXIII/1874, o plnoletosti žen, a § 4 zákona ze dne 23. července 1919, č. 447 Sb. z. a n., kterým se snižuje věk nezletilosti; 2. zákon ze dne.....č..... Sb. z. a n., o větevném dědění, a zákon ze dne.....č.....Sb. z. a n., o spolu nabytém jmění.²⁷⁰ „Ad tempus concessa post tempus censetur denegata“ (co se připustilo na čas, je po jeho uplynutí automaticky odepřeno) Codex Justiniani,²⁷¹ a tudíž celý oddíl V. uvozovacího části zákona by měl časově omezenou platnost. Druhou výzvou bylo rodinné právo. Předložená osnova neobsahovala úpravu rodinného práva, vyjma ustanovení o závazcích dětí a jejich poručníků, o darech při zasnoubení, o majetku manželů a o svatebních smlouvách, které jsou inkorporovány do norem obligačního práva. Osnova tudíž jak je zřejmé nekodifikuje osobní část rodinného práva. Návrh superrevizní komise obsahoval

²⁶⁸) <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/stenprot/092schuz/s092001.htm>, 3. 8. 2012 on-line

²⁶⁹) <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/stenprot/092schuz/s092001.htm>, 25. 8. 2012 on-line

²⁷⁰) http://www.psp.cz/eknih/1935/ps/tisky/t0844_01.htm, 25. 2. 2013 on-line

²⁷¹) Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, C. H. Beck Praha 1995, str. 42-53, ISBN: 80-7179-031-1

kompletní materii rodinného práva. Bylo snahou ve vládě, během přípravy tohoto předloženého elaborátu, upravit i tuto otázku rodinného práva, avšak jak je zřejmé že bez úspěchu. Vědomí o důležitosti úpravy rodinného práva je všem vlastní. Konečné řešení souvisejících otázek vyžaduje klid, kterého se v dnešní nejen hospodářsky neklidné době těžko hledá. Je potřeba zmínit i skutečnost, že opomenutí úpravy rodinného práva nehrozí vznik žádných škod. Rodinné právo je již upraveno v Českých zemích Všeobecným občanským zákoníkem rakouským, který se všemi změnami provedenými republikovými zákonodárci bude nadále v platnosti a to samé se dá presumovat o právní jistotě recipientů na Slovensku a Podkarpatské Rusi, kde je tato úprava realizována z větší části různými zákony a nikoliv právem obyčejovým. A na druhé straně zákon č. 320/1919 Sb., (více v oddíle 3.6 tohoto elaborátu), který splňuje míru unifikace na území celé republiky. V tomto ohledu lze zmínit i okolní právní řády, jako například Švýcarsko, které provedlo do roku 1907 kodifikaci pouze obligačního práva. Polsko po změně společenských poměrů unifikovalo doposud též pouze obligační právo.²⁷² Osnova neobsahující rodinné právo osobní, je i tak dílem uceleným a systematicky upravuje všechny části soukromého práva. Dr. Derér by rád vyslovil poděkování všem zúčastněným, ať politikům či akademickým pracovníkům, nebo odborné veřejnosti za to, že dnes můžeme projednávat na půdě Národního shromáždění tento návrh zákona.

Poslanec Dr. Szüllö. S potěšením se vyjádřil, že při tvoření nového právního řádu patřil hlavní podíl Slovákům a ne zemím historickým. Ministr spravedlnosti, předseda vlády, president Nejvyššího soudu všechno Slováci. Rád by se omezil pouze na politická hlediska, jelikož navrhovaný zákon unifikuje dva doposud samostatně fungující právní řády. V obou těchto právních řádech byla rozhodnou zásada: „qui iure suo utitur, nemini facit iniuriam“ (kdo užívá svého práva, nikomu nekřivdí). Tato myšlenka však neobstojí v zrcadlení k dnešnímu sociálnímu světu, který není veden duchem práva, ale duchem slušnosti a vyznává zásadu druhou „summum ius, summa iniura“ (nejvyšší zákon je nejvyšší křivda).²⁷³ Za hlavní nedostatek osnovy pokládá výše zmíněnou vyčleněnou úpravu rodinného práva a pochvalně se vyjadřuje o uherském rodinném právu. Praxe starého uherského soukromého práva ohledně práva rodinného je šlechetnější a humánnější než kterékoliv jiné právo ukotvené v právním řádu kdekoliv na světě a z tohoto důvodu

²⁷²⁾ <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/stenprot/092schuz/s092001.htm>, 30. 8. 2012 on-line

²⁷³⁾ tamtéž

mohlo být uherské právo převzato. Často jsme svědky, kdy státní správa vybočuje na pole soudnictví a tak činí vlastnické právo značně nejistým, které spatřuje i na tomto místě a které říká, cituji: „salus rei publicae suprema lex esto“, (nejvyšším zákonem budiž obecné blaho).²⁷⁴ Stát kde nejvyšší není zákon, ale blahobyt státu, není státem právním, ale diktátorským. Není rozhodné, zda je diktátor jeden, který hlásí autokracii a uplatňuje zásadu „salus rei publicae“, nebo je to celá vláda, která činí úkony ve smyslu výše uvedeném. Vše toto zakládá právní nejistotu a ta vyústí do slábnutí právního řádu a nemožno tu následně hovořit o demokratickém státním tělese.²⁷⁵

Poslanec Dr. Stránský. Čeká nás ještě mnoho práce. Přistupujme zde k této práci s hrdoostí a respektem. Zmiňuje na tomto místě Gothova Fausta, cituji: „Dědí se zákony a práva, tak jako věčná nemoc ten neduh dává, aby se všude rozléval“, řečeno ústy ďábla.²⁷⁶ Připomíná, že vynechání rodinného práva především těžce nesou ženy a ženské organizace, které na druhé straně s vděkem kvitují, že předložený zákon kodifikuje a ještě pevněji ukotví a potažmo rozšíří ustanovení, jimiž se postavení žen v soukromém právu v Československu zlepšilo.²⁷⁷

Poslanec Dr. Mayr-Harting spatřuje dnešní den jako historický milník. Den kdy se zahajuje porada o novém Občanském zákoníku je rozloučení se z minulostí a první výrazný krok k unifikaci práva na území státu. Loučení se starou zákonnou úpravou ve formě Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch není pro znalce práva snadné, utěšuje je však myšlenka, že by o sobě zákoník mohl vyřknout, cituji: „Non omnis moriar“ (neumřu celý).²⁷⁸ Nový Občanský zákoník nahrazuje ten starý, ale přesto byla ponechána v platnosti část zákoníku starého, což je věc již méně potěšitelná na výrok, že starý zákoník žije. Stalo se tak ve třech níže uvedených případech:

- a) ve věcech státního občanství v §§ 28, 32, 3, které byly ponechány v platnosti
- b) v otázce nabytí vlastnictví přírůstkem vodní silou
- c) rodinné právo.²⁷⁹

²⁷⁴) <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/stenprot/092schuz/s092001.htm>, 30. 8. 2012 on-line

²⁷⁵) tamtéž

²⁷⁶) tamtéž

²⁷⁷) tamtéž

²⁷⁸) tamtéž

²⁷⁹) <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/stenprot/092schuz/s092001.htm>, 11. 1. 2013 on-line

V novém Občanském zákoníku nejsou inkorporovány nejdůležitější ustanovení materie rodinného práva. Z toho plyne, že unifikace nebyla opětovně úplná. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi bude nadále v platnosti právo uherské a v zemích historických starý Občanský zákoník. Dle prezentovaného názoru Dr. Mayr-Hartinga se politicky nepodaří prosadit začlenění rodinného práva do nového Občanského zákoníku. Ohledně nové materie považuje z nové úpravy za nejhodnotnější úpravu mezinárodního práva soukromého. Toto právní odvětví a jeho úpravě se v *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch* dostávalo pouze okrajové pozornosti, což z dnešního pohledu nebylo dostatečné. A contrario vítá ochranu vlastnického práva před přetížením hypotékami a to velice vhodnou úpravou tzv. vlastníkovy hypotéky (podrobněji v oddíle 4.4 tohoto elaborátu). Záměrně volí termín takzvanou, jelikož ani nové ba ani staré právo nezná vlastníkovu hypotéku v technickém slova smyslu a ustanovení o konverzi hypoték. Velice opatrný se jeví zákon v otázce kolektivních smluv a omezuje se pouze na vymezení tohoto pojmu. Další spornou otázkou se jeví, zda je zajišťovací převod, tj. převod vlastnictví s omezenou a podmíněnou platností za účelem zajištění vůbec právně přípustný. O tomto problému se mohl zákon zmínit.²⁸⁰ Se souhlasem přijímá odmítnutí rejstříkového zástavního práva. Institut rejstříkového zástavního práva bude zachován v oboru, kde nalezne praktické využití a to na poli lodního zástavního práva. Loď může být zastavena jen tím, že bude zapsána u rejstříkového úřadu, jelikož ji nejde předat věřiteli do úschovy. Toto je uvedeno v lex specialit a je s podivem, že uvozovací zákon nechává v platnosti pouze § 13 tohoto zákona o právních poměrech lodí, ve kterém se mluví o nabití vlastnictví k lodím. Je třeba ovšem zmínit i skutečnost, že pro právníka nebude obtížné věc vyložit a argumentovat, že § 13 je dostatečný i bez § 21, nabývá-li se loď zápisem do rejstříku. Ovšem jeví by se účelnější zachovat § 21 zákona o právních poměrech lodí v platnosti.²⁸¹

Poslanec Dr. Dominik zmiňuje skutečnost, že společně s novým Občanským zákoníkem se předkládá i procesně-právní norma občanského práva. Dále se kriticky vyjadřuje, cituji: „Jak známo, vylučuje se z úpravy předloženou osnovou celé právo rodinné, a to je velmi podstatná vada tohoto zákonodárského díla. Právo rodinné je přece, jak jsem již dovodil, jednou z obou hlavních součástí občanského práva, a nemíní-li nový občanský zákoník upravit právo rodinné, pak to nebude občanský

²⁸⁰) <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/stenprot/092schuz/s092001.htm>, 1. 2. 2013 on-line

²⁸¹) tamtéž

zákoník, nýbrž bude to prostě zákon o majetkovém právu a nic více. Celé toto velké dílo, ovoce tolikaleté práce a píle našich předních odborníků občanského práva, zůstane zkomoleným útvarem a pouhým torsem občanského práva. A nedocílí se unifikace. Vedle nového občanského zákoníku bude platit nadále rodinné právo občanského zákoníku dříve rakouského i občanského zákoníku dříve uherského a k tomu ještě manželské právo v úpravě provedené zákonodárstvím Československé republiky po převratu. To co osnova uvádí na omluvu této skutečnosti, nás nemůže uspokojit, ale snad je veřejným tajemstvím, na čí přání bylo manželské a rodinné právo vyloučeno z nové úpravy.²⁸² Já se ptám, jaká logika vedla rozhodující činitele k tomuto postupu? Naše platné manželské právo se zakládá v podstatě na zákonu z 23. května 1919. Tento zákon, plod vzrušené doby popřevratové, odstraňuje dosavadní konfesní ráz manželské smlouvy a otevírá téměř dokořán brány manželské rozluce.²⁸³ Zákonu tomu dostalo se po zásluze odmítavé kritiky téměř obecné, a to nejen z kruhů vědeckých, nýbrž i ze širokých vrstev občanských. Zejména odsuzuje se připouštění rozlučky na základě nepřekonatelného odporu a na základě tzv. rozvratu manželství, poněvadž takto se vlastně zavádí rozlučka z vůle a dohody samých manželů.²⁸⁴ Osnova nového občanského zákoníku nám je předkládána v jazyce československém, a to je zajisté velice pozitivní výsledek a to z důvodu, že naše národní odlika od monarchie probíhá v neposlední řadě i po stránce jazykové.²⁸⁵

Poslanec Dr. Clementis se jako člen Komunistické strany pozastavuje nad skutečností, že zaznělo z úst Dr. Deréra vyjádření o nemožnosti se odklonit od západoevropských úprav občanského práva, jelikož sovětský občanský zákoník v roce 1920 nebyl ještě zdaleka ve fázi dokončovacích prací. Spatřuje například vlastnické právo k otroku jako k věci (vyjma morálku tohoto vztahu) v římsko-právní úpravě jako něco jiného než vlastnictví dnešních bank, fondů a finančního kapitálu obecně. Spatřuje kontinuitu ve vývoji právních vztahů od práva římského, přes právo kapitalistické k nejnovějšímu vývoji práva v Sovětském svazu.²⁸⁶

²⁸²) Malý K., Soukup L.: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve Střední Evropě, Karolinum Praha 2010, str. 732, ISBN: 978-80-246-1718-3

²⁸³) Ministerstvo unifikací, Čsl. Občanský zákoník (politické interesy min. Šrámka k osnově), karta 36, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²⁸⁴) <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/stenprot/092schuz/s092001.htm>, 5. 2. 2013 on-line

²⁸⁵) tamtéž

²⁸⁶) tamtéž

Tímto stručným exkurzem do předběžně rozpravy, která byla vedena mezi zákonodárci po dva dny 15. a 16. dubna 1937 a posléze byla osnova podstoupena ústavněprávním výborům k projednání (podrobněji v oddíle 5. 1. tohoto elaborátu). Přípomínky a podněty výboru byly zpracovávány Prof. Krčmářem a ministerstvem spravedlnosti, které pro tento účel ustanovilo pracovní výbor.²⁸⁷ Tento pracovní výbor 29. dubna zakomponoval předem schválené připomínky do vládního návrhu občanského zákoníku.²⁸⁸ Ovšem politický vývoj na konci třicátých let v evropském kontextu nebyl zdárnému dokončení legislativního procesu nakloněn a Mnichovskou dohodou veškeré snahy o unifikaci na území Československa končí a přichází zcela jiná doba. Dostavila se vnitrostátní a jí předcházející mezinárodní krize roku 1938. Vznik druhé republiky, která se mimo jiné nestavila negativisticky k předloženému návrhu. Stojí zde za zmínku, že nový občanský zákoník měl být přijat formou vládního nařízení na podkladě tzv. zmocňovacího zákona.²⁸⁹ Přes veškeré snahy o rekodifikaci občanského zákoníku ve výše uvedeném časovém úseku se nové kodifikaci dostalo až v roce 1950,²⁹⁰ avšak již na podstatně jiném právním ideologickém základu.

7. ZÁVĚR

Při zpracování tohoto elaborátu jsem se detailně zaobíral cíli, které jsem si pro vypracování určil. Podařilo se mi podrobit analýze a následnému zpracování mimo jiné přes tisíce listů archivních dokumentů vztahujících se k problému rekodifikace a s ní související unifikace právního řádu v občanskoprávní oblasti. V prvních oddílech mé práce jsem se snažil přiblížit základní právní prameny, které měly primární význam pro občanské právo hmotné v nově vzniklé státní entitě. Posléze jsem se věnoval rozboru filozoficko-právních aspektů a z nich plynoucích možností zákonné úpravy občanského práva v Československu. Následnou podrobnou analýzou jednotlivých dílčích úprav občanskoprávních vztahů jsem se již zaobíral jednotlivými právními úpravami, které se staly součástí právního řádu Československa a nalézal důvody a podněty k jejich nové kodifikaci a navazující reakci v praxi jak na straně

²⁸⁷) Malý K., Soukup L.: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve Střední Evropě, Karolinum Praha 2010, str. 732, ISBN: 978-80-246-1718-3

²⁸⁸) Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 303, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec

²⁸⁹) Malý K., Soukup L.: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve Střední Evropě, Karolinum Praha 2010, str. 732, ISBN: 978-80-246-1718-3

²⁹⁰) Jánošíková, P., Knoll, V., Rundová, A.: Mezníky Českých právních dějin, 2. vydání, Aleš Čeněk Plzeň 2005, str. 135, ISBN: 80-86898-27-X

odborné veřejnosti, tak i u laických recipientů těchto norem, kterým se dostalo platnosti a následné účinnosti. Při tomto vyhodnocení bylo příhodné v určitých případech zmínit i komparaci s mezinárodními smlouvami, které se zde čím dál ve větší míře inkorporovali do právních řádů signatářů a tím zvyšovali důležitost a rozšíření užívání mezinárodního práva soukromého ve třicátých letech dvacátého století. Posléze jsem přistoupil k dalšímu cíli a tím byly pokusy o rekonstrukci, které jak vyplývá z uvedeného, nevyšly v zákonnou úpravu. Zde jsem se primárně zabíral pokusem o unifikaci občanského práva hmotného a to formou nového Občanského zákoníku. Zaměřil jsem zde na analýzu věcných a závazkových práv a jejich společensko-právní dynamiku v mnou analyzovaném časovém období. Komparativní metodou jsem došel k závěru, že do předložené osnovy byly inkorporovány na mnoha místech přístupy de lege ferenda k platné zákonné úpravě. Proces unifikace byl zdlouhavý a náročný, jak po odborné stránce věci, tak ve věci politických a nacionálních aspektech celé problematiky. Příprava návrhu zákona, kterým se vydává nový občanský zákoník, trvala bez mála sedmáct let. Tento časový úsek se nám může jevit jako nepřiměřeně dlouhý, ale musíme si uvědomit, že rozsah práv a povinností které měla norma upravovat a kladené nároky na kvalitu celého zákoníku neumožňovali k práci přistoupit efektivněji co do doby její přípravy, ostatně tento přístup byl jeden s aspektů, kterým se unifikační snahy chtěly zcela jistě vyvarovat. Při podrobné analýze většiny dochovaných archiválií jsem došel k závěru, že práce na zmíněném návrhu disponovaly vysokou kvalitou a fundovaností osob, které se na tomto elaborátu aktivně podíleli. Subkomitěty, superrevizní komise, ministerstva spravedlnosti či unifikací a další subjekty se při svých pracích neomezili na pouhé převzetí občanského zákoníku rakouského, ale jali se vypracovat zcela nový československý občanský zákoník v národním československém jazyce, který si našel základ v občanském zákoníku rakouském, ale argumentoval úpravou i v jiných právních řádech Evropy (například švýcarská, francouzská, německá a i maďarská úprava občanskoprávních vztahů). Při zpracování jsem nabyt dojmu, že jsem se vypořádal s převážnou většinou otázek, které jsem si před vypracováním položil. Vzhledem k mnou uvedeným závěrům, bych rád pokračoval v analýze výše uvedeného tématu a to například formou komparace s úpravou, která má nabýt účinnost 1. 1. 2014. Zde bych spatřoval konstruktivní výzvu a nemalý prostor pro další tvůrčí činnost.

8. CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ

In my thesis I dealt with codification of civil law in the area of Czechoslovakia in the period of the First Czechoslovak Republic. The newly established national entity urgently needed its unified modification of private law that would entirely solve the requirements *de lege ferenda* (i.e. with a view to the future law). In the end, the concept of unified modification was introduced in a proposal of civil code scheme except for modification of family law.

I analysed the laws adjusting civil relations, where the legislator found the necessity for the immediate modification and I also examined the law-making process that accompanied the work of proposing the new civil code. Not only the analysis of legislative technique but also the needs of society of the First Czechoslovak Republic was the topic I aimed at in detail.

The scheme of civil code identified in outline with principles of ABGB (i.e. The Civil Code of Austria) and therefore it was possible to maintain certain legal continuity. Appointed institutions and professionals presented by judges, lawyers and academicians were involved to consult the scheme and carry out the work on the new civil code.

This is where I would like to mention two representatives in particular, Prof. Krčmář and Dr. Srba, who especially contributed to the presented outcome. Discussions about the content of the civil code took place from professional or non-professional periodicals through meetings of lawyers, discussions on ground of various state departments and in interdepartmental proceedings to specially appointed commissions that worked on the factual scheme of the civil code. The scheme proposal was tabled to Czechoslovak Parliament in April 1937, where it was, at two sessions, brought under discussion. Nevertheless, the scheme proposal was not approved due to international political situation and therefore it did not come into force.

All attempts for unification came to an end by establishment of the Second Czechoslovak Republic and later by formation of the Protectorate of Bohemia and Moravia.

9. PRAMENY PRÁCE

1. Knižní literatura:

1. Ottův Slovník naučný, ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, J. Otto, Praha 1888
2. Sohm, R.: Institutionen: Geschichte n. System d. römischen Privat rechts, Berlín 1928
3. Kincl J., Urfus V., Skřejpek M.: Římské právo, C. H. Beck Praha, 1995 ISBN: 80-7179-031-1
4. Knapp V.: Teorie práva, C. H. Beck Praha, 1995 ISBN: 80-7179-028-1
5. Kárník Z.: České země v éře První republiky (1918-1938)-Vznik, budování a zlatá éra republiky (1918-1920) Libri Praha, 2000 ISBN: 80-7277-031-4
6. Gerloch A.: Teorie práva, Aleš Čeněk Plzeň, 2000 ISBN: 80-86473-01-5
7. Malý K. a kolektiv: Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945, Linde Praha, 2003 ISBN: 80-7201-433-1
8. Balík S., Balík S. ml.: Právní dějiny Evropských zemí a v USA, Čeněk Plzeň, 2005 ISBN: 80-86898-20-2
9. Jánošíková P., Knoll V., Rundová A.: Mezníky Českých právních dějin, Čeněk Plzeň, 2005 ISBN: 80-86898-27-X
10. Schelle K. a kolektiv: Právní dějiny, Čeněk Plzeň, 2007 ISBN: 978-80-7380-0437
11. Vojáček L., Schelle K.: Právní dějiny na území Slovenska, Key Publishing The European for History of law Brno, Ostrava, 2007 ISBN: 978-80-87071-43-4
12. Schelle K., Tauchen J.: Civilní kodexy, Key Publishing The European for History of law Brno, 2010 ISBN: 978-80-7418-070-5
13. Vojáček L., Schelle K., Knoll V.: České právní dějiny, Čeněk Plzeň, 2010 ISBN: 978-80-7380-257-8

14. Malý K., Soukup L.: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve Střední Evropě, Karolinum Praha 2010 ISBN: 978-80-246-1718-3

15. Eliáš K. a kolektiv: Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem, Sagit Ostrava, 2012 ISBN: 978-80-7208-922-2

2. Prameny z odborných periodik:

16. Horák A.: Zákon rozlukový po roce praxe, časopis Právník LIX 1920

17. Rouček F.: Právo věcné v osnově občanského zákona, časopis Právník LXII 1923

18. Diwald H.: Revise občanského zákoníku pro Československou republiku, časopis Právník LXIII 1924

19. Rouček F.: Vlastníková dispozice uvolněnou hypotékou v osnově československého Občanského zákona, časopis Právník LXIII 1924

20. Zelinka J.: Překlad zákona rakouského či občanský zákon československý, časopis Právník LXIII 1924

21. Shoenbaum K.: K reformě ustanovení občanského zákona o náhradě škody, časopis Právník LXIV 1925

22. Stiber M.: O některých námitkách proti osnově věcného práva, časopis Právník LXIV 1925

23. Krčmář J.: Unifikační práce v prvním desetiletí republiky, časopis Právník LXVII 1928

24. Čermák V.: Nepřekonatelný odpor důvodem rozvodu, časopis Právník LXXII 1934

25. Pražák J.: Novela k československému zákonu o právu autorském z roku 1926, časopis Právník LXXVI 1937

26. Pražák J.: Sjednání soukromého práva na celostátním unifikačním kongresu právníků v Bratislavě, časopis Právník LXXVI 1937

27. Soukup L.: O prozatímní ústavě Československé republiky, časopis Právník 1988
28. Knap V.: Portrét Antonína Randy (k dvojímu výročí), časopis Právník č. 9-10 1994
29. Knapová M., Švestka J.: Znovu ke stavu a perspektivám soukromého práva, časopis Právní rozhledy PR 6 1998

3. Normy použité jako pramen:

30. Císařský patent č. 946/1811 Sb. z.s. obecný občanský zákoník rakouský
31. Císařské nařízení č. 69/1916 z.ř. Císařské nařízení, jímž se vydává třetí částečná novela k obecnému zákoníku občanskému
32. Zákon č. 320/1919 Sb. zákon, kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství
33. Zákon č. 447/1919 Sb., zákon, kterým se snižuje věk nezletilosti
34. Zákon č. 155/1921 Sb., kterým se mění ustanovení §u 1154 b) občanského zákoníku
35. Zákon č. 179/1924 Sb., o zrušení svěřenectví
36. Zákon č. 218/1926 Sb., zákon, o původském právu k dílům literárním, uměleckým a fotografickým (o právu autorském)
37. Zákon č. 56/1928 Sb., zákon č. 56/1928 Sb. o osvojení

4. Ostatní prameny:

38. <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/stenprot/092schuz/s092001.htm> on-line
39. http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0298_01.htm on-line
40. http://www.psp.cz/eknih/1935/ps/tisky/t0844_01.htm on-line

41. Fond ministerstva unifikací (1919-1938), Národní archiv v Praze, zpracoval: Kreč J. Praha, 1963 Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec
42. Fond ministerstva unifikací, Polemiky v tisku k otázce zrušení ministerstva unifikací, karton 1, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec
43. Fond ministerstva spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 301, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec
44. Fond ministerstva spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 302, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec
45. Fond ministerstva spravedlnosti, Nový občanský zákoník 1919-1948, karton 303, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec
46. Balík S.: O konferenci svoboda advokacie v dějinách, Televizní stanice TA3 Slovensko, 30. 11. 2012 v čase 15. 25 hod.
47. Fond ministerstva unifikací, Československé právnické sjezdy 1924-1935, časopis Czechoslovak jog, 23. - 30. 10. 1930 Košice, karton 31, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec
48. Ministerstvo unifikací, Čsl. Občanský zákoník (politické interesy min. Šrámka k osnově), karton 36, Národní archiv v Praze, Archivní 4/2257, Praha 4 Chodovec